

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

*Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису*

ЛУЦЕНКО СТАНІСЛАВ ЮРІЙОВИЧ

УДК 342.9 (477)

ДИСЕРТАЦІЯ

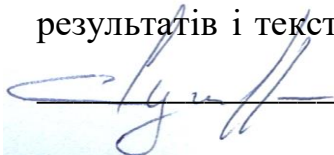
**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЗАХИСТУ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНІ**

Спеціальність – 081 «Право»

Галузь знань – 08 «Право»

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

 С.Ю. Луценко

Науковий керівник – **Боровик А.В.**, кандидат юридичних наук, доцент

Київ — 2024

АНОТАЦІЯ

Луценко С.Ю. Адміністративно-правові засади забезпечення захисту інвестицій в Україні – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право. – Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, 2024.

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове розв’язання наукового завдання, яке полягає у тому, щоб з’ясувати сутність та особливості адміністративно-правових засад забезпечення захисту інвестицій в Україні, а також спираючись на позитивний вітчизняний та зарубіжний досвід надати пропозиції та рекомендації спрямовані на вдосконалення адміністративного законодавства у цій сфері.

У загальному розумінні під інвестиціями запропоновано розуміти вкладення фінансових, матеріально-технічних ресурсів або інших активів у певні проєкти, бізнес, державні та недержавні підприємства, цінні папери і т.д. з метою отримання прибутку та/або збільшення їхньої вартості у майбутньому. Акцентовано увагу, що з точки зору суспільної та державної значимості, основна мета інвестицій – стимулювати економічний розвиток, збільшувати виробництво, створювати нові робочі місця та забезпечувати стабільність у державі та суспільстві.

Доведено, що під захистом інвестицій найбільш доцільно розуміти систему правових, економічних та політичних інструментів та заходів, які в своїй сукупності спрямовані на забезпечення безпеки, стабільності та законності використання і реалізації інвестиційних активів та процесів. Наголошено, що метою такого захисту є забезпечення прав та інтересів інвесторів від можливих ризиків, таких як економічні труднощі, правові конфлікти, політична нестабільність, корупція, військові конфлікти, тощо, що дозволяє створювати сприятливі умови для здійснення інвестиційної

діяльності, сприяти розвитку економіки та підвищенню довіри як внутрішніх, так і зовнішніх інвесторів до інвестиційного середовища країни.

Зазначено, що важливість державних гарантій захисту інвестицій полягає у тому, що вони не тільки забезпечують ефективне нормативне, організаційне та інше підґрунтя для здійснення відповідної діяльності, а також сприяють покращенню міжнародного іміджу країни як надійного партнера для бізнесу. Це в свою чергу дозволяє залучити не лише прямі іноземні інвестиції, але й інші форми співробітництва, такі як міжнародна торгівля. Аргументовано, що особливого значення гарантії захисту інвестицій набувають в умовах правового режиму воєнного стану під яким слід розуміти особливий правовий режим, який запроваджується в установленому порядку в державі, або в окремих її регіонах, у разі збройної агресії або загрози нападу, що тягне за собою небезпеку державній незалежності чи територіальній цілісності України. Виділено ключові особливості захисту інвестицій в державі в умовах воєнного стану.

Під інвестиційним кліматом в Україні запропоновано розуміти сукупність економічних, політичних, правових, соціальних та інфраструктурних умов, які визначають ступінь привабливості країни для вітчизняних та іноземних інвесторів. Він охоплює такі аспекти, як: стабільність та передбачуваність законодавства, рівень державного регулювання та підтримки інвестиційної діяльності, наявність податкових і фінансових стимулів, макроекономічна стабільність, політична ситуація, рівень корупції та бюрократії, стан фінансових і кредитних установ, а також розвиток інфраструктури і ринків.

Обґрунтовано, що в умовах повномасштабного вторгнення з боку російської федерації, інвестиційний клімат в Україні навряд чи можна оцінити з позитивного боку, що обумовлено правовою, політичною, соціальною, економічною та безпековою нестабільністю. Важливим чинником є також цілком зрозумілий та обґрунтований страх, як

національних, так і міжнародних інвесторів вкладати кошти у вітчизняну економіку.

Встановлено, що правові засади захисту інвестицій знаходять своє об'єктивне відображення у сукупності нормативно-правових актів різної юридичної сили та являють цілісну систему, що характеризує заходи, спрямовані на залучення, збереження та захист інвестицій задля підтримки економічного розвитку країни. Доведено, що в системі відповідних засад ключове місце відводиться нормам адміністративної галузі права. Наведено низку аргументів для підтвердження даної тези.

Аргументовано, що суб'єкти забезпечення захисту інвестицій – це носії владних повноважень, які в межах визначеної нормами чинного законодавства компетенції, реалізують заходи, спрямовані на стимулювання та убезпечення вкладень інвесторів в економіку країни від зовнішніх та внутрішніх негативних чинників та будь-яких проявів протиправної діяльності. Здійснено класифікацію відповідних суб'єктів та надано характеристику їх адміністративно-правовому статусу.

Доведено, що під адміністративно-правовими формами забезпечення захисту інвестицій найбільш доцільно розуміти зовнішній вияв практичної діяльності спеціально уповноважених суб'єктів, яка спрямована на створення сприятливих безпекових, організаційних, управлінських та економічних умов для інвестування в економіку країни, а також попередження та припинення порушень прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб у цій сфері. Обґрунтовано, що відповідні форми слід поділити на дві великі групи: 1) загальні; та 2) спеціальні.

Адміністративно-правові методи забезпечення захисту інвестицій визначено, як сукупність закріплених в нормах адміністративної галузі права прийомів, способів, інструментів та засобів, які використовуються спеціально уповноваженими суб'єктами з метою практичного втілення у життя

відповідних форм. Окреслено коло зазначених методів та надано їм змістовну характеристику.

Констатовано, що під взаємодією суб'єктів забезпечення захисту інвестицій в державі найбільш доцільно розуміти спільну, взаємоузгоджену діяльність спеціально уповноважених суб'єктів, яка має спільну мету, котра полягає у тому, щоб створити належні правові, організаційні, економічні та інші умови для того, щоб зберегти інвестиції національних та зарубіжних інвесторів, тим самим сприяючи фінансовій, економічній та політичній стабільності країни.

Обґрунтовано, що адміністративно-правові засади взаємодії суб'єктів забезпечення захисту інвестицій представляють собою сукупність нормативно-правових актів різної юридичної сили, які містять норми, що в своїй єдності спрямовані на забезпечення ефективної, спільної, взаємоузгодженої діяльності державних та недержавних інституцій, що спрямована на створення стабільного інвестиційного середовища, а також умов, за яких правам, свободам та інтересам учасників таких правовідносин не будуть загрозувати негативні зовнішні та внутрішні чинники.

Зроблено висновок про те, що на сьогоднішній день, наявність прогалин у адміністративному законодавстві, яке регулює забезпечення захисту інвестицій, обумовлено наступними чинниками: по-перше, мінливістю фінансової галузі взагалі, а також інвестиційного сектору, зокрема; по-друге, непослідовністю законотворчої діяльності, а також формування та реалізації державної політики у сфері захисту інвестицій; по-третє, веденням активних бойових дій на значній частині території України, що призводить до зниження інвестиційної привабливості держави; по-четверте, наявністю прогалин в організаційно-управлінській діяльності суб'єктів, що уповноважені здійснювати діяльність за відповідним напрямом; по-п'яте, високий рівень корупції в Україні, який не зменшується навіть та тлі повномасштабного вторгнення.

Наголошено, що першим кроком у напрямку вдосконалення адміністративного законодавства, яке регулює захист інвестицій в Україні, є розробка та прийняття нової «Стратегії фінансової безпеки України на період до 2028 року». Виділено завдання, які має вирішувати вказаний вище нормативний документ в контексті покращення захисту інвестицій.

Доведено, що важливим напрямком вдосконалення адміністративного законодавства у досліджуваній сфері є розробка «Програми вдосконалення системи захисту інвестицій в Україні». Вказаний нормативний документ повинен стати своєрідним підґрунтям, що створить додаткові гарантії для реалізації всіх існуючих Державних програм у фінансовій галузі.

Акцентовано увагу на тому, що взаємодія суб'єктів забезпечення захисту інвестицій є критично важливою для створення сприятливого інвестиційного клімату та підвищення рівня довіри інвесторів. Значення такої взаємодії полягає у наступному: по-перше, спільна діяльність спеціально уповноважених суб'єктів дозволяє уникнути дублювання функцій та підвищити ефективність їх роботи; по-друге, комплексно підійти до розв'язання завдань, які стоять у сфері захисту інвестицій; по-третє, забезпечити прозорість та передбачуваність досліджуваної сфери суспільних відносин, що зробить її більш цікавою для інвесторів; по-четверте, допомагає ефективно боротися з правопорушеннями, такими як шахрайство, корупція, рейдерство; тощо.

Відмічено, що в США функціонує досить ефективна та розвинута фінансова система, для якої властивим є високий рівень захисту інвестицій. Серед найбільш позитивних моментів досвіду вказаної вище країни виокремлено наступний: по-перше, висока стабільність законодавства у цій сфері, що створює сприятливий інвестиційний клімат в середині країни; по-друге, стабільна соціальна, економічна та політична ситуація (у порівнянні із більшістю держав світу); по-третє, розвинутий механізм страхування від політичних, військових та соціальних ризиків; по-четверте, держава створює

низку механізмів для стимулювання інвестиційної активності в середині держави.

Обґрунтовано, що система захисту інвестицій у Німеччині характеризується комплексною правовою базою, яка захищає та сприяє як національним, так і міжнародним інвестиціям. Ця система базується на різних законах, міжнародних угодах і правових механізмах, які забезпечують інвесторам у Німеччині високий рівень юридичної визначеності. Членство в Європейському Союзі ще більше посилює захист інвестицій у Німеччині. Інвестори з держав-членів ЄС користуються фундаментальними свободами внутрішнього ринку, зокрема вільним рухом капіталу, що підвищує правову визначеність і захист їхніх інвестицій.

Узагальнено, що на сьогоднішній день в Європі та Світі сформувались досить різноманітні та водночас ефективні підходи щодо захисту інвестицій, що робить США, Китай, Німеччину та Францію одними із найпривабливіших держав з точки зору формування сприятливого інвестиційного середовища. Виділено ключові аспекти досвіду вказаних вище країн, який слід використати у вітчизняних реаліях.

Ключові слова: інвестиції, захист інвестицій, воєнний стан, правові засади, адміністративно-правове регулювання, напрямки забезпечення, суб'єкти, адміністративно-правові форми, методи, взаємодія, вдосконалення, адміністративне законодавство, зарубіжний досвід.

SUMMARY

Lutsenko S.Y. Administrative and legal grounds for ensuring the protection of investments in Ukraine – *Qualifying scientific paper on the rights of the manuscript.*

Thesis submitted for obtaining the Doctor of Philosophy degree in Law, Specialty 081–Law. – Scientific Institute of Public Law, Kyiv, 2024.

In this dissertation, it is presented a theoretical generalization and a new solution to the scientific task of clarifying the essence and peculiarities of the administrative and legal framework for ensuring investment protection in Ukraine, and, based on positive domestic and foreign experience, providing proposals and recommendations aimed at improving administrative legislation in this area.

In general terms, it is suggested that investments are considered to be the contribution of financial, material and technical resources or other assets into particular projects, businesses, public and private enterprises, securities, etc. with the aim of generating profit and/or increasing their cost in the future. It is emphasized that from the point of view of public and state significance, the main purpose of investment is to stimulate economic development, increase production, create new jobs and ensure stability in the state and society.

It is substantiated that investment protection should be most appropriately understood as a system of legal, economic and political instruments and measures which, in their entirety, are targeted at ensuring security, stability and legality of use and realization of investment assets and processes. It is emphasized that the purpose of such protection is to ensure the rights and interests of investors from possible risks, such as economic difficulties, legal conflicts, political instability, corruption, military conflicts, etc., which allows creating favorable conditions for investment activity, promoting economic development and increasing the confidence of both domestic and foreign investors in the investment environment of the state.

It is noted that the importance of state guarantees of investment protection lies in the fact that they not only provide an effective regulatory, organizational and other basis for the relevant activities, but also contribute to improving the international image of the state as a credible business partner. In turn, this allows attracting not only foreign direct investment but also other forms of cooperation, such as international trade. It is substantiated that investment protection guarantees are of particular importance under the legal regime of martial law, which should be understood as a special legal regime introduced in accordance with the established procedure in the state or in its certain regions in the case of armed aggression or threat of attack entailing a threat to the state independence or territorial integrity of Ukraine. The key features of investment protection in the state under martial law are highlighted.

The investment climate in Ukraine is proposed to be understood as a set of economic, political, legal, social and infrastructural conditions that determine the degree of attractiveness of the country for domestic and foreign investors. It covers such aspects as the stability and predictability of legislation, the level of state regulation and support for investment activity, the availability of tax and financial incentives, macroeconomic stability, the political situation, the level of corruption and bureaucracy, the quality of financial and credit institutions, and the development of infrastructure and markets.

It is substantiated that in the context of a full-scale invasion by the Russian Federation, the investment climate in Ukraine can hardly be assessed positively, due to legal, political, social, economic and security instability. Another important factor is the clear and well-justified fear of domestic and international investors to invest in the national economy.

It is established that legal principles of investment protection are objectively reflected in a set of legal acts of different legal effect representing an integral system characterizing measures aimed at acquiring, retaining and protecting investments to support the economic development of the country. It is proved that

the key place in the system of relevant principles is given to the rules of administrative law. There was presented a number of arguments to support the mentioned thesis.

It is reasoned that the subjects of investment protection are the authorities which, within the competence defined by current legislation, implement measures aimed at stimulating and protecting investors' contributions to the country's economy from external and internal negative factors and any manifestations of illegal activities. It is classified the relevant subjects and characterized their administrative and legal status.

It is proved that administrative and legal forms of investment protection are most appropriately understood as an external manifestation of the practical activities of specially authorized entities aimed at creating favorable security, organizational, administrative and economic conditions for investment in the national economy, as well as at preventing and suppressing violations of the rights, freedoms and interests of individuals and legal entities in this area. It is substantiated that the relevant forms should be divided into two large groups: 1) general; and 2) special.

The administrative and legal methods of ensuring investment protection are defined as a set of techniques, methods, instruments and means enshrined in the administrative law provisions which are used by specially authorized entities with a view to implementing the relevant forms. It is determined the range of these methods and their substantive description.

It is stated that the interaction of entities ensuring investment protection in the state is most appropriately understood as a joint, mutually coordinated activity of specially authorized entities which has a common goal, and this goal is to create appropriate legal, organizational, economic and other conditions for preserving investments of national and foreign investors, thereby contributing to the financial, economic and political stability of the state.

It is grounded that the administrative and legal fundamentals of interaction of investment protection entities are constituted by a set of legal acts of different legal effect which contain provisions that in their unity are aimed at ensuring efficient, joint, mutually coordinated activities of governmental and non-governmental institutions aimed at creating a stable investment environment, and also conditions under which the rights, freedoms and interests of participants to such legal relations will not be threatened by negative external and internal factors.

It is concluded that today, the existence of gaps in the administrative legislation governing investment protection is caused by the following factors: first, the volatility of the financial industry in general and the investment sector in particular; second, inconsistency in lawmaking activities, as well as in the formation and implementation of the state policy in the field of investment protection; third, active hostilities in a large part of Ukraine, which leads to a reduction in the investment attractiveness of the state; fourth, the existence of gaps in the organizational and administrative activities of entities authorized to operate in the relevant field; fifth, the high level of corruption in Ukraine, which does not decrease even in the face of a full-scale invasion.

It is emphasized that the first step towards improving the administrative legislation governing investment protection in Ukraine is to develop and adopt a new "Strategy of financial security of Ukraine for the period up to 2028". The tasks to be solved by the above-mentioned regulatory document in the context of improving investment protection are highlighted.

It is proved that an important area for improving administrative legislation in the area under consideration is the development of a "Program for improving the investment protection system in Ukraine". This regulatory document should become a kind of basis for creating additional guarantees for the implementation of all existing State programs in the financial sector.

An emphasis is placed on the fact that interaction of investment protection entities is critical for establishing a favorable investment climate and increasing the

level of investor confidence. The significance of such interaction is in the following: first, the joint activities of specially authorized entities allow avoiding duplication of functions and increasing the efficiency of their work; second, a comprehensive approach to solving the tasks in the field of investment protection; third, ensuring transparency and predictability of the area of social relations under study, which will make it more interesting for investors; fourth, it helps to fight effectively against offenses such as fraud, corruption, raiding, etc.

It is noted that the United States has a highly efficient and developed financial system, which is characterized by a high level of investment protection. Among the most positive aspects of the above-mentioned country's experience are the following: first, high stability of legislation in this area, which provides a favorable investment climate within the country; second, stable social, economic and political situation (in comparison with the majority of countries in the world); third, a developed mechanism of insurance against political, military and social risks; fourth, the state establishes a number of mechanisms to stimulate investment activity within the state.

It is substantiated that the investment protection system in Germany is characterized by a comprehensive legal framework that protects and promotes both national and international investments. This system is based on various laws, international agreements and legal mechanisms that provide investors in Germany with a high level of legal certainty. Membership in the European Union further strengthens investment protection in Germany. Investors from EU member states enjoy fundamental internal market freedoms, including free movement of capital, which increases legal certainty and protection for their investments.

It is generalized that nowadays Europe and the world have developed quite diverse and at the same time effective approaches to investment protection, and this makes the USA, China, Germany and France one of the most attractive countries in terms of creating a favorable investment environment. The key aspects

of the experience of the mentioned countries that should be used in the domestic realities are highlighted.

Keywords: investments, investment protection, martial law, legal framework, administrative and legal regulation, levels, lines of protection, subjects, administrative and legal forms, methods, interaction, improvement, administrative legislation, foreign experience.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Луценко С.Ю. Суб'єкти забезпечення захисту інвестицій в Україні. *Держава та регіони. Серія Право.* 2022. № 2(76). С. 148–153. DOI: <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2022.2.23>

2. Луценко С.Ю. Правові засади захисту інвестицій в Україні у сучасних умовах. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2023. № 6. С. 782–785. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-6/187>

3. Луценко С.Ю. Адміністративно-правові форми забезпечення захисту інвестицій в державі. *Держава та регіони.* 2024. № 1(83). С. 157–161. DOI: <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2024.1.25>

4. Луценко С.Ю. Адміністративно-правові засади взаємодії суб'єктів забезпечення захисту інвестицій в державі. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2024. № 4. С. 765–768. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-4/185>

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Луценко С.Ю. Поняття взаємодії суб'єктів забезпечення захисту інвестицій в державі. *Актуальні проблеми взаємодії правової науки та практики її застосування:* матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 16–17 березня 2022 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2022. С. 118–120.

6. Луценко С.Ю. Поняття та види адміністративно-правових методів забезпечення захисту інвестицій в державі. *Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 19–20 жовтня 2022 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2022. С. 165–167.

7. Луценко С.Ю. До характеристики напрямів забезпечення захисту інвестицій в державі. *Науково-практичні засади розвитку юридичної науки на сучасному етапі державотворення*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 15–16 лютого 2023 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2023. С. 117–120.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	16
РОЗДІЛ 1 МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНІ.....	24
1.1. Сутність та особливості захисту інвестицій в Україні	24
1.2. Особливості захисту інвестицій в Україні в умовах воєнного стану	40
1.3. Правові засади захисту інвестицій в Україні та місце серед них адміністративно-правового регулювання	54
Висновки до розділу 1	70
РОЗДІЛ 2 АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНІ.....	78
2.1. Рівні та напрямки забезпечення захисту інвестицій в Україні.....	78
2.2. Суб'єкти забезпечення захисту інвестицій в Україні	93
2.3. Адміністративно-правові форми та методи забезпечення захисту інвестицій в Україні	108
2.4. Адміністративно-правові засади взаємодії суб'єктів забезпечення захисту інвестицій в Україні	124
Висновки до розділу 2	140
РОЗДІЛ 3 ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНІ.....	146
3.1. Напрямки вдосконалення адміністративного законодавства, яке регулює забезпечення захисту інвестицій в Україні	146
3.2. Зарубіжний досвід захисту інвестицій в державі та можливості його використання в Україні.....	162
Висновки до розділу 3	179
ВИСНОВКИ	186
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	193
ДОДАТКИ	217

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. В сучасних умовах ведення повномасштабної війни, а також економічної, соціальної та політичної нестабільності, залучення інвестицій в українську економіку є одним із ключових завдань керівництва нашої держави. Зазначене пояснюється тим, що інвестиції сприяють не тільки модернізації національної економіки, створенню нових робочих місць, впровадженню інноваційних технологій та підвищенню конкурентоспроможності країни на міжнародній арені, вони також виступають важливим чинником забезпечення обороноздатності України. Втім, залучення інвестицій, як внутрішніх, так і міжнародних, є фактично не можливим без їх належного захисту, адже саме від ефективності останнього залежить стабільність економіки, рівень довіри іноземних та вітчизняних інвесторів до держави, а також їх готовність вкладати кошти у фінансову систему країни. Саме тому, сьогодні важливим питанням є побудова належних адміністративно-правових засад забезпечення захисту інвестицій в державі.

Зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями. Варто зауважити, що окремі проблемні питання, присвячені захисту інвестицій в державі, в своїх наукових працях розглядали: О.І. Беспалова, М.М. Бліхар, Р.П. Бойчук, В.А. Вакалюк, Є.Ю. Голеніщева, О.Ю. Гостєва, С.О. Гуткевич, О.В. Джафарова, А.В. Журавель, В.Г. Кабанов, С.М. Козін, Ю.Б. Колупаєв, В.М. Коссак, К.М. Куркова, М.М. Лазаренко, О.А. Негода, О.М. Охотнікова, Ю.О. Світлична, Л.В. Сорока, О.М. Фесенко, О.Г. Хрімлі, В.Д. Чернадчук, О.М. Ястремська та багато інших. Однак, незважаючи на суттєвий теоретичний доробок, варто зауважити, що дане проблемне питання досліджувалось в межах більш широких проблематик, присвячених забезпеченню інвестиційної привабливості української держави. В той час як

комплексного дослідження, присвяченого адміністративно-правовим засадам забезпечення захисту інвестицій в держав так проведено і не було.

Таким чином, наявність ряду прогалин та недоліків правового та організаційного характеру, пов'язаних із забезпеченням захисту інвестицій в Україні а також відсутність комплексних теоретичних досліджень, присвячених вказаній проблематиці, обумовлюють актуальність та своєчасність представленої дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження узгоджується з положеннями: «Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року», введеної в дію Указом Президента України від 11.08.2021 № 347/2021; «Національної економічної стратегії на період до 2030 року», затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 № 179, рішення Ради Національної безпеки і оборони України від 23 січня 2024 р. «Про невідкладні заходи із забезпечення економічної безпеки на період дії правового режиму воєнного стану». Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0120U105390). Тему затверджено рішенням Вченої ради Науково-дослідного інституту публічного права від 21 листопада 2019 року (протокол № 12).

Мета та завдання дослідження *Мета* дисертаційного дослідження полягає у тому, щоб на основі аналізу наукових поглядів вчених, норм чинного законодавства та практики його реалізації, з'ясувати сутність та особливості адміністративно-правових засад забезпечення захисту інвестицій в Україні, а також спираючись на позитивний вітчизняний та зарубіжний досвід, розробити пропозиції та рекомендації, спрямовані на вдосконалення адміністративного законодавства у цій сфері.

Досягнення поставленої мети зумовлює необхідність вирішення таких завдань:

- з'ясувати сутність та розкрити особливості захисту інвестицій в Україні;
- узагальнити особливості захисту інвестицій в Україні в умовах воєнного стану;
- надати характеристику правовим засадам захисту інвестицій в Україні та визначити місце серед них адміністративно-правового регулювання;
- виокремити рівні та напрямки забезпечення захисту інвестицій в державі;
- встановити коло суб'єктів забезпечення захисту інвестицій в Україні;
- розкрити адміністративно-правові форми та методи забезпечення захисту інвестицій в Україні;
- охарактеризувати адміністративно-правові засади взаємодії суб'єктів забезпечення захисту інвестицій в Україні;
- опрацювати напрямки вдосконалення адміністративного законодавства, яке регулює забезпечення захисту інвестицій в Україні;
- узагальнити зарубіжний досвід захисту інвестицій в державі та запропонувати можливості його використання в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають в процесі реалізації діяльності, спрямованої на забезпечення захисту інвестицій в Україні.

Предметом дослідження є адміністративно-правові засади забезпечення захисту інвестицій в Україні.

Методи дисертаційного дослідження. Методологічну основу дисертаційної роботи становить сукупність загальних та спеціальних методів наукового пізнання, використання яких дало можливість комплексно підійти до розв'язання завдань дисертації. Так, логіко-семантичний

використовувався з метою з'ясувати сутність та особливості захисту інвестицій в Україні (підрозділ 1.1). Аналітичний метод було використано щоб розкрити особливості захисту інвестицій в державі в умовах воєнного стану (підрозділ 1.2). Щоб надати характеристику правовим засадам захисту інвестицій в Україні та визначити місце у ньому адміністративно-правового регулювання (підрозділ 1.3), а також охарактеризувати адміністративно-правові засади взаємодії суб'єктів забезпечення захисту інвестицій в державі (підрозділ 2.4) використовувався метод документального аналізу. Структурно-логічний та системно-функціональний методи використовувались для того, щоб: окреслити рівні та напрямки забезпечення захисту інвестицій в Україні (підрозділ 2.1); встановити коло суб'єктів забезпечення захисту інвестицій в Україні (підрозділ 2.2); а також розкрити адміністративно-правові форми та методи забезпечення захисту інвестицій в державі (підрозділ 2.3). З'ясувати напрямки вдосконалення адміністративного законодавства, яке регулює забезпечення захисту інвестицій в державі вдалось шляхом використання методів моделювання та прогнозування (підрозділ 3.1). Щоб узагальнити зарубіжний досвід захисту інвестицій в державі та опрацювати можливості його використання в Україні (підрозділ 3.2) було застосовано порівняльно-правовий метод.

Нормативно-правовим підґрунтям дослідження є Конституція України, міжнародні нормативно-правові акти (ратифіковані у встановленому законом порядку), а також низка інших законодавчих та підзаконних документів, норми яких спрямовані на регулювання суспільних відносин, які виникають в процесі захисту інвестицій в державі. Науково-теоретичне підґрунтя становлять праці фахівців із галузі адміністративного та фінансового права. Окрім того, було використано здобутки фахівців з інших галузевих дисциплін, як-то: соціологія, психологія, філософія, теорія держави і права, теорія управління, фінанси, тощо. Інформаційну та емпіричну основу

дослідження становлять науково-періодичні видання, періодичні видання, статистичні матеріали, тощо.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертаційне дослідження є першою спробою, після початку повномасштабного вторгнення, комплексно, на монографічному рівні з'ясувати сутність та особливості адміністративно-правових засад забезпечення захисту інвестицій в Україні, на основі чого розробити низку пропозицій та рекомендацій, спрямованих на вдосконалення адміністративного законодавства у цій сфері.

У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень і висновків, основні з них такі:

вперше:

- виділено широкий та вузький підходи щодо тлумачення поняття «захист інвестицій». Так, широкий підхід включає комплекс заходів та інструментів, спрямованих на забезпечення загальної безпеки та стабільності інвестиційного клімату в країні. В свою чергу відповідно до вузького розуміння захист інвестицій представляє собою сукупність конкретних правових процедур та механізмів, спрямованих безпосередньо на захист прав, свобод та інтересів інвесторів;

- під взаємодією суб'єктів забезпечення захисту інвестицій в Україні запропоновано розуміти спільну, взаємоузгоджену діяльність спеціально уповноважених суб'єктів, яка має спільну мету, котра полягає у тому, щоб створити належні правові, організаційні, економічні та інші умови для того, щоб зберегти інвестиції національних та зарубіжних інвесторів, тим самим сприяючи фінансовій, економічній та політичній стабільності держави;

удосконалено:

- теоретичний підхід щодо виділення напрямів забезпечення захисту інвестицій, на основі чого відмічено, що їх реалізація дозволить вирішити наступні завдання: стимулювання збільшення обсягів вкладень в економіку;

розвиток тих сфер господарювання, що мають особливу суспільну цінність та значимість; забезпечення рівномірності економічного життя всіх регіонів країни;

- наукову думку про те, що важливим напрямком вдосконалення адміністративного законодавства, яке регулює забезпечення захисту інвестицій, є розробка «Програми вдосконалення системи захисту інвестицій в Україні». Вказаний нормативний документ повинен стати своєрідним підґрунтям, що створить додаткові гарантії для реалізації всіх існуючих державних програм у фінансовій галузі. Окрім того, за допомогою цієї програми вбачається можливим сформулювати конкретні кроки, які будуть здійснені законодавцем у напрямку вирішення існуючих проблем у галузі захисту інвестицій в нашій країні;

- визначення поняття «суб'єкт забезпечення захисту інвестицій», під яким запропоновано розуміти носіїв владних повноважень, які в межах визначеної нормами чинного законодавства компетенції, реалізують заходи, спрямовані на стимулювання та убезпечення вкладень інвесторів в економіку країни від зовнішніх та внутрішніх негативних чинників та будь-яких проявів протиправної діяльності;

- науковий підхід стосовно класифікації адміністративно-правових форм захисту інвестицій в Україні, які поділено на: 1) загальні, тобто такі, що є властивими для всіх видів управлінської діяльності, зокрема: нормотворчість та правозастосування; та 2) спеціальні, які характерні саме для сфері захисту інвестицій: а) гарантувальні, що передбачають забезпечення сталості інвестицій шляхом реалізації заходів, спрямованих на протидію неправомірній діяльності у цій сфері; б) організаційно-координаційні, яскравим прикладом яких є проведення інформаційно-координаційних заходів із релокації підприємств; в) стимулюючі (до прикладу, звільнення від податків);

дістали подальшого розвитку:

- обґрунтування наукової думки про те, що в умовах повномасштабного вторгнення з боку російської федерації, інвестиційний клімат в Україні навряд чи можна оцінити з позитивного боку, що обумовлено правовою, політичною, соціальною, економічною та безпековою нестабільністю. Важливим чинником є також цілком зрозумілий та обґрунтований страх, як національних, так і міжнародних інвесторів вкладати кошти у вітчизняну економіку;

- твердження про те, що в системі правових засад захисту інвестицій ключове місце відводиться нормам адміністративної галузі права, оскільки саме за допомогою останніх: визначається коло та адміністративно-правовий статус суб'єктів захисту інвестицій; розкриваються адміністративно-правові форми та методи забезпечення захисту інвестицій; розкривається порядок оцінки інвестиційних проєктів, що можуть претендувати на державну допомогу; закріплюються адміністративно-правові засади взаємодії суб'єктів забезпечення захисту інвестицій в державі;

- теза про те, що для України є досить цікавим досвід захисту інвестицій в США, адже для цієї країни характерним є: по-перше, висока стабільність законодавства у цій сфері, що створює сприятливий інвестиційний клімат в середині країни; по-друге, стабільна соціальна, економічна та політична ситуація (у порівнянні із більшістю держав світу); по-третє, розвинутий механізм страхування від політичних, військових та соціальних ризиків; по-четверте, США створює низку механізмів для стимулювання інвестиційної активності в середині держави.

Практичне значення отриманих результатів зумовлено тим, що викладені в дисертації висновки та пропозиції можуть бути використані у:

– *науково-дослідній роботі* – для проведення подальших теоретико-прикладних досліджень, присвячених проблемним питанням забезпечення

захисту інвестицій в державі (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права);

– *правотворчості* – для розробки нових та вдосконалення діючих законодавчих та підзаконних актів, норми яких визначають адміністративно-правові засади забезпечення захисту інвестицій в державі;

– *правозастосуванні* – при вдосконаленні адміністративно-правових форм та методів забезпечення захисту інвестицій в державі;

– *освітньому процесі* – при розробці лекційних курсів з дисципліни «Адміністративне право та процес: доктринальні та практичні проблеми» (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права).

Апробація матеріалів дисертації. Підсумки розроблення проблеми в цілому, окремі її аспекти, одержані узагальнення і висновки було оприлюднено на науково-практичних конференціях: «Актуальні проблеми взаємодії правової науки та практики її застосування» (м. Київ, 16–17 березня 2022 р.); «Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України» (м. Київ, 19–20 жовтня 2022 р.); «Науково-практичні засади розвитку юридичної науки на сучасному етапі державотворення» (м. Київ, 15–16 лютого 2023 р.).

Публікації. Основні результати дисертації, висновки та пропозиції знайшли відображення у чотирьох статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України, а також трьох тезах доповідей і повідомлень на зазначених вище конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 221 сторінку. Список використаних джерел містить 205 найменувань і займає 24 сторінки, додатки розміщені на 5 сторінках.

РОЗДІЛ 1

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНІ

1.1. Сутність та особливості захисту інвестицій в Україні.

Сьогодні Україні, як ніколи, важливо забезпечити захист своєї економіки, яка, з огляду на повномасштабну війну, а також соціальну, економічну та політичну нестабільність, перебуває у над скрутному стані. А тому, важливим завданням законодавця у сучасних реаліях – створити правові та організаційні умови для захисту інвестицій. Взагалі, зазначається у Словнику української мови, визначає захист як “заступництво, охорону, підтримку”. Захищати означає «обороняти, охороняти кого-, що-небудь від нападу, замаху, удару ворожих, небезпечних та інших дій» [163, с. 379]. Як зазначає В. В. Галуцько, захист – це лише одна сторона охорони, її компонент, який характеризується активною протидією порушнику права власності і виявляється у застосуванні примусових заходів попередження (припинення) порушень, відновлення порушених прав та притягнення до юридичної відповідальності [23, с. 68–71].

Захист, пише О.В. Піхурець, – це є один з проявів охорони, що здійснюється для поновлення порушених прав, тобто є складовою частиною охорони. Захист варто розглядати як логічний наслідок порушення, чи невизнання оспорювання прав особи. Можна сказати, що між охороною і захистом знаходиться факт порушення права, тобто, для того, щоб охорона перейшла в захист необхідна наявність факту порушення чи оспорювання права [105]. У своєму науковому дослідженні Н.В. Хорощак зазначає, захист – це комплекс заходів, застосованих внаслідок порушення нормативно-правових приписів, що має місце в разі порушення встановлених правил поведінки, передбачає використання відповідних заходів з метою

недопущення вчинення правопорушень і має більш превентивне значення [188, с. 17].

Відповідно до точки зору М.А. Бояринцевої, «захист – це самостійне суб'єктивне право, яке відображає юридично закріплену можливість правомочної особи використати спеціальні засоби правоохоронного характеру. Забезпечення захисту здійснюється переважно за рахунок юридичних засобів. Охорона – це сукупність державних і громадських заходів організаційно-правового характеру, спрямованих на запобігання будь-яких порушень прав, свобод та законних інтересів громадянина шляхом усунення негативних факторів соціального середовища, які можуть спровокувати або полегшити порушення прав, свобод та законних інтересів особи» [14, с.161].

Захист, пише А.В. Кучеренко, включає в себе різноманітні заходи, що застосовуються по відношенню до осіб, які порушують правові приписи у господарській сфері. У понятті матеріального права це означає набір правил, які визначають процедури та строки відновлення порушених прав та захист їх у майбутньому. У контексті процесуального права це означає вчинення дій, що дозволяють досягти необхідного результату щодо реалізації прав та обов'язків: відновлення можливості діяти у рамках власної правосуб'єктності, володіти, користуватися та розпоряджатися майном, вступати у відносини та здійснювати права, що випливають з них. Зміст процесуальної сторони захисту прав складається з дій, проведених у формах та за способами, визначеними законом, з метою відновлення порушеного права, впливу на правопорушника та запобігання правопорушенням у майбутньому. Індивідуально або за допомогою компетентних органів, діючи на підставі матеріальних норм права, суб'єкт встановлює власні права та обов'язки суб'єктів господарських відносин, які визнаються як порушені або ухиляються від визнання, та кореспондуючі з ними обов'язки [69, с.42].

Отже, з огляду на запропоновані вище теоретичні підходи, вважаємо, що захист найбільш доцільно тлумачити як систему заходів, спрямованих на забезпечення безпеки, а також необхідних умов для реалізації законних прав, свобод та інтересів особи, групи людей, держави і суспільства в цілому, від можливих загроз, небезпек та порушень, а також сприянню їхнього соціального, економічного, фізичного, політичного благополуччя, тощо. А відтак, захист може включати правові, соціальні, економічні, технічні та інші заходи, спрямовані на запобігання та/або вирішення конфліктів, забезпечення правопорядку та безпеки всіх членів суспільства.

Таким чином, категорія захисту охоплює багато сфер суспільного життя, серед яких, безумовно, однією із ключових є інвестиційна. Так, відповідно до Закону України «Про інвестиційну діяльність» «інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) та/або досягається соціальний та екологічний ефект» [135]. Такими цінностями, відповідно до Закону можуть бути: «кошти, цільові банківські вклади, паї, акції та інші цінні папери (крім векселів); рухоме та нерухоме майно (будинки, споруди, устаткування та інші матеріальні цінності); майнові права інтелектуальної власності; сукупність технічних, технологічних, комерційних та інших знань, оформлених у вигляді технічної документації, навиків та виробничого досвіду, необхідних для організації того чи іншого виду виробництва, але не запатентованих ("ноу-хау"); права користування землею, водою, ресурсами, будинками, спорудами, обладнанням, а також інші майнові права; інші цінності. Інвестиції, що спрямовуються на створення (придбання), реконструкцію, технічне переоснащення основних засобів, очікуваний строк корисної експлуатації яких перевищує один рік, здійснюються у формі капітальних вкладень» [135].

Поняття інвестицій міститься також у низці міжнародних угод, стороною яких є Україна. Наприклад, в угоді між Урядом України та Урядом Чеської Республіки про сприяння та взаємний захист інвестицій від 17 березня 2003 року термін «інвестиція» охоплює будь-який вид активів, інвестованих у зв'язку з економічною діяльністю інвестором однієї договірної сторони на території іншої Договірної Сторони відповідно до законів та правил останньої та включатиме, зокрема, але не виключно: а) рухоме та нерухоме майно, як і будь-які інші права IN REM, такі як заставні, права утримання, забезпечення по позиці та подібні права; б) акції, цінні папери та боргові зобов'язання компаній або будь-яку іншу форму участі в компанії; в) вимоги стосовно грошей або будь-якого виконання зобов'язань, що має економічну цінність, пов'язані з інвестицією; г) права інтелектуальної власності, включаючи авторські права, товарні знаки, патенти, промислові зразки, технічні процеси, ноу-хау, торговельні секрети, фірмові назви та гудвіл, пов'язані з інвестицією; д) будь-яке право, надане згідно права або за контрактом та будь-які ліцензії та дозволи відповідно до права, включаючи концесії на розвідку, видобування, розвиток та експлуатацію природних ресурсів [181; 96].

Втім, незважаючи на законодавче закріплення, у науковій літературі існують різні підходи щодо тлумачення цієї наукової категорії. У літературі під інвестиціями здебільшого розуміють вкладення фінансових і матеріально-технічних засобів з метою одержання бажаного соціально-економічного ефекту. Інвестиції поділяють на фінансові та реальні. До фінансових належать вкладення фінансових коштів для придбання акцій, облігацій та інших цінних паперів, цільові вклади, банківські депозити. До реальних — капітальні вкладення у нове будівництво, розширення, реконструкцію, технічне переозброєння і підтримання виробництва, а також вкладення коштів у створення матеріально-виробничих запасів. Дуже часто

під іноземними інвестиціями мають на увазі іноземні капітали, вкладені у підприємство за кордоном [197, с.139-140].

У фінансовій теорії під інвестиціями розуміють придбання реальних або фінансових активів, тобто — це сьогоdnішні витрати, метою яких є одержання майбутніх вигод. Ряд авторів вважає, що інвестиції — це обмін визначеної сьогоdnішньої вартості на можливо невизначену майбутню вартість [87, с.4]. В Економічному словнику за редакцією С.В. Мочерного під інвестиціями пропонується розуміти «довготермінові вкладення капіталу в різні сфери та галузі народного господарства всередині країни та за її межами з метою привласнення прибутку. Він зазначає, що найпростішим визначенням інвестицій є їх характеристика як вкладень у капітал. Водночас категорія «капітал» тлумачиться економістами по-різному, звідси й неоднакове розуміння інвестицій. Західні економісти, як правило, ототожнюють капітал із засобами виробництва, запасами, благами. Таке розуміння сутності капіталу є непродуктивним і спричиняє непродуктивний підхід до категорії «інвестиції», який полягає передусім у тому, що останні ототожнюються з капітальними вкладеннями, тобто вкладеннями в основний капітал або у виробничий капітал. З погляду системного підходу це означає ототожнення цілого з окремим елементом» [37].

На практиці, пише В. М. Коссак, під інвестиціями розуміють традиційні інвестиції у формі капітальних вкладень, внески в спільні підприємства або позики, а також інші види інвестування, які здійснюються на основі контрактів з розподілом одержаного прибутку між учасниками [63, с.7]. На слушну думку Я.Д. Крупки, при визначення сутності інвестицій необхідно враховувати такі рекомендації: «1) інвестиції не ототожнюються з капітальними вкладеннями, капітальні вкладення — це одна із форм реального інвестування; 2) до інвестицій не включають матеріально — технічну базу будівельних підприємств, так як будівництво — це основна операційна діяльність для будівельних підприємств, а не інвестування; 3) при

розмежуванні інвестиційної та операційної діяльності підприємства термін вкладення коштів не повинен мати значення, інвестиції можуть бути і коротко- і довготерміновими ; 4) кредиторська заборгованість та короткотермінові позики не зараховується до інвестицій, так як вони зумовлені поточною діяльністю, а не інвестиційною; 5) інвестиції здійснюються не тільки в грошовій, а й у матеріальній чи нематеріальній формі; 6) до інвестицій необхідно відносити не тільки фінансові вкладення, а і реінвестування чи самоінвестування, тобто направлення частини прибутку підприємства на фінансування будівництва, поповнення оборотних коштів» [67, с.183].

Т. Дорошенко вказує, що інвестиції — це всі види грошових, майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в реальні та фінансові активи з метою отримання прибутку (доходу). Під інвестиціями слід розуміти тільки ті вкладення, метою яких є отримання прибутку (доходу). І саме за цією метою потрібно відрізнити інвестиції від інших вкладень коштів [35; 110]. Інвестиції - це витрати, спрямовані на створення нових, реконструкцію і розширення діючих основних фондів, що функціонують в галузях матеріального виробництва та невиробничої сфери. Інвестиції: 1) це всі види цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої утворюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект, екологічний ефект; 2) це «використання грошей для отримання великих грошей, для отримання прибутку або досягнення приросту капіталу, або того й іншого; 3) це поточний приріст цінності капітального майна внаслідок виробничої діяльності даного періоду; частина доходу за даний період, яка не була використана для споживання; 4) це довгострокове вкладення капіталу в організації здійснюють різні види економічної діяльності [110].

Піддаючи критиці вказане вище визначення Н.Л. Правдюк та Н.В. Слівінська вказують, що воно має декілька прогалин: по-перше,

помилкове розмежування грошових, майнових і інтелектуальних цінностей як окремих, не пов'язаних між собою категорій, оскільки за цивільно-правовою природою майном є і нерухомість, і матеріали, і готова продукція, і гроші, і об'єкти інтелектуальної власності; по-друге, потребує уточнення поняття «реальні та фінансові активи». Краще вказати, що інвестиції вкладаються в об'єкти підприємницької діяльності, оскільки і купівля цінних паперів, і витрати на нове обладнання, і проведення реконструкції підприємства — все це робиться з метою здійснення підприємництва задля отримання прибутку; по-третє, помилковою є думка, що інвестора, який вкладає майно як підприємець, цікавить отримання прибутку (доходу); по-четверте, думка, що інвестування не може здійснюватися з метою отримання соціального ефекту, також є помилкою, оскільки вкладення коштів у об'єкти невиробничої сфери можна розглядати як засіб забезпечення нормального функціонування економіки через здійснення заходів щодо відтворення робочої сили — а без цього фактору процес виробництва неможливий. Лише та держава, що інвестує значні кошти в соціальні проекти, може розраховувати на стабільний розвиток і економічне зростання [110].

О.М. Ястремська та Н.Л. Яблонська-Агу вказують, що під інвестиціями найбільш доцільно розуміти майнові, фінансові, інтелектуальні цінності, використання яких спрямоване на функціонування і розвиток суб'єкта господарювання, що супроводжується досягненням очікуваного ефекту за певний період часу у внутрішньому середовищі та/або зовнішньому оточенні, що відповідає об'єктивним умовам й суб'єктивним очікуванням учасників інвестиційної діяльності. Далі автори зазначають, що «позитивними відмінностями запропонованого визначення є: комплексність і необмеженість природи та предмету інвестування, врахування можливих стратегічних альтернатив життєдіяльності (функціонування, зростання і розвитку), об'єктивних умов і суб'єктивних інтересів учасників процесу, різноманітність наслідків та результатів і необмеженість за терміном, а також

спрямованість на внутрішнє і зовнішнє середовище суб'єкта процесу капіталовкладень. Додатково, спираючись на особливості інвестиційного процесу, доцільно ввести такі класифікаційні ознаки та види інвестицій: за спрямованістю та видом очікуваного ефекту, достатністю інформації для прийняття рішення про інвестування, мотивацією та метою вкладання активів, значущістю цілей інвестування» [199].

Р.П. Бойчук, аналізуючи наукові дослідження та норми чинного законодавства, виділяє такі основні ознаки поняття «інвестиція»: «1) інвестиції є капіталом, власністю в різних видах і формах, які вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) або досягається соціальний та екологічний ефект. Такі цінності повинні бути не вилучені з обороту відповідно до законів України. Це зумовлює важливість інституту власності для визначення юридичної суті інвестицій; 2) зазначені цінності набувають статусу інвестицій після їх вкладення в об'єкти господарської діяльності; 3) строк вкладення повинен бути достатнім для досягнення мети інвестування, тобто інвестиції мають довгостроковий характер; 4) вкладення відбувається в об'єкти господарської діяльності, які являють собою будь-яке майно, у тому числі основні фонди і оборотні кошти в усіх галузях та сферах народного господарства, цінні папери, цільові грошові вклади, науково-технічну продукцію, інтелектуальні цінності, інші об'єкти власності, а також майнові права; 5) цінності, що вже вкладені в об'єкти господарської діяльності, підлягають використанню у процесі підприємницької або некомерційної господарської діяльності; 6) метою інвестування є досягнення економічного та/або соціального ефекту та екологічного ефекту» [11, с.29].

Таким чином, під інвестиціями найбільш доцільно розуміти вкладення фінансових, матеріально-технічних ресурсів або інших активів у певні проєкти, бізнес, державні та недержавні підприємства, цінні папери і т.д. з метою отримання прибутку та/або збільшення їхньої вартості у майбутньому.

Отже, з точки зору суспільної та державної значимості, основна мета інвестицій - стимулювати економічний розвиток, збільшувати виробництво, створювати нові робочі місця та забезпечувати стабільність у державі та суспільстві.

З огляду на зазначене вище цілком справедливим буде говорити про те, що значення інвестицій полягає у наступному:

1) вони є основою для економічного зростання держави, адже стимулюють створення та розвиток підприємств, виробництв та інфраструктури, що сприяє збільшенню валового внутрішнього продукту (ВВП) та покращенню життєвого рівня населення;

2) сприяють створенню нових робочих місць, що підвищує рівень зайнятості в країні та зменшує безробіття;

3) інвестиції сприяють модернізації виробництва та впровадженню новітніх технологій, що підвищує імідж та конкурентоспроможність держави на міжнародному ринку;

4) вони мають різну спрямованість, а відтак забезпечують розвиток державної інфраструктури, наприклад: автотранспортні шляхи, залізниця, енергетика та телекомунікації, що в свою чергу сприяє покращенню якості життя громадян, забезпечує більш ефективніше функціонування економіки та залученню іноземних інвесторів;

5) інвестиції в освіту, охорону здоров'я та інші галузі соціальної сфери сприяють покращенню якості життя населення, підвищенню освітнього рівня та здоров'я громадян;

6) забезпечують стабільність національної економіки, що особливо важливо в умовах ведення повномасштабної війни.

Вказане вище дає змогу констатувати особливу соціальну, економічну, політичну та безпекову важливість захисту інвестицій в Українській державі. У відповідності до Закону України «Про інвестиційну діяльність» захист інвестицій - це комплекс організаційних, технічних та правових заходів,

спрямованих на створення умов, які сприяють збереженню інвестицій, досягненню цілі внесення інвестицій, ефективній діяльності об'єктів інвестування та реінвестування, захисту законних прав та інтересів інвесторів, у тому числі права на отримання прибутку (доходу) від інвестицій [135]. Захист інвестицій – надважливий напрям для роботи усіх правоохоронних органів, в тому числі органів прокуратури. Адже країна без бізнесу не спроможна виконати свої соціальні гарантії. Підтримка інвесторів – один із державних пріоритетів, і органи правопорядку будуть робити все для того, щоб цей пріоритет забезпечувати [48].

На нашу думку, під захистом інвестицій найбільш доцільно розуміти систему правових, економічних та політичних інструментів та заходів, які в своїй сукупності спрямовані на забезпечення безпеки, стабільності та законності використання і реалізації інвестиційних активів та процесів. Його основна мета полягає у забезпеченні захисту прав та інтересів інвесторів від можливих ризиків, таких як економічні труднощі, правові конфлікти, політична нестабільність, корупція, військові конфлікти, тощо. А відтак, захист інвестицій створює сприятливі умови для здійснення інвестиційної діяльності, сприяє розвитку економіки та підвищенню довіри як внутрішніх, так і зовнішніх інвесторів до інвестиційного середовища країни.

З огляду на запропоноване визначення, захист інвестицій доцільно тлумачити у широкому та вузькому розумінні. Так, *широкий* підхід включає комплекс заходів та інструментів, спрямованих на забезпечення загальної безпеки та стабільності інвестиційного клімату в країні. Цей підхід охоплює: 1) систему правових засад здійснення відповідної діяльності, які включають Конституцію України, законодавчі акти, міжнародні договори та угоди, двосторонні та багатосторонні інвестиційні договори, що гарантують права інвесторів, тощо; 2) економічні заходи, зокрема такі, як: податкові пільги, фінансові стимули, державна підтримку інвестиційних проектів, розвиток інфраструктури, тощо; 3) інституційні механізми, що включають

функціонування спеціалізованих державних та приватних інституцій, діяльність яких спрямована на забезпечення моніторингу та контролю за дотриманням прав інвесторів; 4) заходи забезпечення політичної стабільності та передбачуваності, що є фундаментом для довіри інвесторів; 5) створення сприятливого соціального середовища, включаючи розвиток людського капіталу та підтримку соціальної стабільності. В свою чергу відповідно до вузького розуміння «захист інвестицій» представляє собою сукупність конкретних правових процедур і механізмів, спрямованих безпосередньо на захист прав, свобод та інтересів інвесторів. Зазначений підхід включає: а) норми та механізми, що захищають права власності, забезпечують справедливе вирішення спорів; б) інструменти та механізми боротьби з корупцією; в) захист від експропріації, що включає правові механізми забезпечення компенсації; г) міжнародні та національні інституції, діяльність яких спрямовується на захист інвестицій; ґ) страхування інвестицій від політичних і економічних ризиків, включаючи договори страхування з міжнародними організаціями та фондами.

Розмірковуючи про особливості захисту інвестицій в Україні, перш за все, слід виділити систему правових засад здійснення такої діяльності. Останні представляють систему нормативно-правових актів різної юридичної сили, які містять норми, спрямовані на регулювання різних аспектів інвестиційної діяльності в нашій країні. При цьому варто зауважити, що різні нормативні джерела відіграють свою особливу роль на кожному рівні захисту інвестицій.

Окрім того, важливим аспектом захисту інвестицій є система державних гарантій захисту інвестицій. Відповідно до точки зору Ю.В. Делія, державні гарантії – це комплекс правових норм, що містяться в Конституції та інших законодавчих актах. Їх особливістю є те, що вони здійснюються державою. Далі автор зазначає, що умовно їх можна поділити на політичні, фінансово-економічні, ідеологічні (виховні), та організаційно-

правові. Більшість з них пов'язана з конституційно-правовими нормами та нормами законів, які видані на основі чинної Конституції. Це, зокрема, норми, які регулюють політичні, економічні, соціальні права громадян, а також права органів місцевого самоврядування, зокрема, право на комунальну власність, на відокремлення місцевих бюджетів від Державного бюджету і таке інше [32, с.177-178]. О. М. Охотнікова та О. І. Гафинець зазначають, що державні гарантії захисту іноземних інвестицій — це визначені законодавством способи та засоби захисту іноземних (прямих і непрямих) інвестицій, що встановлюються державою з метою охорони прав та інтересів іноземних інвесторів [100, с. 112]. Ще один вчений, - О.Г. Хрімлі вказує, що державні гарантії захисту інвестицій: 1) це спосіб захисту прав інвесторів; 2) не стосуються питань фінансово-господарської діяльності учасників інвестиційної діяльності та сплати ними податків, зборів (обов'язкових платежів); 3) не можуть бути скасовані або звужені стосовно інвестицій, здійснених у період дії цих гарантій; 4) стосуються як національних, так і іноземних інвесторів [189, с.105].

Законом України «Про інвестиційну діяльність» закріплюється, що «держава гарантує захист інвестицій незалежно від форм власності, а також іноземних інвестицій. Захист інвестицій забезпечується законодавством України, а також міжнародними договорами України. Інвесторам, у тому числі іноземним, забезпечується рівноправний режим, що виключає застосування заходів дискримінаційного характеру, які могли б перешкодити управлінню інвестиціями, їх використанню та ліквідації, а також передбачаються умови і порядок вивозу вкладених цінностей і результатів інвестицій. З метою забезпечення сприятливого та стабільного інвестиційного режиму держава встановлює державні гарантії захисту інвестицій» [135]. Окрім того, у вказаному вище нормативному документі вказується, що «державні гарантії захисту інвестицій - це система правових норм, які спрямовані на захист інвестицій та не стосуються питань

фінансово-господарської діяльності учасників інвестиційної діяльності та сплати ними податків, зборів (обов'язкових платежів). Державні гарантії захисту інвестицій не можуть бути скасовані або звужені стосовно інвестицій, здійснених у період дії цих гарантій» [135]. Законодавство України, слушно вказують А.В. Журавель та Ю.А. Буяджи, закріплює гарантії захисту інвестиційної діяльності, які поділяються на: гарантії від зміни законодавства; гарантії від примусових вилучень, а також незаконних дій державних органів та їх посадових осіб; компенсація і відшкодування збитків інвесторам; гарантії в разі припинення інвестиційної діяльності; гарантії переказу доходів, прибутків та інших сум у зв'язку з іноземними інвестиціями [43]. Таким чином, важливість державних гарантій захисту інвестицій полягає у тому, що вони не тільки забезпечують ефективне нормативне, організаційне та інше підґрунтя для здійснення відповідної діяльності, а також сприяють покращенню міжнародного іміджу країни як надійного партнера для бізнесу. Це в свою чергу дозволяє залучити не лише прямі іноземні інвестиції, але й інші форми співробітництва, такі як міжнародна торгівля.

Наступними, не менш важливими чинниками, які обумовлюють особливості захисту інвестицій, є наявність ряду негативних факторів. Так, до прикладу, Т.Т. Гринів вказував, що основними чинниками, які негативно впливають на процес іноземного інвестування є: «1) нестабільне законодавство, відсутність надійних гарантій захисту від його змін для іноземних інвесторів; 2) високий рівень інфляції; 3) невисокий рівень розвитку інфраструктури, яка могла б забезпечити швидкий оперативний зв'язок України з іншими країнами; 4) відсутність чіткої державної стратегії щодо заохочення інвестицій; 5) значний податковий і адміністративний тиск; 6) нестабільність фінансової системи України; 7) високий рівень корумпованості та бюрократизму в органах державної влади; 8) нерівномірність іноземного інвестування у регіони країни; 9) складність

реєстраційних, ліцензійних, сертифікаційних та митних процедур. Реєстрація іноземних інвестицій згідно із встановленими процедурами триває місяцями» [27, с.72]. В свою чергу В.С. Марцин до ключових проблем залучення іноземних інвестицій, які потребують стратегічних змін у державній інвестиційній політиці, відносить наступні: глобалізація і неолібералізація світової та більшості національних економік, у тому числі й української; безальтернативність сталого економічного розвитку з ефективним використанням іноземних інвестицій; нарощування темпів технологічного процесу, перехід української економіки на найвищий технологічний уклад; підвищення рівня якості трудових ресурсів через повернення мігрантів з більш розвинених країн; зниження процесів міграції населення через забезпечення його гідною працею за основним місцем проживання [85]. Перелік запропонованих вище проблем захисту інвестицій в умовах сьогодення може бути розширено: по-перше, введенням в Україні правового режиму воєнного стану, обумовленого повномасштабним вторгненням з боку російської федерації; по-друге, переміщенням бізнесу з окремих територій, що автоматично робить їх менш привабливими з інвестиційної точки зору; по-третє, постійним відтоком населення з країни, а відтак дефіцитом кадрових ресурсів; по-четверте, збільшеним ризиком для втрати майна через постійні обстріли ворога; по-п'яте, високий рівень корупції, який перешкоджає «входженню» в Україну нових інвесторів.

Не менш важливою особливістю є наявність спеціального кола суб'єктів, що уповноважені реалізовувати свою діяльність у напрямку захисту інвестицій. Більше детально вказане питання буде розглянуто нами в рамках підрозділу 2.2. дисертаційного дослідження.

Далі в розрізі представленої проблематики слід вказати таку особливість – як державна інвестиційна політика. Взагалі, державна політика – це діяльність органів державної влади з управління та керівництва суспільством на основі єдиних цілей, принципів і методів, яка передбачає

розробку, законодавче закріплення та впровадження державних цільових програм у різних сферах суспільного життя з метою розв'язання нагальних проблем чи задоволення потреб суспільства. Вагоме місце в державній політиці належить структуруванню інтересів різних груп населення та пошуку компромісу між ними, адже остаточне рішення має максимально наближати суспільний гаразд [102].

В свою чергу державна інвестиційна політика – це система заходів, що визначають обсяг, структуру та основні напрямки усіх вкладень інвестиційних ресурсів різної форми (фізичних, фінансових, матеріальних, нематеріальних, інтелектуальних) для забезпечення високих темпів розвитку економіки через концентрацію інвестицій на тих інвестиційних проектах, від яких залежать досягнення високих темпів розвитку виробництва, збалансованість та ефективність економіки, одержання максимального приросту продукції і доходу на одиницю витрат, а також для створення в країні соціального середовища, яке відповідає вимогам суспільства щодо необхідної якості життя, належного рівня задоволення соціальних стандартів з урахуванням потреб майбутніх поколінь [28]. Мета інвестиційної політики держави полягає: у забезпеченні структурної перебудови економіки; у стимулюванні підприємництва і приватних інвестицій; у створенні додаткових робочих місць; у залученні інвестиційних ресурсів з різних джерел, включаючи іноземні інвестиції; у стимулюванні створення недержавних структур, для акумулювання грошових заощаджень населення на інвестиційні цілі; у створенні правових умов і гарантій для розвитку іпотечного кредитування; у розвитку лізингу в інвестиційній діяльності; підтримку малого та середнього підприємництва; у вдосконаленні системи пільг і санкцій при здійсненні інвестиційного процесу; у створенні умов для становлення та розвитку венчурного інвестування [24].

У підсумку представленого підрозділу дисертаційного дослідження слід узагальнити, що для України сьогодення, окрім боротьби із зовнішнім

ворогом, важливим завданням українського законодавця є забезпечити належні, зокрема правові, умови для захисту інвестицій. При цьому йдеться як про інвестиції державні, так і приватні. Адже лише залучення додаткових коштів в українську економіку дозволить стабілізувати економіку, політичну ситуацію, а також перемогти ворога. Проведений аналіз дає змогу виділити наступні особливості захисту інвестицій в Україні в сучасних умовах:

- по-перше, наявність особливого набору державних гарантій, спрямованих на захисту інвестицій у різних галузях суспільного життя;
- по-друге, розгалужена система нормативно-правового регулювання досліджуваної сфери суспільного життя, що обумовлює перелік та специфіку рівні та напрямів здійснення відповідної діяльності;
- по-третє, особливий порядок формування та реалізації державної політики захисту інвестицій, яка характеризується наявністю особливих ризиків, на які необхідно реагувати миттєво та швидко адаптувати до викликів сьогодення;
- по-четверте, наявність спеціального кола суб'єктів, до компетенції яких входить здійснення діяльності, спрямованої на забезпечення захисту інвестицій в країні;
- по-п'яте, високий рівень корупції в країні, який ускладнює низку процесів, зокрема пов'язаних із залученням нових інвестицій;

Слід підкреслити, що окремою, і найбільш специфічною особливістю, є те, що захист інвестицій в Україні відбувається в умовах ведення повномасштабного вторгнення з боку російської федерації, що в свою чергу вплинуло на безпекову складову в державі, а відтак створює додаткові перешкоди для збереження та захисту як приватних, так і державних інвестицій. Саме тому даному питанню буде присвячено наступний підрозділ дисертаційного дослідження.

1.2. Особливості захисту інвестицій в Україні в умовах воєнного стану.

Сьогодні Україна – перша цивілізована Європейська країна, яка зіштовхнулася із повномасштабною військовою агресією, що прямо вплинуло на роботу всіх, без виключення, сфер суспільного життя. Особливо постраждала фінансова галузь, адже війна обумовила неможливість нормального функціонування бізнесу, особливо на прифронтових територіях. А відтак, в умовах воєнного стану захисту інвестицій має свою специфіку, дослідженню якої і буде присвячено представлений підрозділ дисертаційного дослідження.

Тож, що взагалі представляє собою воєнний стан, та як він впливає на діяльність держави, зокрема її фінансово-економічну галузь? Так, відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» «воєнний стан - це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень» [144].

Незважаючи на законодавче визначення, поняття «правовий режим воєнного стану» дістало опрацювання і на доктринальному рівні. Так, до прикладу, М.В. Корнієнко пише, що воєнний стан доцільно розглядати як засіб відновлення умов, за яких людина може ефективно реалізувати свої

права та свободи. Відповідно, права людини визначають межі діяльності публічної влади щодо введення воєнного стану та засоби, що нею використовуються. При цьому низка прав не може бути обмежена, а обмеження інших прав не може знищувати їх сутність [61]. Відмінність особливого адміністративно-правового режиму воєнного стану від інших особливих адміністративно-правових режимів полягає у наданні суб'єктам забезпечення правового режиму особливих повноважень на запровадження спеціальних заходів, які мають суттєвіший вплив на суспільні відносини. Законом України «Про правовий режим воєнного стану» передбачено двадцять чотири спеціальні заходи, основними з яких є: запровадження трудової повинності; використання потужностей та трудових ресурсів підприємств, установ і організацій усіх форм власності; примусове відчуження майна, що перебуває у приватній або комунальній власності, вилучення майна державних підприємств; запровадження комендантської години; встановлення особливого режим руху транспорту та пересування осіб; проведення евакуації населення та інші [176, с.928-929].

М.М. Прохоронко дійшов до висновку, що правовий режим воєнного стану є особливим адміністративно-правовим режимом, який вводиться в умовах збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності з метою забезпечення державної безпеки та національних інтересів. Особливості адміністративно-правового забезпечення правового режиму воєнного стану полягають у застосуванні спеціальних нормативно-правових актів та комплексу заходів, спрямованих на забезпечення національної безпеки та функціонування держави в умовах кризи. Введення воєнного стану призводить до обмеження деяких прав і свобод громадян з метою забезпечення громадського порядку, захисту національного суверенітету та забезпечення ефективного керівництва країною під час надзвичайних обставин. Особливістю правового режиму воєнного стану є найвищий рівень адміністративно-правового

впливу держави на учасників суспільних відносин, що обумовлено високим ступенем загроз у сфері забезпечення безпеки населення, національної безпеки та національних інтересів [156].

На переконання О. Остапенко та О. Баїк, до особливостей правового режиму воєнного стану належать: «1) обмеження і заборона для громадян країни та осіб, які в ній тимчасово перебувають (іноземці, особи без громадянства, біженці, внутрішньо переміщені особи); 2) забезпечення режиму воєнного стану в країні здійснюється Збройними Силами та прирівняними до них військовими формуваннями для: а) охорони громадського порядку і безпеки в державі; б) запобігання та відбиття агресії зі сторони іншої держави; 3) наявність в органів державної влади на період дії правового режиму воєнного стану вносити зміни та доповнення до нормативно-правових актів з метою належного функціонування економіки, забезпечення соціальних потреб населення; 4) обмежений характер дії воєнного стану у часі та просторі. В Указі Президента України про введення правового режиму воєнного стану повинні бути визначені: дата і час, з якого починає діяти воєнний стан; коридори (межі) території, на якій вводиться режим воєнного стану; 5) на час дії правового режиму воєнного стану не припиняється діяльність органів судової влади» [99].

Досить змістовною та водночас цікавою є наукова позиція М.М. Лобко, В.М. Семененко та А. Й. Фучко, які досліджуючи сутність та зміст правового режиму воєнного стану, роблять наступні висновки: по-перше, воєнний стан це особливий правовий режим, який встановлюється в державі або в окремих її територіях. Уведення правового режиму надає особливі повноваження, тобто особливі права, органам виконавчої влади, військовому командуванню, органам місцевого самоврядування щодо повноважень, встановлених їм законодавством для мирного часу і створює необхідні умови для здійснення наданих їм цих особливих повноважень, а також концентрації необхідних ресурсів для забезпечення оборони держави; по-друге, особливі

повноваження органам державної влади, військовому командуванню, органам місцевого самоврядування потрібні для відвернення загрози або відсічі збройної агресії проти України; по-третє, уведення правового режиму воєнного стану не означає оголошення війни. Воєнний стан – відповідь на існуючу загрозу суверенітету і територіальній цілісності та на збройну агресію; по-четверте, уведення правового режиму воєнного стану передбачає тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень; по-п'яте, відповідно до сучасного міжнародного права введення воєнного стану державою, яка стала жертвою агресора, не буде перешкоджати наданню їй військової й інших видів допомоги; по-шосте, з уведенням правового режиму воєнного стану (наряду з мобілізацією) у державі настає особливий період [72].

Отже, воєнний стан – це особливий правовий режим, який запроваджується в установленому порядку в державі або в окремих її регіонах у разі збройної агресії або загрози нападу, що тягне за собою небезпеку державній незалежності чи територіальній цілісності України. Воєнний стан передбачає тимчасове обмеження конституційних прав, свобод та інтересів фізичних та юридичних осіб, а також покладає на органи державної влади, військове командування, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування додаткові обов'язки, пов'язані із забезпеченням оборони країни.

Особливостями введення даного правового режиму є наступні: 1) створюються військові адміністрації, а також мобілізуються людські, матеріальні, а також інші ресурси задля забезпечення обороноздатності держави; 2) вводяться певні обмеження прав громадян, посилюється контроль за Медіа з метою запобігання поширенню інформації, яка може зашкодити національній безпеці; 3) посилення охорони громадського порядку на всій території України, стратегічних об'єктів, а також збільшення повноважень

правоохоронних органів зокрема щодо проведення перевірок, обшуків, затримань підозрюваних у тероризмі або шпигунстві, тощо; 4) реалізовується низка фінансово-економічних заходів, спрямованих на забезпечення обороноздатності країни, наприклад: постачання, вилучення майна, необхідного для оборони; посилення контролю за виробництвом і розподілом стратегічних товарів, ресурсів та послуг; 5) призупиняється дія окремих законодавчих актів, а також розробляють нові нормативні документи, спрямовані на регулювання суспільних відносин, з урахуванням специфіки умов воєнного стану. А відтак, загальна мета введення воєнного стану полягає у захисті суверенітету, незалежності та територіальної цілісності держави, забезпеченні національної безпеки та відновленні нормального функціонування державних інституцій і суспільного життя.

Тож, цілком справедливим буде говорити про те, що правовий режим воєнного стану пряму вплинув на всі галузі суспільного життя, а особливо на інвестиційну сферу. Так, на сайті Національного інституту стратегічних досліджень зазначається, що «унаслідок розгортання Російською Федерацією повномасштабної війни проти України припинила роботу більш як третина промислових підприємств. За оцінками Київської школи економіки, з початку війни до вересня 2022 р. було пошкоджено та зруйновано 412 промислових підприємств, з урахуванням великих та середніх об'єктів у східних та південних областях України. За підсумками 2022 р., загальна сума прямих збитків підприємств оцінюється у 13 млрд дол. США» [169]. Окрім того, зазначається, що «відбудова зруйнованих виробничих потужностей підприємств потребує значних обсягів інвестицій. За даними спільної оцінки, оприлюдненої 23 березня 2023 р. урядом України, Групою Світового банку, Європейською Комісією та ООН, потреби України на відновлення і відбудову зросли до 411 млрд дол. США. Очікується, що витрати на реконструкцію та відновлення розтягнуться на десять років і відбуватимуться за рахунок як державних, так і приватних коштів» [169].

Першою особливістю захисту інвестицій в Україні, безумовно, виступає специфічний інвестиційний клімат нашої держави. Інвестиційний клімат держави, пише О.В. Повстин, – це сукупність політичних, правових, економічних факторів, які забезпечують інвестиційну діяльність вітчизняних та іноземних інвесторів. На інвестиційний клімат держави чинять вплив багато факторів, вирішальне значення серед яких мають політична стабільність, ступінь втручання уряду в економіку, відношення до вітчизняних та іноземних інвестицій, наявність чи відсутність природних ресурсів, демографічна ситуація, географічне положення, рівень та динаміка ключових макроекономічних показників [107].

Сприятливий інвестиційний клімат, на думку О.М. Лендела, є відносним поняттям, оскільки воно визначається безпосередньо потенційними інвесторами. Проте, враховуючи досвід європейських країн та діяльність підприємців у всьому світі, можна виділити ключові фактори та чинники, що формують інвестиційний клімат країни. До них належать: прозоре й обґрунтоване законодавство у сфері інвестування та державне регулювання інвестиційної діяльності; наявність загальних умов для інвестиційної діяльності, валютне регулювання, стабілізація національної валюти, забезпечення інвестиційного рейтингу країни або регіону на міжнародній арені; наявність державних гарантій для іноземних інвесторів; податкові пільги, режим іноземного інвестування, умови реєстрації іноземних інвестицій і спільних підприємств, наявність вільних економічних зон; стабільна робота фінансових і кредитних установ; стабільна політична ситуація; відсутність корупції та бюрократії; сприятливий стан інвестиційного ринку (функціонування фондових бірж, наявність тендерної інфраструктури); рівень розвитку продуктивних сил; інвестиційна активність населення (виконання державної програми приватизації, зміна структури форм власності, мотивація дій індивідуальних інвесторів) та інші [71; 112].

Для оцінки інвестиційного клімату, потрібно розглянути п'ять основних складових: «1) політична обстановка, що включає стабільність політичної системи, відсутність конфліктів між політичними силами, частоту змін урядів, кількість політичних скандалів та рівень довіри до влади; 2) правове середовище, яке охоплює стабільність законодавства, конституційних законів, кодексів, які захищають права власності та інвесторів, їхня консистентність, ясність та механізми виконання, а також ефективність судової системи; 3) економічні фактори, що включають динаміку грошово-кредитної сфери, банківську систему, експортно-імпорتنі операції, рівень інфляції, стабільність національної валюти, стан внутрішнього ринку та його потенціал, ресурсну забезпеченість та інвестиційні показники, фінансову стабільність, наявність вільних трудових ресурсів та їхня кваліфікація; 4) податкове оточення, яке охоплює розподіл податкового тиску, рівень податкового навантаження та наявність податкових стимулів для інвестування; 5) регуляторний вплив, що включає прозорість та послідовність державної політики, здатність досягати стратегічних цілей та дотримання поточних зобов'язань, а також вплив на інвесторів з боку органів державної влади через вимоги щодо реєстрації, ліцензування, сертифікації підприємницької діяльності та інші [180].

Таким чином, інвестиційний клімат в Україні — це сукупність економічних, політичних, правових, соціальних та інфраструктурних умов, які визначають ступінь привабливості країни для вітчизняних та іноземних інвесторів. Він охоплює такі аспекти, як: стабільність та передбачуваність законодавства, рівень державного регулювання та підтримки інвестиційної діяльності, наявність податкових і фінансових стимулів, макроекономічна стабільність, політична ситуація, рівень корупції та бюрократії, стан фінансових і кредитних установ, а також розвиток інфраструктури і ринків. А відтак, найбільш узагальнено інвестиційний клімат визначає, наскільки сприятливими є умови для вкладення капіталу, розвитку бізнесу та

отримання прибутку в Україні. Зауважимо, що сьогодні, в умовах повномасштабного вторгнення з боку російської федерації, інвестиційний клімат в Україні навряд чи можна оцінити з позитивного боку, що обумовлено правовою, політичною, соціальною, економічною та безпековою нестабільністю. Важливим чинником є також цілком зрозумілий та обґрунтований страх, як національних, так і міжнародних інвесторів вкладати кошти у вітчизняну економіку. Підтвердженням цього є статистичні дані. Попри те, що оцінка CEO членських компаній Асоціації поточного стану інвестиційного клімату у 2023 році залишається переважно негативною, кількість топ-менеджерів, які вважають, що нові інвестиції в Україну будуть вигідними, зросла майже вдвічі. Наразі більшість, а саме 84% опитаних директорів членських компаній Асоціації вважають інвестклімат несприятливим. Втім серед них зменшилась кількість респондентів, що вважають його вкрай несприятливим – з 37% до 24%. Нейтрально оцінюють поточний інвестклімат 7% топ-менеджерів, і ще 9% вважають його скоріше сприятливим. Попри війну 32% вважають, що новим інвесторам буде вигідно заходити в Україну (рік тому так вважали 17% респондентів). При цьому 57% опитаних нами компаній, що вже присутні на українському ринку, збираються інвестувати в Україну під час війни, а 79% готові долучатися до процесу відбудови. Оцінка динаміки інвестклімату за попередній рік залишається стриманою. Майже половина респондентів, а саме 48% вказують на погіршення інвестиційного клімату, 39% вважають, що суттєвих змін не відбулось, і 13% вважають, що інвестклімат поліпшився. Протягом наступних шести місяців 38% очікують подальшого погіршення ситуації, а 48% вважають, що інвестклімат не зазнає суттєвих змін. Водночас 14% топ-менеджерів прогнозують покращення ситуації у першій половині 2024 року [55].

Розмірковуючи про особливості захисту інвестицій в умовах воєнного стану варто відзначити те, що він обумовлений рядом ризиків, зокрема

політичного та воєнного характеру. Після довгоочікуваних змін про страхування експортерів за справу також узялася Рада фінансової стабільності. 5 лютого цього року вона погодила концептуальну записку для створення в Україні повнофункціональної системи страхування воєнних ризиків (створення концепції передбачено Меморандумом про економічну та фінансову політику між Україною та МВФ). Визначена концепцією модель страхування воєнних ризиків передбачає запровадження обов'язкового та добровільного страхування. Вона працюватиме за участю локальних страховиків, міжнародних перестраховиків і держави в особі спеціально створеного Державного агентства або іншої установи, визначеної спільно з міжнародними донорами за результатами майбутніх обговорень [195]. Відповідно до «Переліку воєнних та політичних ризиків та Умов і порядку страхування (перестраховування) воєнних та політичних ризиків під час здійснення видів діяльності Експортно-кредитного агентства», до воєнних ризиків належать такі страхові ризики, що можуть виникнути на території України: «1) воєнний конфлікт, включаючи війну або збройний конфлікт, збройна агресія, бойові дії, масові заворушення; 2) насильницька зміна чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади; 3) терористичні акти та/або диверсії, в тому числі спричинені подіями, передбаченими у підпунктах 1 або 2 цього пункту; 4) окупація, анексія [120].

В свою чергу політичні ризики – це множина можливостей негативних наслідків, пов'язаних з прийняттям політичних рішень, змінами у політичній системі або навколишньому середовищі, які також обумовлені політичними процесами. У міжнародному менеджменті політичний ризик – це ймовірність того, що іноземні інвестиції будуть предметом тиску з боку урядової політики країни, куди інвестують [50]. Вказаним вище Переліком передбачено, що до політичних ризиків належать такі страхові ризики, що можуть виникнути на території України: «1) здійснене органами державної влади України примусове відчуження майна/вилучення майна суб'єкта

господарювання (позбавлення права власності на майно); 2) безпідставне (незаконне) відкликання ліцензії з боку регулятора ринку або примусове припинення (зупинення) діяльності суб'єкта господарювання державними органами, що встановлене рішенням суду, що набрало законної сили, крім випадків, коли таке припинення діяльності спричинене невиконанням суб'єктом господарювання вимог законодавства; 3) невиконання або відмова від виконання державою зобов'язань, визначених законодавством, стратегічними або програмними документами, затвердженими в установленому законодавством порядку, та/або інвестиційним договором за умови, що суб'єкт господарювання має право вимагати виконання таких зобов'язань; 4) введення державою заборони (платіжні ембарго, мораторій) на здійснення розрахунків; 5) неможливість конвертації валюти або переказу валюти за кордон суб'єктом господарювання, крім випадків, передбачених законодавством [120].

Ще однією особливістю захисту інвестицій в умовах воєнного стану є створення системи страхування (перестраховання) воєнних та політичних ризиків під час здійснення видів діяльності Експортно-кредитного агентства. В даному контексті варто відзначити, що «на початку року набрали чинності зміни до Закону «Про фінансові механізми стимулювання експортної діяльності» щодо страхування інвестицій в Україні від воєнних ризиків. Ці зміни дозволяють Експортно-кредитному агентству (ЕКА) страхувати інвестиції українських підприємств від ризиків, які можуть бути спричинені збройною агресією, бойовими діями та/або тероризмом. Щоправда, застрахувати ризики можуть тільки експортери в межах перевезення своїх товарів. Наразі це вкрай важливо для українського аграрного сектору, який через блокаду польськими фермерами щодня зазнає неабияких збитків. Наприклад, сьогодні вже існують програми зі страхування воєнних ризиків для перевезень товарів суднами» [195]. До цього часу ЕКА не мало права надавати послуги страхування інвестицій в Україні, а тому раніше 69 % всіх

капітальних інвестицій в Україні здійснювалися коштом власного капіталу бізнесу. Покривати ризики ЕКА зможе, використовуючи власний статутний капітал (близько 2 млрд грн.) або залучаючи міжнародних перестраховальників [195]. Перестраховання ризиків за договорами страхування інвестицій або договорами страхування інвестиційних кредитів здійснюється на підставі договору перестраховання, який укладається відповідно до політики перестраховання ЕКА, розробленої з урахуванням вимог законодавства. «Умови перестраховання ризиків за договором страхування інвестицій або договором страхування інвестиційних кредитів визначаються договором перестраховання. ЕКА має право укласти договори вхідного та вихідного перестраховання ризиків за договорами страхування інвестицій або договорами страхування інвестиційних кредитів з урахуванням вимог законодавства: 1) із страховиками-нерезидентами та іноземними експортно-кредитними агентствами - членами Міжнародного союзу страховиків кредитів та інвестицій (Бернський союз), крім іноземних експортно-кредитних агентств, що є резидентами Російської Федерації та Республіки Білорусь; 2) за участю перестрахових брокерів України або перестрахових брокерів-нерезидентів; 3) шляхом облігаторного та/або факультативного перестраховання таких ризиків [120].

Важливу роль у страхуванні інвестицій відіграє Міжнародна фінансова корпорація розвитку США (DFC). Від початку повномасштабного вторгнення DFC здійснила низку заходів в підтримку економіки та громадян України: 1) у співпраці з місією USAID в Україні надала Банку Львів кредитний портфель у розмірі 15 млн дол. США для надання негайної підтримки українським малим підприємствам, зокрема підприємствам, які належать жінкам і дрібним фермерам. Загалом українським банкам надано 250 млн. дол. США; 2) DFC допомогла American Hospital Tbilisi запустити програму надання амбулаторної та хірургічної допомоги сотням дітей і дорослих українських біженців, а також українців, які подорожують до Грузії

для лікування; 3) здійснила інвестиції в акціонерний капітал у розмірі 25 млн дол. США для Horizon Capital Growth Fund IV; 4) надала грант технічної допомоги Українському католицькому університету; 5) надала 250 млн дол. США для зміцнення агробізнесу України та підвищення глобальної продовольчої безпеки та інші [111].

Важливою проблемою та, водночас, особливістю захисту інвестицій в умовах воєнного стану, є зниження довіри інвесторів до України в питанні захисту їх інвестицій. Сьогодні інвестори втрачають довіру до України через довготривалу фінансову кризу в секторі зеленої енергетики, а також непередбачуваність в регуляторному та правовому полі. Б. Данилишин цілком слушно вказує, що загальними заходами, які можуть допомогти підвищити довіру інвесторів, є наступні: 1) застосування таких інструментів захисту інвестицій, як страхування інвестицій, гарантії повернення інвестицій, захист прав інтелектуальної власності; 2) зміцнення правового поля. Це може включати створення спеціальних законів і правил для інвесторів, а також заходів щодо боротьби з корупцією; 3) посилення Контроль за виконанням договірних зобов'язань. Існує необхідність посилення контролю за виконанням договірних зобов'язань у рамках інвестиційних угод, щоб гарантувати захист прав інвесторів; 4) структурні реформи можуть допомогти підвищити довіру інвесторів під час війни, сформуванню позитивний імідж країни, що намагається побудувати демократичне та правове суспільство; 5) наявність незалежних арбітражних судів може дати інвесторам упевненість у тому, що вони мають доступ до справедливого судового процесу для вирішення спорів, пов'язаних з інвестиціями; 6) вільний ринок може залучити більш багатогранне коло інвесторів, що може підвищити конкуренцію та забезпечити додаткові механізми захисту прав інвесторів; 7) інвестори потребують чіткої інформації про ситуацію в країні та військові дії. Держава повинна забезпечувати

доступність інформації, проводити прозору політику та регулярно повідомляти про стан справ в економіці [30].

І останнім важливим чинником є підтримка інвестицій державою. Так, наприклад, Важливим механізмом стимулювання інвестиційної діяльності у промисловості є державна підтримка у вигляді компенсації частини відсоткової ставки, надання державних гарантій за кредитами тощо. Так, реалізується програма в рамках проекту «Доступні кредити 5–7–9 %». За цією програмою держава компенсує суб'єктам підприємництва частину кредитного навантаження; кредити можуть видаватися на інвестиційні цілі або на поповнення оборотного капіталу підприємств. Проте наразі програма доволі слабо стимулює інвестиційну діяльність – на інвестиційні цілі на 2023 р. виділено 10,9 млрд грн. З огляду на пріоритетність цілей фінансування поточного періоду найбільше підприємці взяли антикризових кредитів – 62,3 млрд грн, а також кредитів на антивоєнні цілі – 51,6 млрд грн; на рефінансування попередньо отриманих кредитів взято 28,7 млрд грн [169]. Важливо також зауважити, що для підтримки та активізації підприємницької діяльності у період дії воєнного стану 18 березня 2022 року рішенням Уряду внесено зміни до Державної програми «Доступні кредити 5-7-9%»: 1. Програма розширена на середні підприємства з річним доходом до 50 млн євро (раніше було 20 млн євро) та на великі підприємства з річним доходом більше 50 млн євро незалежно від кількості працюючих робітників; 2. Максимальна сума кредиту для всіх суб'єктів підприємництва збільшена з 50 млн грн до 60 млн грн з урахуванням групи пов'язаних компаній [65].

У підсумку представленого підрозділу дисертаційного дослідження слід узагальнити, що на сьогоднішній день режим воєнного стану значно ускладнює всі фінансові процеси в середині нашої країни. В розрізі ж представленої проблематики правовий режим воєнного стану створює додаткові виклики для захисту інвестицій, зокрема: 1) наявність правових обмежень для ведення бізнесу, наприклад, окремі ресурси підприємств

можуть бути мобілізовані для потреб оборони; 2) можуть вводитись додаткові обмеження економічного характеру, наприклад, контроль за цінами, обмеження на експорт та імпорт товарів, що, безумовно, впливає на операційну діяльність підприємств та інвестиційні проекти; 3) фінансова нестабільність, яка включає валютні коливання, інфляцію, зниження кредитних рейтингів та підвищення ризиків неплатоспроможності кредиторів, тощо; 4) активно змінюється законодавство, яке «змінює правила гри» для інвесторів, а відтак є додатковим стримуючим фактором для розвитку інвестиційної діяльності; 5) воєнний стан передбачає обмеження на фінансові операції, включаючи переведення коштів за кордон, операції з іноземною валютою та інвестиції у закордонні активи; 6) ускладнюються процедури вирішення судових спорів, пов'язаних із захистом інвестицій, зокрема можливі затримки у розгляді справ, обмежений доступ до судових органів; 7) воєнний стан супроводжується підвищеною соціальною та політичною напруженістю, що прямо впливає на інвестиційний клімат; 8) воєнні дії викликають у інвесторів невпевненість та побоювання за безпеку своїх активів, що може призвести до відтоку капіталу та призупинення нових інвестиційних проектів. З огляду на зазначене вище, важливо, щоб держава забезпечувала прозорість і передбачуваність своїх дій, активно співпрацювала з інвесторами та надавала всебічну підтримку для мінімізації негативного впливу воєнного стану на інвестиційний клімат.

Що ж стосується особливостей захисту інвестицій в державі в умовах воєнного стану, то серед них слід виділити наступні:

- по-перше, розширений перелік економічних, воєнних, політичних, соціальних та інших ризиків, які перешкоджають нормальному функціонуванню ринку інвестицій;

- по-друге, функціонування особливої системи страхування (перестраховування) воєнних та політичних ризиків під час здійснення видів діяльності Експортно-кредитного агентства;

- по-третє, застосування особливих інструментів, спрямованих на захист інвестицій;
- по-четверте, створення додаткових правових та організаційних механізмів, які спрямовані на забезпечення та захист інтересів внутрішніх інвесторів;
- по-п'яте, мінливість законодавства та державної політики, що прямо впливає на зниження рівня довіри як внутрішніх, так і зовнішніх інвесторів до інвестиційного клімату в країні;
- по-шосте, збільшення міжнародної підтримки, а також залучення коштів від іноземних партнерів;
- по-сьоме, посилення контролю за використанням ресурсів, а також розподілом економічних ресурсів.

1.3. Правові засади захисту інвестицій в Україні та місце серед них адміністративно-правового регулювання.

Забезпечення ефективного захисту інвестицій в державі залежить від багатьох чинників серед яких, безумовно, одне із ключових місць відводиться системі правових засад здійснення такої діяльності, серед яких ключове місце належить адміністративно-правовому регулюванню. Тлумачний словник української мови трактує поняття засади як основу чогось; те головне, на чому ґрунтується, базується що-небудь; вихідне, головне положення, принцип; основа світогляду, правило поведінки; спосіб, метод здійснення чого-небудь [163, с. 300]. Тобто правові засади найбільш доцільно тлумачити як систему нормативно-правових актів різної юридичної сили, норми яких спрямовані на адміністративно-правове регулювання захисту інвестицій в державі.

Так, відповідно до точки зору Н.В. Дараганова, поняття «адміністративно-правове регулювання охороною праці в Україні» розкриває, як цілеспрямований вплив норм адміністративного права за допомогою адміністративно-правових засобів на суспільні відносини у сфері охорони праці з метою їх упорядкування в інтересах людини, суспільства та держави [31, с.100]. Н.Ю. Цибульник адміністративно-правове регулювання сектора безпеки України визначає, як засновану на адміністративно-правових нормах діяльність уповноважених державою суб'єктів публічного адміністрування з метою впорядкування, охорони та розвитку суспільних відносин у сфері безпекового сектора за допомогою адміністративно-правових засобів. До структурних елементів механізму застосування адміністративно-правових засобів забезпечення безпеки автор відносить таке: 1) це норми адміністративного права, що закріплюють права та обов'язки учасників взаємодії у сфері забезпечення безпеки; 2) це адміністративно-правові відносини, що складаються у процесі спільної діяльності суб'єктів взаємодії у сфері забезпечення безпеки; 3) це акти реалізації прав та обов'язків учасників взаємодії, що виражаються у втіленні приписів норм адміністративного права у процесі взаємодії суб'єктів забезпечення безпеки [6; 191, с. 154].

До засобів адміністративно-правового регулювання, на думку С.Г. Брателя, належать: можливість надання суб'єктам правових відносин суб'єктивних прав, зобов'язання та заборона. Можливість надання суб'єктам правових відносин суб'єктивних прав – це уповноваження чи дозвіл, що виявляється в делегуванні певних дозволів уповноваженій особі на здійснення нею певних дій. Зобов'язання означає припис виконувати певні активні дії. Заборона передбачає покладання зобов'язання утримуватись від заборонених дій, зобов'язання пасивно поводитись у передбачених законом випадках. Всі способи адміністративно-правового регулювання обумовлені

функціями права: регулятивно-динамічного (дозвіл і зобов'язання та регулятивно-статичного (заборона) [16, с. 94].

Тож, адміністративно-правове регулювання представляє собою здійснюваний за допомогою норм адміністративної галузі права регулюючий та упорядковуючий вплив норм права на правовідносини, які виникають в процесі захисту інвестицій. Характеристика адміністративно-правового регулювання включає: діяльнісний аспект – активну поведінку суб'єктів, уповноважених на прийняття адміністративно-правових норм; імперативність – має обов'язковий характер вказівок для кола осіб, яким їх адресовано; цілеспрямованість – впорядкування правовідносин.

Правові засади захисту інвестицій містяться у багатьох нормативно-правових актах, головним з яких за рівнем юридичної сили виступає Конституція України. Серед її норм доцільно виділити ті, які закріплюють право власності та гарантії її захисту, адже інвестиції є насамперед об'єктом цього права: ст. 41 (кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості. Примусове відчуження таких об'єктів з наступним повним відшкодуванням їх вартості допускається лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану); ст. 54 (право кожного на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; захист таких прав); ст. 55 (Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Кожен має право звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Кожен має право після використання всіх національних засобів юридичного захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до

відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна). Також необхідно акцентувати увагу на нормах, які визначають спрямованість діяльності держави, у тому числі й в контексті захисту права власності. Такими нормами є: ст. 3 (держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.); ст. 42 (обов'язок держави забезпечувати захист конкуренції у підприємницькій діяльності. Не допускаються зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція. Види і межі монополії визначаються законом. Держава захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю і безпечністю продукції та усіх видів послуг і робіт, сприяє діяльності громадських організацій споживачів); ст. 56 (право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень) [60].

Відповідно до ст. 9 Конституції України «чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України» [60]. Тож наступним щаблем нормативно-правових актів, що визначають правові засади захисту інвестицій є міжнародні. Законом України «Про міжнародні договори України» встановлено, якщо «міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору» [138]. Міжнародні нормативно-правові акти мають відповідати Конституції України, тоді як норми вітчизняного законодавства, в разі наявності протиріч, мають поступатися першим.

Так, до прикладу, Європейська конвенція з прав людини передбачає основоположні права, які визнаються більшістю цивілізованих країн. З

урахуванням прагнення України ввійти до складу Європейського союзу, дотримання Європейської конвенції має вагомим значенням для інтеграції до Європейського співтовариства. Серед іншого Конвенцією передбачено: «1) право кожного на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення; 2) заборона дискримінації. Користування правами та свободами, визнаними в цій Конвенції, має бути забезпечене без дискримінації за будь-якою ознакою: статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження, або за іншою ознакою; 3) право на ефективний засіб правового захисту. Кожен, чиї права та свободи, визнані в цій Конвенції, було порушено, має право на ефективний засіб правового захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження» [38]. Додатковим протоколом до Конвенції закріплено право на захист права власності. Кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений свого майна інакше, як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом або загальними принципами міжнародного права [34]

Положення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод з протоколами до неї та практика Європейського суду з прав людини закріплюють право фізичних та юридичних осіб звертатись до Європейського суду з прав людини із заявами про порушення гарантованих Конвенцією прав з боку держави Україна в аспекті інвестиційної діяльності. При цьому порушеннями вимог Конвенції можуть бути визнані не тільки безпосередні дії державних органів, але й їхня бездіяльність чи просто

відсутність у національному законодавстві дієвих засобів для ефективного захисту інвестором його прав [109].

Слід також вказати, що прикладом безпосереднього посилення на норму міжнародного нормативно-правового акту як основи для захисту законних інтересів інвестора, можна навести справу «Совтрансавто-Холдинг проти України» (заява № 48553/99). За змістом цієї справи внаслідок реєстрації Луганським міським виконавчим комітетом незаконних рішень товариства «Совтрансавто-Луганськ» його акції були знецінені, у зв'язку з чим він втратив контроль над діяльністю та майном товариства «Совтрансавто-Луганськ». Позивач стверджував, що компенсація, яку він отримав внаслідок ліквідації підприємства «Совтрансавто-Луганськ», не відповідала частині капіталу, яка була у його власності спочатку. Посилаючись на статтю 14 вищезазначеної Конвенції, заявник стверджував, що він є жертвою дискримінації з боку українських органів влади, які хотіли «захистити інтереси громадян України», надаючи перевагу правам українського товариства на шкоду інтересам заявника. За результатами розгляду справи Європейський суд з прав людини вирішив одноголосно, що є порушення першого параграфу статті 6 Конвенції (право на справедливий суд), а також, що має місце порушення статті 1 Протоколу № 1 (захист права власності) [170]. Отже, слід підкреслити ефективність цього загального (по відношенню до захисту інвестицій) міжнародного нормативно-правового акту.

Конвенція про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами передбачає згоду її сторін підпорядкувати такі спори процедурі примирення або арбітражу за допомогою Міжнародного центру по врегулюванню інвестиційних спорів. Його метою є забезпечення вирішення через примирення та арбітраж інвестиційних спорів між Договірними державами та особами інших Договірних держав у відповідності з положеннями цієї Конвенції [59].

Як підкреслює І.М. Товкун, одним з основних правових інструментів удосконалення правового захисту інвестицій, зокрема іноземних, є міжнародно-правова практика, яка передбачає міжнародні двосторонні договори про взаємне заохочення і захист іноземних інвестицій, так звані двосторонні інвестиційні угоди. Роль міжнародних інвестиційних угод, особливо двосторонніх, полягає в гарантуванні стабільності режиму для іноземних інвесторів, наданні їм відповідних стимулів, взаємоув'язці інтересів як іноземних вкладників капіталу, так і країн, де здійснюються інвестиції. Указані договори у сфері іноземних інвестицій призначені для забезпечення міжнародно-правового захисту, в першу чергу від некомерційних ризиків. Встановлення зрозумілих, доступних та здійснюваних правил, які покращують інвестиційний клімат і тим самим зміцнюють довіру між державами, виступає свого роду стимулятором іноземних інвестицій [178, с.124]. Міжнародні інвестиційні угоди спрямовані на посилення захисту конкретної сфери іноземних інвестицій.

Тож, міжнародне законодавство, з одного боку, встановлює орієнтири для вітчизняної правової системи, а з іншого, – дозволяє його безпосередньо використовувати як інструмент захисту інвестицій, зокрема у міжнародних відносинах [**Error! Reference source not found.**].

Національне законодавство щодо захисту інвестицій включає значну кількість як законів, так і підзаконних нормативно-правових актів. Між кодифікованими законами, які мають в своїй назві слово «кодекс» та законами, які в своїй назві не мають такої назви не має різниці у ступені юридичної сили. Назва кодекс в законі відображає ступінь упорядкування та обсягу правових норм, які регулюють сферу певних суспільних відносин. Тому доцільно розглянути закони за ступенем специфікації регулювання питань захисту інвестиції. Найбільш комплексним серед законів в досліджуваній сфері є Закон України «Про інвестиційну діяльність», який визначає загальні правові, економічні та соціальні умови інвестиційної

діяльності на території України та спрямований на забезпечення рівного захисту прав, інтересів і майна суб'єктів інвестиційної діяльності незалежно від форм власності, а також на ефективне інвестування економіки України, розвитку міжнародного економічного співробітництва та інтеграції [135]. Закон України «Про інститути спільного інвестування» спрямований на забезпечення залучення та ефективного розміщення фінансових ресурсів інвесторів і визначає правові та організаційні основи створення, діяльності, припинення суб'єктів спільного інвестування, особливості управління активами зазначених суб'єктів, встановлює вимоги до складу, структури та зберігання таких активів, особливості емісії, обігу, обліку та викупу цінних паперів інститутів спільного інвестування, а також порядок розкриття інформації про їх діяльність [136].

Відносини щодо податкового захисту інвестицій містяться у Податковому кодексі України, який визначає поняття інвестицій як господарські операції, які передбачають придбання основних засобів, нематеріальних активів, корпоративних прав та/або цінних паперів в обмін на кошти або майно; виокремлює їх види: а) капітальні; б) фінансові (прямі та портфельні); в) реінвестиції. Податковим кодексом встановлюється гарантування державою того, що до прав та обов'язків інвестора при виконанні податкових зобов'язань, визначених угодою про розподіл продукції, буде застосовуватися законодавство, чинне на момент укладення угоди, крім випадків, коли законом зменшується розмір податків чи зборів або податки і збори скасовуються. Закон, яким зменшується розмір податків чи зборів або податки і збори скасовуються, інвестором застосовується з дня набрання ним чинності [106].

Окрему групу законів складають ті, що спрямовані на захист іноземних інвестицій. Зокрема Закон України «Про режим іноземного інвестування» встановлює, що для іноземних інвесторів на території України встановлюється національний режим інвестиційної та іншої господарської

діяльності, за винятками, передбаченими законодавством України та міжнародними договорами України. Для окремих суб'єктів підприємницької діяльності, які здійснюють інвестиційні проекти із залученням іноземних інвестицій, що реалізуються відповідно до державних програм розвитку пріоритетних галузей економіки, соціальної сфери і територій, може встановлюватися пільговий режим інвестиційної та іншої господарської діяльності [146]. Законом «Про захист іноземних інвестицій на Україні» встановлено, що держава не може реквізувати іноземні інвестиції, за винятком випадків стихійного лиха, аварій, епідемій, епізоотій. Рішення про реквізицію іноземних інвестицій приймає Кабінет Міністрів України. Компенсація, що виплачується в цих випадках іноземному інвестору, має бути адекватною та ефективною [131].

Низка законів присвячена державній підтримці та захисту як вітчизняних, так і іноземних інвестицій, які складають особливі пріоритети у розвитку економіки країни. Закон України «Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні» визначає організаційні, правові та фінансові засади державної підтримки інвестиційних проектів з метою створення сприятливих умов для залучення в Україну значних інвестицій (внутрішніх і зовнішніх), створення нових робочих місць, стимулювання економічного розвитку регіонів та зростання конкурентоспроможності економіки України [118].

Закон «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» встановлює правові засади проведення моніторингу державної допомоги суб'єктам господарювання, здійснення контролю за допустимістю такої допомоги для конкуренції, спрямований на забезпечення захисту та розвитку конкуренції, підвищення прозорості функціонування системи державної допомоги та дотримання міжнародних зобов'язань України у сфері державної допомоги [117].

Законом України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» метою такої підтримки визнано: «1) створення сприятливих умов для розвитку малого і середнього підприємництва; 2) забезпечення розвитку суб'єктів малого і середнього підприємництва з метою формування конкурентного середовища та підвищення рівня їх конкурентоспроможності; 3) стимулювання інвестиційної та інноваційної активності суб'єктів малого і середнього підприємництва; 4) сприяння провадженню суб'єктами малого і середнього підприємництва діяльності щодо просування вироблених ними товарів (робіт, послуг), результатів інтелектуальної діяльності на внутрішній і зовнішній ринки; 5) забезпечення зайнятості населення шляхом підтримки підприємницької ініціативи громадян» [149].. До інфраструктури підтримки віднесено підприємства, установи та організації незалежно від форми власності, які провадять діяльність, спрямовану на розвиток суб'єктів малого і середнього підприємництва, їх інвестиційної та інноваційної активності, просування вироблених ними товарів (робіт, послуг), результатів інтелектуальної діяльності на внутрішній і зовнішній ринки. Державна підтримка суб'єктів малого і середнього підприємництва у сфері інновацій, науки і промислового виробництва може здійснюватися у тому числі й шляхом стимулювання залучення іноземних інвестицій і розвитку взаємовигідної міжнародної інноваційної співпраці [149]. Названий закон визначає засади державного захисту інвестицій малого та середнього підприємництва як основи економічного функціонування держави **[Error! Reference source not found.]**.

Окремі закони присвячені врегулюванню та захисту інвестицій в окремих сферах економіки. Так, Закон України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» регулює відносини, що «виникають під час емісії, обігу, викупу цінних паперів та виконання зобов'язань за ними, укладання і виконання деривативних контрактів, заміни сторони

деривативних контрактів та вчинення правочинів щодо фінансових інструментів на ринках капіталу, а також відносини, що виникають під час провадження професійної діяльності на ринках капіталу та організованих товарних ринках. Ним передбачені механізми захисту інсандерської інформації з метою забезпечення законних інтересів інвесторів» [147].

Закон України «Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків» впроваджує здійснення державою в особі Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку комплексних заходів щодо упорядкування, контролю, нагляду за ринками капіталу, регулювання правил функціонування організованих товарних ринків і провадження клірингової діяльності щодо правочинів, вчинених на таких ринках, а також заходів щодо запобігання і протидії зловживанням і порушенням на ринках капіталу та організованих товарних ринках. Державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків здійснюється з метою: реалізації єдиної державної політики у сфері емісії (видачі) та обігу цінних паперів, укладення і виконання деривативних контрактів, вчинення правочинів щодо інших фінансових інструментів, а також організації діяльності професійних учасників організованих товарних ринків; створення умов для ефективно мобілізації та розміщення учасниками ринків капіталу фінансових ресурсів з урахуванням інтересів суспільства; забезпечення прозорості функціонування ринків капіталу, їх учасників та організованих товарних ринків; забезпечення рівних можливостей для доступу осіб, що мають намір провадити професійну діяльність на ринках капіталу та організованих товарних ринках, емітентів та інвесторів до ринків капіталу та організованих товарних ринків; гарантування прав власності на цінні папери; захисту прав учасників ринків капіталу (у тому числі споживачів фінансових послуг) щодо фінансових послуг, які надаються особами, які провадять професійну діяльність на ринку капіталу; інтеграції в європейський та світовий ринки капіталу; дотримання учасниками ринків капіталу та

організованих товарних ринків вимог актів законодавства; запобігання монополізації та створення умов розвитку добросовісної конкуренції на ринках капіталу та організованих товарних ринках; контролю за прозорістю та відкритістю ринків капіталу та організованих товарних ринків [116].

Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» спрямований також на захист інвестиційної діяльності у зовнішньоекономічному секторі, зокрема, ним передбачені заходи проти недобросовісної конкуренції та зростаючого імпорту при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності [134].

Наслідки повномасштабної військової агресії проти України поставили додаткові вимоги до законодавця щодо посилення захисту прав та законних інтересів інвесторів. Наразі внесено зміни до Закону «Про фінансові механізми стимулювання експортної діяльності» щодо страхування інвестицій в Україні від воєнних ризиків. Згідно яких Експортно-кредитне агентство (ЕКА) отримує право страхувати та перестрахувати воєнні та/або політичні ризики фінансових втрат українських та іноземних суб'єктів господарювання, якщо вони пов'язані з інвестиціями у створення об'єктів та інфраструктури, необхідних для розвитку переробної промисловості та експорту товарів (робіт, послуг) українського походження. Також ЕКА зможе страхувати та перестраховувати від воєнних та/або політичних ризиків інвестиційні кредити українських банків, спрямовані на цю мету, а також прямих інвестицій з України та в Україну [114].

На сьогодні у Верховній Раді зареєстрований законопроект «Про внесення змін до Закону України «Про інвестиційну діяльність» щодо підтримки виробників та залучення іноземних інвестицій під час воєнного стану» № 7456. Ним серед іншого пропонується: «запровадження особливої інвестиційної діяльності в умовах воєнного стану; запровадження, на рівні закону, цільових напрямків інвестицій в умовах воєнного стану; доповнення кола суб'єктів інвестиційної діяльності іноземними фінансовими установами і міжнародними фінансовими організаціями; поділ суб'єктів господарювання

та їхньої підтримки в залежності від видів діяльності; механізм заохочення іноземних інвесторів створювати з українськими суб'єктами спільні підприємства тощо» [154]. Т.В. Лобунець та Г.П. Горнчар акцентують увагу на тому, що цим законопроектом передбачено підтримку економіки держави в умовах воєнного стану з урахуванням основних експортних груп, які підтримують виробників і дозволяють їм максимізувати валютні надходження в Україну. Це надає іноземним інвесторам певний пріоритет інвестувати в український бізнес, незважаючи на ризик війни. Даним законопроектом розроблено конкретну «правову базу» – спеціальний інвестиційний проект державної підтримки приватних компаній в умовах воєнного стану. Мається на увазі можливість державної підтримки для збереження існуючих виробництв. Евакуація можлива за умови діяльності суб'єкта господарювання та наявності чинного договору. Якщо міжнародні партнери приватного сектору захочуть створити нові спільні підприємства (наприклад, прикордонні перевантажувальні термінали, елеватори, дорожню інфраструктуру) для підтримки переміщення та експорту української продукції, то держава повинна надати для цього безкоштовну ділянку та забезпечити можливість придбання обладнання і устаткування, що є необхідними для виробництва. Також законопроектом передбачається, що у разі введення воєнного стану в Україні з метою стимулювання економіки повинна мати місце спеціальна інвестиційна діяльність із залученням державної підтримки, зокрема шляхом надання землі, ділянок для переміщення виробництва (евакуації), безповоротної грошової допомоги на придбання виробничого обладнання та інших видів допомоги [73]. Разом із цим названий законопроект не позбавлений недоліків, які потребують усунення. Зокрема, як підкреслюють фахівці Міністерства розвитку громад та територій України, в частині надання дискримінаційних переваг «суб'єктам господарювання, які після введення воєнного стану створили з іноземною юридичною особою або громадянином іноземної держави спільне

підприємство з іноземними інвестиціями ...», то така норма створює нерівні умови для інвесторів, що не сприятиме поживленню інвестиційної активності (ст. 17-1). Важливим також є уточнення цілей надання земельних ділянок та майнових комплексів. Такі цілі визначатимуть певні параметри та характеристики земельних ділянок та майнових комплексів (цільове призначення земельної ділянки, наявність інженерно-транспортної інфраструктури тощо), що суттєво підвищить ефективність надання державного або комунального майна для залучення інвестицій у воєнний період (ст. 17-1) [155].

Підзаконними нормативно-правовим актами зазвичай деталізуються та регулюються процесуальні елементи реалізації норм законів. Зокрема Порядок відбору інвестиційних проектів, для реалізації яких надається державна підтримка, визначає механізм відбору інвестиційних проектів, для здійснення яких згідно Закону України «Про інвестиційну діяльність» надається державна підтримка, перелік документів, що подаються для відбору та критерії відбору і визначення форми надання державної підтримки [129]. Порядок відбору інвестиційних проектів у вугільній галузі, для реалізації яких надається державна підтримка/допомога у формі державних гарантій, встановлює механізм відбору інвестиційних проектів, спрямованих на розвиток вугільної галузі, перелік документів, що подаються для відбору, та критерії відбору [128]. Постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання управління державними інвестиціями» утворено Міжвідомчу комісію з питань державних інвестиційних проектів, а також встановлено Порядок відбору державних інвестиційних проектів [33].

З метою захисту інвестицій були затверджені Стандарти діяльності прокурорів у сфері захисту інвестицій під час досудового розслідування, які є комплексом основних характеристик і моделлю реалізації повноважень прокурора у кримінальному провадженні, розробленою на підставі загальної кримінальної процесуальної форми, передбаченої кримінальним

процесуальним законодавством України, правовими позиціями вищих судових інстанцій, рішень Європейського суду з прав людини, чинних міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України та які є частиною національного законодавства України. Стандарти ґрунтуються на принципах: верховенства права та визнання людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки найвищою соціальною цінністю; законності, справедливості, неупередженості та об'єктивності; презумпції невинуватості; незалежності прокурорів; політичної нейтральності прокуратури; недопустимості незаконного втручання прокуратури в діяльність органів законодавчої, виконавчої і судової влади; поваги до незалежності суддів; прозорості діяльності прокуратури; неухильного дотримання вимог професійної етики та поведінки [130].

Уявляється доцільним також навести приклад підзаконного нормативно-правового акту, що має за мету стимулювання вітчизняних інвестицій. Указом Президента України «Про Всеукраїнську економічну платформу "Зроблено в Україні"» з метою забезпечення ефективного діалогу та об'єднання зусиль влади і бізнесу для подолання викликів та наслідків, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, стимулювання ділової активності українських виробників, популяризації та просування українського продукту, покращення інвестиційного клімату, створення економічних умов для відновлення, модернізації і зростання економіки України, заохочення повернення громадян України, які вимушено залишили Батьківщину внаслідок збройної агресії постановлено започаткувати Всеукраїнську економічну платформу "Зроблено в Україні" під патронатом Президента України для постійної комунікації та координації взаємодії державних органів, представників релокованих підприємств, вітчизняного бізнесу (великого, середнього, малого), громадських об'єднань

підприємців, іноземних інвесторів, політичних діячів, вчених, експертів [115].

Таким чином, правові засади захисту інвестицій знаходять своє об'єктивне відображення у сукупності нормативно-правових актів різної юридичної сили та являють цілісну систему, що характеризує заходи, спрямовані на залучення, збереження та захист інвестицій задля підтримки економічного розвитку країни. Зокрема, норми Конституції визначають межі відповідальності держави та її органів (а також їх посадових осіб) перед суспільством й окремими громадянами за свою діяльність. Також Основним Законом встановлені ключові засади функціонування відносин у галузі підприємництва, що складає основу для подальшого їх захисту у законодавчих та підзаконних актах. В свою чергу міжнародні нормативно-правові акти закріплюють спеціальні норми захисту інвестицій, у тому числі й на наддержавному рівні. Що ж стосується законодавчих актів, то їх, на нашу думку, доцільно поділити на дві групи: 1) закони, які мають загальну направленість на захист всіх інвестицій як об'єкта власності; 2) закони, спрямовані на захист інвестицій щодо окремих сфер економічної діяльності. Підзаконними нормативно-правовими актами, насамперед Постановами Кабінету міністрів України, розкриваються окремі, як правило, процесуальні елементи заходів захисту інвестицій (такі, як проведення конкурсних відборів для отримання державної допомоги тощо) [**Error! Reference source not found.**].

У підсумку відзначимо, що в системі правових засад захисту інвестицій ключове місце відводиться нормам адміністративної галузі права, адже саме за їх допомогою: 1) визначається коло та адміністративно-правовий статус суб'єктів захисту інвестицій (їх завдання, повноваження, компетенцію та гарантії діяльності); 2) розкриваються адміністративно-правові форми та методи забезпечення захисту інвестицій; 3) визначається порядок оцінки інвестиційних проектів, що можуть претендувати на державну допомогу, а

також процедури розгляду спорів в сфері інвестиційної діяльності; 4) закріплюються адміністративно-правові засади взаємодії суб'єктів забезпечення захисту інвестицій в державі [**Error! Reference source not found.**].

Висновки до розділу 1

Акцентовано увагу на тому, що захист найбільш доцільно тлумачити як систему заходів, спрямованих на забезпечення безпеки, а також необхідних умов для реалізації законних прав, свобод та інтересів особи, групи людей, держави і суспільства в цілому, від можливих загроз, небезпек та порушень, а також сприянню їхнього соціального, економічного, фізичного, політичного благополуччя, тощо. А відтак, захист може включати правові, соціальні, економічні, технічні та інші заходи, спрямовані на запобігання та/або вирішення конфліктів, забезпечення правопорядку та безпеки всіх членів суспільства.

З'ясовано, що під інвестиціями найбільш доцільно розуміти вкладення фінансових, матеріально-технічних ресурсів або інших активів у певні проєкти, бізнес, державні та недержавні підприємства, цінні папери і т.д. з метою отримання прибутку та/або збільшення їхньої вартості у майбутньому. Отже, з точки зору суспільної та державної значимості, основна мета інвестицій - стимулювати економічний розвиток, збільшувати виробництво, створювати нові робочі місця та забезпечувати стабільність у державі та суспільстві.

Обґрунтовано, що значення інвестицій полягає у наступному: 1) вони є основою для економічного зростання держави, адже стимулюють створення та розвиток підприємств, виробництв та інфраструктури, що сприяє збільшенню валового внутрішнього продукту (ВВП) та покращенню життєвого рівня населення; 2) сприяють створенню нових робочих місць, що підвищує рівень зайнятості в країні та зменшує безробіття; 3) інвестиції

сприяють модернізації виробництва та впровадженню новітніх технологій, що підвищує імідж та конкурентоспроможність держави на міжнародному ринку; 4) вони мають різну спрямованість, а відтак забезпечують розвиток державної інфраструктури, наприклад: автотранспортні шляхи, залізниця, енергетика та телекомунікації, що в свою чергу сприяє покращенню якості життя громадян, забезпечує більш ефективніше функціонування економіки та залученню іноземних інвесторів; 5) інвестиції в освіту, охорону здоров'я та інші галузі соціальної сфери сприяють покращенню якості життя населення, підвищенню освітнього рівня та здоров'я громадян; 6) забезпечують стабільність національної економіки, що особливо важливо в умовах ведення повномасштабної війни.

Встановлено, що під захистом інвестицій найбільш доцільно розуміти систему правових, економічних та політичних інструментів та заходів, які в своїй сукупності спрямовані на забезпечення безпеки, стабільності та законності використання і реалізації інвестиційних активів та процесів. Його основна мета полягає у забезпеченні захисту прав та інтересів інвесторів від можливих ризиків, таких як економічні труднощі, правові конфлікти, політична нестабільність, корупція, військові конфлікти, тощо. А відтак, захист інвестицій створює сприятливі умови для здійснення інвестиційної діяльності, сприяє розвитку економіки та підвищенню довіри як внутрішніх, так і зовнішніх інвесторів до інвестиційного середовища країни.

Наголошено, що захист інвестицій доцільно тлумачити у широкому та вузькому розумінні. Так, широкий підхід включає комплекс заходів та інструментів, спрямованих на забезпечення загальної безпеки та стабільності інвестиційного клімату в країні. Цей підхід охоплює: 1) систему правових засад здійснення відповідної діяльності, які включають Конституцію України, законодавчі акти, міжнародні договори та угоди, двосторонні та багатосторонні інвестиційні договори, що гарантують права інвесторів, тощо; 2) економічні заходи, зокрема такі, як: податкові пільги, фінансові стимули,

державна підтримка інвестиційних проектів, розвиток інфраструктури, тощо; 3) інституційні механізми, що включають функціонування спеціалізованих державних та приватних інституцій, діяльність яких спрямована на забезпечення моніторингу та контролю за дотриманням прав інвесторів; 4) заходи забезпечення політичної стабільності та передбачуваності, що є фундаментом для довіри інвесторів; 5) створення сприятливого соціального середовища, включаючи розвиток людського капіталу та підтримку соціальної стабільності. В свою чергу відповідно до вузького розуміння «захист інвестицій» представляє собою сукупність конкретних правових процедур і механізмів, спрямованих безпосередньо на захист прав, свобод та інтересів інвесторів. Зазначений підхід включає: а) норми та механізми, що захищають права власності, забезпечують справедливе вирішення спорів; б) інструменти та механізми боротьби з корупцією; в) захист від експропріації, що включає правові механізми забезпечення компенсації; г) міжнародні та національні інституції, діяльність яких спрямовується на захист інвестицій; г) страхування інвестицій від політичних і економічних ризиків, включаючи договори страхування з міжнародними організаціями та фондами.

Зазначено, що важливість державних гарантій захисту інвестицій полягає у тому, що вони не тільки забезпечують ефективне нормативне, організаційне та інше підґрунтя для здійснення відповідної діяльності, а також сприяють покращенню міжнародного іміджу країни як надійного партнера для бізнесу. Це в свою чергу дозволяє залучити не лише прямі іноземні інвестиції, але й інші форми співробітництва, такі як міжнародна торгівля.

Узагальнено, що для України сьогодення, окрім боротьби із зовнішнім ворогом, важливим завданням українського законодавця є забезпечити належні, зокрема правові умови для захисту інвестицій. При цьому йдеться як про інвестиції державні, так і приватні. Адже лише залучення додаткових

коштів в українську економіку дозволить стабілізувати економіку, політичну ситуацію, а також перемогти ворога.

З'ясовано, що особливостями захисту інвестицій в Україні в сучасних умовах є наступні: по-перше, наявність особливого набору державних гарантій, спрямованих на захисту інвестицій у різних галузях суспільного життя; по-друге, розгалужена система нормативно-правового регулювання досліджуваної сфери суспільного життя, що обумовлює перелік та специфіку рівні та напрямів здійснення відповідної діяльності; по-третє, особливий порядок формування та реалізації державної політики у напрямку захисту інвестицій, яка характеризується наявністю особливих ризиків; по-четверте, наявність спеціального кола суб'єктів, до компетенції яких входить здійснення діяльності, спрямованої на забезпечення захисту інвестицій в країні; по-п'яте, високий рівень корупції в країні, який ускладнює низку процесів, зокрема пов'язаних із залученням нових інвестицій. Підкреслено, що окремою, і найбільш специфічною особливістю, є те, що захист інвестицій в Україні відбувається в умовах ведення повномасштабного вторгнення з боку російської федерації, що в свою чергу вплинуло на безпекову складову в державі, а відтак створює додаткові перешкоди для збереження та захисту як приватних, так і державних інвестицій.

Відзначено, що воєнний стан – це особливий правовий режим, який запроваджується в установленому порядку в державі, або в окремих її регіонах, у разі збройної агресії або загрози нападу, що тягне за собою небезпеку державній незалежності чи територіальній цілісності України. Воєнний стан передбачає тимчасове обмеження конституційних прав, свобод та інтересів фізичних та юридичних осіб, а також покладає на органи державної влади, військово командування, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування додаткові обов'язки, пов'язані із забезпеченням оборони країни.

Наголошено, що особливостями введення даного правового режиму воєнного стану є наступні: 1) створюються військові адміністрації, а також мобілізуються людські, матеріальні, а також інші ресурси задля забезпечення обороноздатності держави; 2) вводяться певні обмеження прав громадян, посилюється контроль за Медіа з метою запобігання поширенню інформації, яка може зашкодити національній безпеці; 3) посилення охорони громадського порядку на всій території України, стратегічних об'єктів, а також збільшення повноважень правоохоронних органів зокрема щодо проведення перевірок, обшуків, затримань підозрюваних у тероризмі або шпигунстві, тощо; 4) реалізовується низка фінансово-економічних заходів, спрямованих на забезпечення обороноздатності країни, наприклад: постачання, вилучення майна, необхідного для оборони; посилення контролю за виробництвом і розподілом стратегічних товарів, ресурсів та послуг; 5) призупиняється дія окремих законодавчих актів, а також розробляють нові нормативні документи, спрямовані на регулювання суспільних відносин, з урахуванням специфіки умов воєнного стану. А відтак, загальна мета введення воєнного стану полягає у захисті суверенітету, незалежності та територіальної цілісності держави, забезпеченні національної безпеки та відновленні нормального функціонування державних інституцій і суспільного життя.

Доведено, що інвестиційний клімат в Україні — це сукупність економічних, політичних, правових, соціальних та інфраструктурних умов, які визначають ступінь привабливості країни для вітчизняних та іноземних інвесторів. Він охоплює такі аспекти, як: стабільність та передбачуваність законодавства, рівень державного регулювання та підтримки інвестиційної діяльності, наявність податкових і фінансових стимулів, макроекономічна стабільність, політична ситуація, рівень корупції та бюрократії, стан фінансових і кредитних установ, а також розвиток інфраструктури і ринків. А відтак, найбільш узагальнено інвестиційний клімат визначає, наскільки

сприятливими є умови для вкладення капіталу, розвитку бізнесу та отримання прибутку в Україні.

Зауважено, що в умовах повномасштабного вторгнення з боку російської федерації, інвестиційний клімат в Україні навряд чи можна оцінити з позитивного боку, що обумовлено правовою, політичною, соціальною, економічною та безпековою нестабільністю. Важливим чинником є також цілком зрозумілий та обґрунтований страх, як національних, так і міжнародних інвесторів вкладати кошти у вітчизняну економіку.

Узагальнено, що на сьогоднішній день режим воєнного стану значно ускладнює всі фінансові процеси в середині нашої країни. В розрізі ж представленої проблематики правовий режим воєнного стану створює додаткові виклики для захисту інвестицій, зокрема: 1) наявність правових обмежень для ведення бізнесу, наприклад, окремі ресурси підприємств можуть бути мобілізовані для потреб оборони; 2) можуть вводиться додаткові обмеження економічного характеру, наприклад, контроль за цінами, обмеження на експорт та імпорт товарів, що, безумовно, впливає на операційну діяльність підприємств та інвестиційні проекти; 3) фінансова нестабільність, яка включає валютні коливання, інфляцію, зниження кредитних рейтингів та підвищення ризиків неплатоспроможності кредиторів, тощо; 4) активно змінюється законодавство, яке «змінює правила гри» для інвесторів, а відтак є додатковим стримуючим фактором для розвитку інвестиційної діяльності; 5) воєнний стан передбачає обмеження на фінансові операції, включаючи переведення коштів за кордон, операції з іноземною валютою та інвестиції у закордонні активи; 6) ускладнюються процедури вирішення судових спорів, пов'язаних із захистом інвестицій, зокрема можливі затримки у розгляді справ, обмежений доступ до судових органів; 7) воєнний стан супроводжується підвищеною соціальною та політичною напруженістю, що прямо впливає на інвестиційний клімат;

8) воєнні дії викликають у інвесторів невпевненість та побоювання за безпеку своїх активів, що може призвести до відтоку капіталу та призупинення нових інвестиційних проектів.

Виділено особливості захисту інвестицій в державі в умовах воєнного стану, до яких віднесено наступні: по-перше, розширений перелік економічних, воєнних, політичних, соціальних та інших ризиків, які перешкоджають нормальному функціонуванню ринку інвестицій; по-друге, функціонування особливої системи страхування (перестраховання) воєнних та політичних ризиків під час здійснення видів діяльності Експортно-кредитного агентства; по-третє, застосування особливих інструментів, спрямованих на захист інвестицій; по-четверте, створення додаткових правових та організаційних механізмів, які спрямовані на забезпечення та захист інтересів внутрішніх інвесторів; по-п'яте, мінливість законодавства та державної політики, що прямо впливає на зниження рівня довіри як внутрішніх, так і зовнішніх інвесторів до інвестиційного клімату в країні; по-шосте, збільшення міжнародної підтримки, а також залучення коштів від іноземних партнерів; по-сьоме, посилення контролю за використанням ресурсів, а також розподілом економічних ресурсів.

Встановлено, що правові засади захисту інвестицій знаходять своє об'єктивне відображення у сукупності нормативно-правових актів різної юридичної сили та являють цілісну систему, що характеризує заходи, спрямовані на залучення, збереження та захист інвестицій задля підтримки економічного розвитку країни. Зокрема, норми Конституції визначають межі відповідальності держави та її органів (а також їх посадових осіб) перед суспільством й окремими громадянами за свою діяльність. Також Основним Законом встановлені ключові засади функціонування відносин у галузі підприємництва, що складає основу для подальшого їх захисту у законодавчих та підзаконних актах. В свою чергу міжнародні нормативно-правові акти закріплюють спеціальні норми захисту інвестицій, у тому числі

й на наддержавному рівні. Що ж стосується законодавчих актів, то їх, на нашу думку, доцільно поділити на дві групи: 1) закони, які мають загальну направленість на захист всіх інвестицій як об'єкта власності; 2) закони, спрямовані на захист інвестицій щодо окремих сфер економічної діяльності. Підзаконними нормативно-правовими актами, насамперед Постановами Кабінету міністрів України, розкриваються окремі, як правило, процесуальні елементи заходів захисту інвестицій (такі, як проведення конкурсних відборів для отримання державної допомоги тощо).

Доведено, що в системі правових засад захисту інвестицій ключове місце відводиться нормам адміністративної галузі права, адже саме за їх допомогою: 1) визначається коло та адміністративно-правовий статус суб'єктів захисту інвестицій (їх завдання, повноваження, компетенцію та гарантії діяльності); 2) розкриваються адміністративно-правові форми та методи забезпечення захисту інвестицій; 3) визначається порядок оцінки інвестиційних проектів, що можуть претендувати на державну допомогу, а також процедури розгляду спорів в сфері інвестиційної діяльності; 4) закріплюються адміністративно-правові засади взаємодії суб'єктів забезпечення захисту інвестицій в державі.

РОЗДІЛ 2

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНІ

2.1. Рівні та напрямки забезпечення захисту інвестицій в Україні.

Забезпечення захисту інвестицій є складним та багатоаспектним процесом, який реалізується на різних рівнях та у певних напрямках. Так, говорячи про рівні, доцільно звернути увагу на логіко-семантичне трактування цього слова академічним тлумачним словником української мови. Автори словника визначають «рівень» як: умовну горизонтальну лінію або площину, що служить межею висоти, яку має або на якій міститься хто-, що-небудь; ступінь якості, величина і т. ін. досягнуті у чому-небудь [166, с.547]. Тож рівень суспільних відносин обумовлюється їх суб'єктами та об'єктами.

Слід зауважити, що рівні забезпечення захисту інвестицій не є тотожними самим рівням безпеки інвестицій в державі. Як підкреслює Р.П. Бойчук, для оцінки рівня інвестиційної безпеки необхідно визначити граничні показники, які б відображали дію економічних чинників на інвестиційну безпеку. Для визначення стану інвестиційної безпеки автором пропонується брати за основу наступні індикатори та визначати допустимі порогові значення для них: митне законодавство; систему оподаткування; міграційне законодавство; регулювання торговельної діяльності; адміністративні бар'єри та стан зарегульованості економіки (довгі строки, високі затрати при реалізації інвестиційних проєктів, дії органів місцевого самоврядування та місцевих органів державної влади); захист прав власності; рівень корупції, зловживання посадових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування; випадки дискримінації іноземних інвесторів (в тому числі при розгляді спорів у судах); недосконалість

законодавства України в сфері регулювання господарської діяльності; економічні та соціальні умови перебування іноземних громадян на території України; ступінь зносу основних засобів; відношення обсягу інвестицій до вартості основних засобів; відношення обсягу інвестицій в основний капітал до ВВП; відношення чистого приросту прямих іноземних інвестицій до ВВП; приріст прямих іноземних інвестицій за рік [10, с. 106-107]. Названі показники виявляють ефективність заходів із забезпечення захисту інвестицій.

Певний вплив на встановлення рівня забезпечення захисту інвестицій має сам різновид інвестування, а також ті негативні фактори захисту, від яких має забезпечуватися державою. Основною проблемою в міжнародному інвестуванні є забезпечення правового захисту іноземних інвестицій. В Україні існують об'єктивні й суб'єктивні фактори, які негативно впливають на процес іноземного інвестування, а саме: залучення іноземних інвестицій відбувається в умовах економічної кризи. Дехто з інвесторів призупинив діяльність на території України, висловлюючи свою невпевненість у подальшому співробітництві, подаючи запити щодо економічної політики уряду; нестабільне законодавство, відсутність надійних гарантій захисту від його змін для іноземних інвесторів; повільні темпи приватизації. Іноземні інвестори, банки та фінансові організації при вкладанні коштів у інвестиційні проекти віддають перевагу приватним підприємствам; темпи інфляції залишаються на значно вищому рівні, ніж у країнах Західної Європи і США; невисокий рівень розвитку інфраструктури, яка могла б забезпечити швидкий оперативний зв'язок України з іншими країнами, надавати необхідні послуги для оперативного управління діяльністю підприємств з іноземними інвестиціями. До того ж здійснюючи інвестиційну діяльність в іноземній державі, інвестор ризикує тим, що в разі зміни політичної ситуації, в умовах особливого стану його капітали можуть бути піддані певним обмеженням, а то і заходам примусового вилучення з його власності. Іншими словами, існує

реальна небезпека, що іноземні інвестиції можуть бути знищені, націоналізовані, реквізовані без виплати своєчасної і повної компенсації відповідно до міжнародно-правових норм [53, с. 133]. Отже, захист іноземних інвестицій в більшій мірі ніж внутрішньодержавні інвестиції потребує міжнародного захисту.

Одним із суб'єктів такого захисту є Міжнародний арбітражний суд, як незалежний і самостійний орган, що є частиною Міжнародної торгової палати ("ІСС"), найбільша у світі організація бізнесу, зі штаб-квартирою в Парижі, Франція. Коли сторони домовляються про арбітражне застереження з посиланням на Арбітражні правила ІСС, вони також присвоюють певні повноваження щодо прийняття рішень Міжнародному арбітражному суду. Ці повноваження включають, наприклад: повноваження Міжнародного арбітражного суду приймати рішення щодо арбітрів (призначення та заміна арбітрів, вирішення викликів, висунутих проти них); моніторинг арбітражного процесу, щоб переконатися, що він виконується належним чином та з необхідною швидкістю та ефективністю; перевірка та затвердження всіх арбітражних рішень, з метою забезпечення їх якості та придатності; налаштування, управління та, якщо необхідно, коригування зборів та авансування витрат; та нагляд за надзвичайними провадженнями до початку арбітражу [198].

Міжнародний рівень захисту має особливу вагомість для захисту інвестицій в сфері інтелектуальної власності. Інтелектуальна власність нерозривно пов'язана із усіма аспектами людського життя: соціально-культурним простором, економічним існуванням і навіть внутрішнім світом окремої особи. Науковий прогрес слугує поштовхом для переходу технології з категорії засобів до категорії інструментів. Інтелектуальна власність є не менш цінним активом, ніж матеріальна власність, і забезпечення її адекватного захисту має вирішальне значення для стимулювання інновацій і розвитку суспільства [175, с. 249-250].

Як справедливо підкреслює З. Скалецька, територіальні обмеження авторсько-правового захисту можуть призвести до того, що закон про інтелектуальну власність однієї держави не виключає того факту, що законодавство іншої країни взагалі не передбачає існування такого продукту інтелектуальної діяльності, оскільки він відсутній у списку таких, які ним охороняються. Авторка акцентує увагу на тому, що особливо ускладнює процес міжнародного захисту права інтелектуальної власності тривання в Україні збройного конфлікту, оскільки на наднаціональному рівні цей процес передбачає співпрацю між країнами та зазнає впливу різних об'єктивних і суб'єктивних факторів. Так, через війну в Україні Офіс інтелектуальної власності Європейського Союзу (EUIPO) повністю припинив співпрацю з Роспатентом та Євразійським патентним відомством (ЄАПВ), як і USPTO у США. Останнє зазначило, що заявники, які подають міжнародні заявки згідно з Договором про патентну кооперацію, повинні знати, що вибір Роспатенту в якості Міжнародного пошукового органу або Органу міжнародної попередньої експертизи може завадити успішній обробці міжнародних заявок у зв'язку з можливими проблемами, які виникнуть з перерахуванням комісії через фінансові установи [161].

Європейський суд з прав людини розглядає скарги заявника, якщо вони стосуються одного чи декількох прав разом, гарантованих Європейською Конвенцією з прав людини, тобто обов'язкове дотримання компетенції та юрисдикції міжнародного судового органу, внаслідок чого виокремлюють такі критерії до скарг, зокрема: предметний (*ratione materiae* – критерій предмета) – скарги заявника повинні стосуватися одного чи декількох прав, гарантованих Конвенцією; суб'єктний (*ratione personae* – критерій суб'єкта) – заяви можуть бути подані лише проти однієї чи декількох держав учасниць Конвенції, а не проти будь-якої іншої держави чи приватної особи, а також стверджуване порушення Конвенцією має стосуватися заявника особисто; критерій місця (*ratione loci*) – скарги на ті порушення, які відбулися зазвичай

на території держави відповідача; критерій часу (*ratione temporis*) – скарги на ті порушення, які відбулися з моменту ратифікації державою-відповідачем Конвенції чи відповідного протоколу [88, с. 157-158].

О.А. Мірошніченко зазначає, що в контексті захисту права власності Європейським судом з прав людини розуміння «власності» у розумінні Європейської Конвенції з прав людини та Протоколу до неї – це автономне явище, яке жодним чином не пов'язане із національним його розумінням та має тлумачення незалежне від національного. Як свідчить аналіз практики застосування ст. 1 Першого Протоколу Європейської конвенції до майна, крім рухомих і нерухомих речей, відносяться: позови про відшкодування збитків за внутрішнім законодавством; право на пенсію (якщо протягом якогось періоду робилися внески до пенсійного фонду або інші соціальні внески); акції компанії (пояснення Європейського суду у скаргах № 8588/79 та № 8589/79 «Бреймлід і Мальстром проти Швеції»); господарські інтереси, пов'язані з управлінням бізнесом, а також управління клієнтурою (ділова репутація, нематеріальні активи тощо) клієнти компанії (завдяки власній праці була створена клієнтська база компанії, яка є активом, відповідно є «майном» в сенсі ст. 1); законні розрахунки щодо настання певних обставин; рішення арбітражного органу в зв'язку зі спором. Таким чином, концепція «майна» в сенсі ст. 1 Протоколу не означає виключно володіння речовими об'єктами. Так, окремі права та інтереси, які складають активи, також можуть вважатися «речовими правами» [91, с. 372-373]. Таке розуміння власності цілковито пояснює вагомість Європейського суду з прав людини як суб'єкта міжнародного захисту інвестицій.

Таким чином, міжнародний рівень означає можливість забезпечити захист інвестицій на основі правових принципів, визнаних як Україною, так і всім міжнародним співтовариством, за участі уповноважених на таку діяльність посередників (Міжнародного арбітражного суду, Європейського суду з прав людини та ін.).

В свою чергу національний рівень проявляється у роботі органів державної влади, які, реалізуючи свої повноваження, створюють сприятливе середовище для інвестиційної активності. Саме від ефективності роботи національного рівня залежить обсяг інвесторів, які захищають свої права на міжнародному рівні. Вагоме значення на цьому рівні мають державні гарантії захисту інвестицій [109]. До чинників, що забезпечують подолання або зниження ризиків для інвесторів в Україні, належать: 1) рівень розвитку продуктивних сил та стан ринку інвестицій; 2) правове поле держави (законодавча база); 3) політична воля усіх гілок влади; 4) стан фінансово-кредитної системи; 5) статус іноземного інвестора; 6) інвестиційна активність населення [52, с.108]. Вказанні чинники мають бути враховані при нормативно-правовій регламентації засобів захисту інвестицій [78].

Також у зв'язку з безпрецедентною шкодою інвестиціям, яка нанесена внаслідок російської агресії, постає питання про їх захист та відшкодування заподіяної шкоди. Навіть при позитивному рішенні суду щодо задоволення позовів про відшкодування заподіяної внаслідок вторгнення рф, суттєвою проблемою є наявність достатніх коштів для виконання рішення національного суду, в тому числі і за рахунок вилучених/конфіскованих російських активів в Україні. Теоретично, можливим є шлях виконання національних судових рішень за межами України за рахунок активів рф в інших країнах шляхом запровадження ідеї обмеження суверенного імунітету. А. Кошман підкреслює, що в Україні наразі не існує адміністративної процедури відшкодування збитків, завданих внаслідок військової агресії. Відповідно до міжнародних стандартів, така процедура передбачає механізм (можливо, спеціальну комісію з розгляду масових претензій) для проведення формальної оцінки збитків і забезпечення виконання вимог щодо компенсації з державного бюджету України. Допоки не існує чіткого юридичного шляху створення відповідного дієвого механізму для реальної компенсації понесених збитків, позасудовий механізм може використовуватись для

юридичного фіксування розміру збитків та встановлення факту спричинення їх збройною агресією росії. Надалі така формально юридизована консолідація державою Україна збитків фізичних, юридичних осіб, територіальних громад, державних підприємств та установ може стати процедурною частиною відшкодування збитків міжнародно-правових механізмів [64, с. 3-4].

Місцевий рівень захисту інвестицій базується на інтересах та можливостях територіальних громад. Реформа місцевого самоврядування в Україні, спрямована на раціоналізацію та розширення можливостей місцевого самоврядування шляхом об'єднання численних територіальних громад у більші суб'єкти («об'єднані територіальні громади»), призвела до того, що громади збільшились, кількість їхня зменшилась, а повноваження зросли. Внаслідок цього потреба у публічних інвестиціях на місцевому рівні стала ще більш значною, оскільки місцеві органи влади поширюють свої повноваження на більшу кількість громадян. Ініціативи «Місцевого економічного розвитку» (МЕР) – інтервенції, здійснені однією чи кількома громадами або меншими містами обласного значення для стимулювання чи підтримки економічної діяльності приватного сектора на своїй/їхній території. Такі інтервенції повинні спрямовуватися безпосередньо на економіку, наприклад, ремонт пустих приміщень для використання підприємствами за ринковою ставкою; ініціативи, впроваджені з інших (наприклад, соціальних) причин, які можуть призвести до позитивних економічних вигод [187]. Названа ініціатива є одним із прикладів роботи місцевого самоврядування в контексті розвитку та захисту інвестицій як пріоритетних інтересів функціонування територіальних громад [78].

Отже, захист інвестицій на місцевому рівні являє собою широкий спектр діяльності місцевих державних адміністрацій та самоврядної влади та органів місцевого самоврядування щодо створення сприятливих умов для інвестування саме на рівні окремих територіальних громад та регіонів.

Місцевий рівень захисту інвестицій дозволяє врахувати соціально-економічні, географічні та безпекові особливості відповідного регіону, що має більш ефективно вплинути на реалізації місцевими владними суб'єктами своїх повноважень.

Вагоме значення для захисту інвестицій наразі має віддаленість регіонів від місць активних бойових дій. За ступенем сприятливого стану окремих регіонів держави для інвестицій економіку держави умовно поділяють на три типи:

1. Економіка передової. Присутня у тих містах, де ведуться активні бойові дії. Економіка там буде дедалі «мобілізованішою». Військово-цивільні адміністрації будуть розробляти плани, супроводжуватимуть постачання, закупівлі, будуть основним замовником послуг. Тобто, це є плановою економікою воєнного часу.

2. Економіка тих міст, в яких немає бойових дій, проте є ризик наближення російських військ. Безпосередньо, бізнес в цих містах продовжить працювати, однак інвестицій в його розвиток не буде. Влада країни може дати гарантії і фінансову ліквідність; кредити, які можна не виплачувати, навіть у випадку якщо воєнна ситуація зміниться; гарантувати, що продукти буде куплено, а клієнти заплатять за отримані послуги чи товари; допомагати з критичним постачанням товарів.

3. Економіка міст, які знаходяться далеко від передової. На їх території є багато тимчасово переміщених осіб. Вони створюють тиск на економічну інфраструктуру. Але вони також створюють можливості, а саме додатковий попит на товари і послуги. Такі території є безпечними для інвестицій та розвитку бізнесу. За допомогою державної підтримки мають шанс на зростання. Наявні підприємства мають можливість переїхати на ці території. Підприємці можуть використати додатковий попит від тимчасово переміщених осіб або при потребі економіки воєнного стану створити тут новий бізнес [92, с. 195].

Таким чином, рівні забезпечення захисту інвестицій можуть бути охарактеризовані як щаблі діяльності уповноважених на це суб'єктів, кожен з яких обумовлюється ступенем розповсюдженості їх повноважень щодо підтримання та забезпечення законних прав, свобод та інтересів інвесторів. Серед відповідних рівнів доцільно виділити наступні: 1) міжнародний рівень, який характеризується наявністю наддержавних органів, що сприяють захисту інвестицій. Надано рівні захист, переважно, стосується іноземних інвестицій, однак ним можуть також користуватися й вітчизняні інвестори, наприклад, через Європейський суд по правам людини; 2) національний рівень захисту інвестицій, на якому розкриваються актуальні спроможності вітчизняної правової системи щодо підтримки та захисту інтересів інвесторів та створення сприятливого інвестиційного клімату; 3) регіональний (місцевий) рівень, котрий проявляється в діяльності місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування та спрямовується на адаптацію та адекватне застосування норм щодо захисту інвестицій відповідно до соціальних, економічних, природних, безпекових та інших умов того чи іншого регіону [74].

Ще одним із факторів диференційованого підходу до дослідження захисту інвестицій, окрім виділення рівнів, є окреслення його напрямків. Якщо рівні виступають засобом градації захисту інвестицій по вертикалі то напрямки – по горизонталі. У тлумачному словнику української мови розглядають категорію «напрямок» як: лінія руху або лінія розміщення кого-, чого-небудь; шлях діяльності, розвитку кого-, чого-небудь; спрямованість якоїсь дії, явища; суспільна, наукова, літературна і т. ін. школа, течія, угруповання [165, с. 164]. Отже напрямками є лінії поведінки, певні шляхи, направлені на досягнення визначеної мети.

Орієнтуючись на норми Закону України «Про захист іноземних інвестицій на Україні», Ю.О. Світлична виділяє такі напрямки гарантування захисту іноземних інвестицій: 1) у разі зміни законодавства; 2) відсутності

примусових вилучень та заборони незаконних дій щодо іноземних інвестицій з боку державних органів та їх посадових осіб; 3) компенсація та відшкодування збитків іноземним інвесторам; 4) повернення інвестицій при припиненні інвестиційної діяльності; 5) переказ прибутків, доходів та інших коштів, одержаних внаслідок здійснення іноземних інвестицій [160, с. 17-19].

Схожий підхід має й О.М. Фесенко, який виділяє напрямки гарантій захисту інвестицій:

1. Гарантії від примусових вилучень, а також від незаконних дій державних органів та їх посадових осіб;
2. Гарантії компенсації та відшкодування збитків інвесторам;
3. Гарантії в разі припинення інвестиційної діяльності;
4. Гарантії переказу прибутків, доходів та інших коштів, одержаних внаслідок здійснення іноземних інвестицій;
5. Гарантії захисту інвестицій у разі зміни законодавства;
6. Гарантії стабільності умов законодавства під час здійснення інвестиційної діяльності [185, с. 152-153].

Останнє проявляється у тому, що умови договорів, укладених між суб'єктами інвестиційної діяльності, зберігають свою чинність на весь строк дії цих договорів і у випадках, коли після їх укладення законодавством (крім податкового, митного та валютного законодавства, а також законодавства з питань ліцензування певних видів господарської діяльності) встановлено умови, що погіршують становище суб'єктів або обмежують їхні права, якщо вони не дійшли згоди про зміну умов договору [135]. Перелічене, на наш погляд, не вичерпує усі напрямки забезпечення захисту інвестицій, але разом із тим визначає основні законодавчі запобіжності щодо убезпечення інвестицій від окремих соціально-політичних ризиків.

Представляється, що головним напрямком захисту інвестицій є нормотворчий. В Україні є багато суб'єктів, наділених нормотворчими повноваженнями в розглядуваній сфері як на загальнодержавному рівні

(Верховна Рада, Кабінет Міністрів, міністерства та інші центральні органи виконавчої влади), так і на місцевому (місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування) [74].

Доцільно відмітити справедливність зауваження А.П. Єрмака про те, що належне нормативно-правове забезпечення інвестиційної діяльності в Україні виступає найголовнішим інструментом державного сприяння інвестиційним процесам і виконання державою власної інвестиційної політики. Відтак, головна мета державного регулювання інвестиційної діяльності полягає у забезпеченні реалізації усіх напрямів суспільно-економічного розвитку, а також у забезпеченні сприятливих передумов для інвестиційного клімату в державі. Формування нормативно-правового забезпечення інвестиційної діяльності в Україні виступає найголовнішою державною функцією, яка передбачає прийняття законодавчих актів та норм, які регулюють даний вид діяльності та контролюють процес їх реалізації. Нормативно-правова база узаконює юридичні положення роботи економічної системи, дотримуватися які повинен будь-який суб'єкт даного виду діяльності [42, с. 29].

Для забезпечення захисту прав інвесторів необхідно продовжувати формувати цілісний механізм функціонування ринку цінних паперів та підвищувати роль фондового ринку в розвитку інвестиційних ресурсів. Доцільно прискорити запровадження механізму посилення зацікавленості комерційних банків у збільшенні обсягу інвестицій у реальний сектор економіки та запровадити гнучкій порядок установлення вимог Національного банку України щодо коштів, які спрямовуються комерційними банками на довготермінове кредитування інноваційних проектів [18, с. 122]. При здійсненні нормативно-правового регулювання інвестицій важливим є недопущення надмірної зарегульованості економіки, а також протидія зловживанням посадовців органів державної влади та органів місцевого самоврядування, зменшення загального тиску на підприємницьку

діяльність. Як підкреслюють А. Боярунець та О. Смолев, вітчизняна економіка регулюється приблизно 78 тис. різних нормативних актів – законів, постанов, розпоряджень тощо. Відповідно, ключова проблема – це процедурна зарегульованість господарської діяльності, що особливо помітна в адмініструванні податків: обсяги звітування та обліку безпосередньо ускладнюють роботу підприємств, тим більше що стягнення платежів багато в чому йде через непрозорі схеми, вигідні насамперед державним органам. З цим пов'язана ще одна проблема – домінування особистих зв'язків в сфері економічного (як і іншого) держрегулювання: повсякденна робота господарчих суб'єктів залежить від персональних контактів та домовленостей з «потрібними людьми» з числа чиновників. Важкопрогнозована ситуативна зміна регуляторних норм (в т.ч. їхнє пом'якшення) та неоднозначність їхнього трактування й застосування спонукає економічних агентів прагнути до короткострокової окупності будь-яких підприємницьких проектів, що сприяє зростанню цін на товари та послуги для кінцевих споживачів, а також обмежує довготермінові інвестиції. Розповсюдженим є й неринкове тарифне регулювання цін: широко застосовується адміністративне визначення цін і тарифів, при цьому певні види товарів чи навіть цілі галузі не підпадають під дію антимонопольного законодавства. Це пригнічує конкуренцію та, відповідно, підприємницьку ініціативу. Також має місце неефективність вирішення корпоративних суперечок у судовому й позасудовому порядку. Чинне корпоративне законодавство спричиняє неоднозначне тлумачення і застосування норм права, провокуючи дії, що мають ознаки корупційних. Це обмежує можливості для будь-якого бізнесу через постійну загрозу юридичного тиску з боку регулюючих органів [15].

Тож поряд із посиленням нормативно-правового регулювання окремих аспектів захисту інвестицій, одним із нормативних напрямків є дерегуляція сфери інвестування. Деретуляційна реформа визнається однією з найбільш

очікуваних і затребуваних суспільством реформ, ключовим завданням якої є демонтаж старої регуляторної системи, успадкованої з радянських часів, та створення нової регуляторної системи, що відповідає сутності та потребам ринкової економіки. Метою реформи є створення сприятливого інвестиційного та підприємницького клімату, шляхом зміни регуляторного середовища та формування чітких та прозорих правил, що слугуватимуть інституційним фундаментом для економічного зростання. Вплив державного регулювання здійснюється на основі встановлення і дії таких принципів, за яких процес створення нового регуляторного акту максимально відповідав би потребам суспільства і підтримувався адекватними заходами державного забезпечення [94]. Тож мова йде про побудову раціонального, збалансованого врегулювання інвестиційної діяльності.

Розумне регулювання полягає в постійному і систематичному вдосконаленні якості регулювання за рахунок комплексної оцінки впливів на кожному етапі прийняття рішення, його реалізації і моніторингу, чіткої координації зацікавлених державних органів і врахування думки всіх цільових груп впливу. Реалізація цих принципів дає можливість приймати чіткі і зрозумілі закони та постійно їх удосконалювати, тобто ефективно управляти регулюванням. Базовим елементом розумного регулювання є оцінка регулюючого впливу (ОРВ) на всіх етапах управлінського циклу. ОРВ уже запроваджена та ефективно діє в багатьох країнах. Ретельний аналіз проблем, можливих варіантів політичних рішень, оцінка вигід і витрат кожного варіанта допомагають вибрати найоптимальніший варіант для розв'язання проблеми [2]. Таким чином, при здійсненні нормативно-правового регулювання усіх проявів сфери інвестиційної діяльності необхідно поєднувати конкретизовані механізми впливу держави з відсутністю надмірної зарегульованості правовідносин [78].

Одним із напрямків забезпечення захисту є створення сталих умов для роботи інвестицій. Наприклад, певне гарантування свободи інвесторів від

можливих подальших несприятливих змін у законодавстві. Зокрема, відповідно до Закону України «Про режим іноземного інвестування», якщо в подальшому спеціальним законодавством України про іноземні інвестиції або законами України, які надають державні гарантії, будуть змінюватися гарантії захисту іноземних інвестицій, зазначені в законах України, що надають державні гарантії, то протягом 10 років з дня набрання чинності таким законодавством на вимогу іноземного інвестора застосовуються державні гарантії захисту іноземних інвестицій, передбачені цим Законом або іншими законами України, які надають такі державні гарантії [146]. Мова йде про надання сталості привабливим для інвесторів правовим нормам щодо державної підтримки в контексті продовження чинності таких норм протягом строку, визнаного достатнім для отримання прибутку від інвестування [74].

Окремим напрямком забезпечення захисту слід вважати підвищення економічної сталості розвитку держави за рахунок застосування податкових, фінансових (у тому числі грантових), методологічних та інших заходів. Як приклад, можна навести Державну програму «Доступні кредити 5-7-9%» критерії прийнятності підприємства для участі у цій програмі на фінансування інвестиційних цілей (крім фінансування оборотного капіталу) є те, що підприємством створено, відновлено і збережено робочі місця протягом періоду воєнного стану, або ж підприємством відновлено, збережено або збільшено фонд оплати праці у порівнянні з довоєнним періодом [93].

Правозахисний напрям безпосередньо втілюється в діяльності уповноважених на цю функцію суб'єктів в разі наявності порушень прав та законних інтересів інвесторів. Як справедливо підкреслює П.С. Корнієнко, правозахисна діяльність передбачає постійну та безперервну роботу усіх суб'єктів, які наділені правозахисними повноваженнями – органів державної влади, органів місцевого самоврядування, представників інститутів громадянського суспільства, на відновлення порушених прав і свобод

людини і громадянина. Останнє є найпершою пріоритетною метою такої роботи, що відображає її позитивний результат [62, с. 72].

Вагомим напрямком також доцільно вважати забезпечення воєнної безпеки як в країні в цілому, так і в окремих її регіонах. З переходом російської агресії у форму затяжної війни на виснаження, безпосередній вплив бойових дій на економіку посилюється цілеспрямованими атаками на критичну інфраструктуру країни, виснаженням фінансових резервів населення та бізнесу, наростанням економічних диспропорцій, що сформувалися у воєнний період, застосуванням з боку ворога потенціалу різноманітних гібридних інструментів впливу. Наявні інвестиційні ресурси економіки значною мірою спрямовані на цілі оперативного реагування – наслідки воєнної агресії, насамперед ремонту та відновлення пошкоджених виробничих потужностей для забезпечення їх функціонування, що не завжди вдається поєднувати з необхідною модернізацією. Це актуалізує потребу здійснення цілеспрямованої політики держави щодо протидії комплексу ризиків на основі оперативного моніторингу викликів і загроз економічній безпеці в умовах війни та аналітичного опрацювання його результатів [1].

Таким чином, напрямками забезпечення захисту інвестицій є різновиди спрямувань діяльності уповноважених суб'єктів за для досягнення конкретної мети – створення стабільних умов та можливостей для залучення та функціонування інвестицій в країні. До відповідних напрямів, як вбачається, найбільш доцільно віднести наступні: 1) нормативний, який передбачає встановлення ступеню оптимальної урегульованості інвестиційної діяльності, за якого зберігається свобода інвесторів від надмірного втручання владних суб'єктів із одночасним погодженням публічних та приватних інтересів; 2) недопущення зловживань з боку представників органів державної влади; 3) правозахисний, спрямований на запобігання порушень прав інвесторів та їх відновлення в разі порушення; 4) забезпечення сталості умов інвестування, їх незалежність від політико-

соціальних умов життя держави, незмінність протягом часу, необхідного для отримання інвестором результатів економічних вкладень. Завдяки здійсненню діяльності щодо захисту інвестицій у вказаних вище напрямках вирішуються такі завдання, як: стимулювання збільшення обсягів вкладень в економіку; розвиток тих сфер господарювання, що мають особливу суспільну цінність та значимість; забезпечення рівномірності економічного життя всіх регіонів країни [74].

2.2. Суб'єкти забезпечення захисту інвестицій в Україні.

Захист інвестицій є складним процесом, реалізація якого вимагає здійснення системної та систематичної діяльності спеціально уповноважених суб'єктів. Академічний тлумачний словник української мови розкриває поняття «суб'єкт» як істоту, здатну до пізнання навколишнього світу, об'єктивної дійсності й до цілеспрямованої діяльності; особа, група осіб, організація і т. ін., яким належить активна роль у певному процесі, акті; Особа або організація як носій певних прав і обов'язків [167, с. 814]. Таким чином, в загальному розумінні суб'єкт - це діяльнісна особа, що цілеспрямовано впливає на об'єктивну реальність. Суб'єкти мають володіти правосуб'єктністю, яка складається з правоздатності (здатність особи мати права та нести обов'язки) та дієздатності (здатність особи своїми діями набувати і здійснювати суб'єктивні права та юридичні обов'язки) [182, с.127]. Суб'єкт правовідносин – це індивідуально визначений суб'єкт права, який реалізував свою правосуб'єктність у частині реалізації конкретних прав і свобод у конкретних правовідносинах, але не будь-який суб'єкт права є суб'єктом того чи іншого конкретного правовідношення [159, с. 94]. Як підкреслює О.А. Падалка, правовий статус суб'єкта (індивідуального чи колективного) являє собою комплексну соціально-

правову категорію, яка відображає юридичне становище цього суб'єкта у суспільстві і державі [101, с. 10]. Від змісту адміністративно-правового статусу конкретного суб'єкта залежить розвиток тих відносин, в яких він приймає участь.

П.С. Корнієнко суб'єктів правозахисної діяльності визначає як особливі складові, інституційні елементи конституційної системи захисту прав і свобод людини і громадянина, діяльність яких спрямована на виявлення причинно-наслідкових зв'язків відносин у суспільстві для здійснення особливого впливу на такі відносини, з метою не допущення в соціальній дійсності правопорушень, їх випередження (не допущення перетворення причини на наслідок, який має протиправний результат у вигляді порушення прав особи) [62, с. 71]. Разом із цим коло суб'єктів захисту інвестицій певним чином відрізняється від суб'єктів правового захисту.

Зауважимо, що суб'єкти захисту інвестиційної діяльності можуть бути носіями певного обсягу прав та обов'язків у сфері інвестиційної діяльності [184, с. 91]. В якості суб'єкта захисту інвестиційної діяльності О.М. Фесенко називає публічні утворення – держава Україна, органи державної влади, територіальні громади, державні підприємства, установи й навчальні заклади тощо, які є в більшості випадків суб'єктами публічного права. До державних органів, наділених компетенцією в інвестиційній сфері, автор відносить: Кабінет Міністрів України, Міністерство економіки України, Міністерство фінансів України, Міністерство закордонних справ, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Фонд державного майна України, Державний інноваційний фонд та інші. Особливим інструментом державної інвестиційної діяльності при цьому є кредитна політика, за допомогою якої стимулюється вкладення коштів у пріоритетні інвестиційні проекти. Держава здійснює кредитну політику через Фонд державного майна, Державний інноваційний фонд, Пенсійний фонд тощо [184, с. 93]. Представляється доцільним підкреслити, що наведений

О.М. Фесенко перелік суб'єктів захисту інвестицій не має вичерпного характеру, окрім названих, значна кількість інших органів державної влади серед своїх повноважень має ті, що здійснюють безпосередній вплив на захист інвестицій.

Таким чином, суб'єкти забезпечення захисту інвестицій – це носії владних повноважень, які в межах визначеної нормами чинного законодавства компетенції, реалізують заходи, спрямовані на стимулювання та убезпечення вкладень інвесторів в економіку країни від зовнішніх та внутрішніх негативних чинників та будь-яких проявів протиправної діяльності. А відтак, ключовими характеристиками суб'єктів забезпечення захисту інвестицій в державі є: по-перше, вони приймають рішення імперативного характеру; по-друге, їх діяльність спрямована на запобігання та припинення порушень прав, свобод та інтересів інвесторів, зменшення негативного впливу зовнішніх обставин на їх діяльність [79].

Насамперед, серед вказаних суб'єктів слід виділити єдиний законодавчий орган країни – Верховна Рада України. До її компетенції належать: «прийняття, зміна та скасування законів, що стосуються інвестиційної діяльності; затвердження головних напрямів інвестиційної політики України; розгляд, затвердження та зміна структури органів державного регулювання економічної, у тому числі інвестиційної діяльності; укладання міжнародних договорів України відповідно до законів України про міжнародні договори України та приведення чинного законодавства України у відповідність з правилами, встановленими цими договорами та ін.» [134]. До того ж наприкінці лютого у Верховній Раді утворили Тимчасову спеціальну комісію з питань захисту прав інвесторів. Комісія, до якої увійшло 15 народних депутатів, займатиметься такими питаннями, як: забезпечення формування та реалізації державної політики з питань створення умов для інвестиційної діяльності в Україні та захисту прав і свобод інвесторів; збір та аналіз інформації стосовно випадків порушення

прав бізнесу органами державної влади, зокрема, які мають системний характер; аналіз стану інвестиційної привабливості України та виявлення факторів, що перешкоджають його поліпшенню; аналіз рівня законодавчого захисту прав та свобод бізнесу; підготовка пропозицій щодо внесення змін до законодавчих актів стосовно посилення захисту прав бізнесу [195].

Наступним вищим органом державної влади, якому слід приділити увагу, - Кабінет Міністрів України. Останній, як вищий орган виконавчої влади «сприяє розвитку підприємництва на засадах рівності перед законом усіх форм власності та соціальної спрямованості національної економіки, здійснює заходи щодо демонополізації та антимонопольного регулювання економіки, розвитку конкуренції та ринкової інфраструктури; забезпечує здійснення державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності; забезпечує розроблення і виконання програм структурної перебудови галузей національної економіки та інноваційного розвитку, здійснює заходи, пов'язані з реструктуризацією та санацією підприємств і організацій, забезпечує проведення державної промислової політики, визначає пріоритетні галузі промисловості, які потребують прискореного розвитку; забезпечує захист та підтримку національного товаровиробника; забезпечує проведення державної фінансової та податкової політики, сприяє стабільності грошової одиниці України; забезпечує проведення державної політики цін та здійснює державне регулювання ціноутворення; забезпечує проведення зовнішньоекономічної політики України, здійснює в межах, визначених законом, регулювання зовнішньоекономічної діяльності» [137]. Також Кабінет Міністрів України вживає заходів щодо здійснення політики України в сфері інвестиційної діяльності відповідно до законів України; здійснює координацію діяльності міністерств, інших центральних органів виконавчої влади щодо забезпечення провадження економічної, у тому числі інвестиційної діяльності; приймає нормативні акти управління з питань інвестиційної діяльності у випадках, передбачених законами України;

проводить переговори і укладає міжурядові договори України з питань економічної діяльності у випадках, передбачених законами України про міжнародні договори України; відповідно до своєї компетенції, визначеної законами України, вносить на розгляд Верховної Ради України пропозиції про систему міністерств, державних комітетів і відомств, повноваження яких не можуть бути вищими за повноваження Кабінету Міністрів України, які він має згідно з законами України та ін. [134].

Окремі повноваження в сфері інвестиційної діяльності мають й органи, що реалізують свою діяльність в межах територій, обумовлених їх компетенцією. Зокрема, місцеві державні адміністрації здійснюють в установленому порядку регулювання інвестиційною діяльністю, а також вносять у встановленому порядку до відповідних органів пропозиції щодо залучення іноземних інвестицій для розвитку економічного потенціалу відповідної території [140]. У складі місцевих державних адміністрацій виокремлюють спеціалізовані структурні підрозділи, діяльність яких пов'язана із інвестиційною сферою. Наприклад, «Департамент економіки та інвестицій виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації), до завдань якого віднесено: залучення вітчизняних та іноземних інвестицій та організація роботи з їх використання для фінансування розвитку пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку міста; забезпечення реалізації державної політики в сфері інвестиційної діяльності та державно-приватного партнерства; реалізація на рівні міста єдиної інвестиційної та зовнішньоекономічної політики; сприяння розвитку міжнародного співробітництва в галузі економіки, зовнішньоекономічних зв'язків та виходу на зовнішній ринок підприємств, установ та організацій, розташованих на території міста Києва» [121].

Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» до питань виключної компетенції сільських, селищних, міських рад віднесено, серед іншого, прийняття рішень про укладення спеціальних інвестиційних

договорів відповідно до Закону України «Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями»; вирішення відповідно до законодавства питань про створення підприємствами комунальної власності спільних підприємств, у тому числі з іноземними інвестиціями. Виконавчі органи сільських, селищних, міських рад мають сприяти здійсненню інвестиційної діяльності на відповідній території, у тому числі залученню іноземних інвестицій [139].

Також відповідно до Закону України «Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні» за спеціальним інвестиційним договором інвестор із значними інвестиціями та/або заявник зобов'язуються реалізувати інвестиційний проект із значними інвестиціями за рахунок власних та/або залучених коштів, а Кабінет Міністрів України та орган місцевого самоврядування (якщо він є стороною спеціального інвестиційного договору) зобов'язуються в межах своїх повноважень забезпечувати стабільність умов провадження інвестором із значними інвестиціями господарської діяльності для реалізації інвестиційного проекту із значними інвестиціями та надати державну підтримку у формі та на умовах, визначених законом та спеціальним інвестиційним договором. Сторонами спеціального інвестиційного договору є держава Україна в особі Кабінету Міністрів України, територіальна громада в особі органу місцевого самоврядування (якщо державна підтримка надається таким органом для реалізації інвестиційного проекту із значними інвестиціями), інвестор із значними інвестиціями та/або заявник (якщо заявник не є зареєстрованою юридичною особою в Україні, що спеціально утворена для реалізації інвестиційного проекту із значними інвестиціями і господарська діяльність якої спрямовується виключно на реалізацію інвестиційного проекту із значними інвестиціями та виконання спеціального інвестиційного договору) [118].

Для перелічених суб'єктів повноваження в сфері інвестиційної діяльності, у тому числі й щодо захисту інвестицій, не є основними. Вони реалізуються як допоміжні поряд з іншими та спрямовані на виконання завдань забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку як країни в цілому, так і окремих її регіонів. Більш конкретизовані повноваження щодо захисту інвестицій мають суб'єкти владних повноважень, які функціонують насамперед в економічній галузі управління. Розглянемо основні їх повноваження в інвестиційній сфері [79].

Міністерство економіки України (Мінекономіки) є «центральною органом виконавчої влади, що забезпечує у тому числі формування та реалізацію державної інвестиційної політики, державної інноваційної політики в реальному секторі економіки, державної зовнішньоекономічної політики, державної політики у сфері розвитку підприємництва, державно-приватного партнерства» [104]. Серед його основних завдань слід виділити: «забезпечення, формування та реалізація: державної інвестиційної політики, зокрема з управління державними інвестиціями; державної політики у сфері державного ринкового нагляду; державної політики у сфері торгівлі та побутових послуг; державної політики з питань співробітництва України з ЄС у сфері економіки, торгівлі; єдиної зовнішньоекономічної політики, політики інтеграції національної економіки у світову економіку, співробітництва із СОТ, захисту національного виробника на внутрішньому та зовнішніх ринках; державної політики у сфері реалізації майна (майнових прав, інших активів) або прав на нього на конкурентних засадах у формі аукціонів, зокрема електронних, та контролю за її реалізацією тощо» [104].

Міністерство фінансів України в сфері діяльності щодо захисту інвестицій: «координує роботу, пов'язану з ініціюванням, підготовкою та реалізацією проектів економічного і соціального розвитку України, що підтримуються іноземними державами, іноземними фінансовими установами і міжнародними фінансовими організаціями, проводить моніторинг

виконання зазначених проектів, здійснює методичне забезпечення зазначеної роботи; проводить експертизу проектних пропозицій щодо ініціювання інвестиційних проектів економічного і соціального розвитку України, що підтримуються іноземними державами, іноземними фінансовими установами і міжнародними фінансовими організаціями, з урахуванням експертного висновку про відповідність інвестиційних проектів пріоритетам державної політики у відповідній сфері, приймає рішення про доцільність підготовки відповідного проекту та визначає відповідального за його підготовку і реалізацію; готує та надсилає іноземним державам, іноземним фінансовим установам і міжнародним фінансовим організаціям офіційні звернення щодо спільної підготовки інвестиційних проектів; укладає договори з підприємствами, установами і організаціями, які беруть участь у реалізації спільних з міжнародними фінансовими організаціями, іноземними державами, банками, іншими фінансовими установами та ЄС проектів; організовує наукову, науково-технічну, інвестиційну, інформаційну, видавничу діяльність, пропагування досягнень і передового досвіду, сприяє створенню і впровадженню сучасних інформаційних технологій та комп'ютерних мереж у сферах, віднесених до відання Мінфіну та ін.» [125].

Ще одним Міністерством, якому слід приділити увагу - Міністерство закордонних справ, яке: «готує пропозиції щодо покращення інвестиційного клімату, створення позитивного інвестиційного іміджу держави, сприяє залученню іноземних інвестицій в Україну; проводить аналіз тенденцій політичного та соціально-економічного розвитку іноземних держав, їх можливого впливу на національні інтереси; сприяє просуванню вітчизняної продукції на зовнішній ринок, пошуку потенційних партнерів для українських суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, проведенню в Україні та за кордоном відповідних заходів; сприяє розвитку міжнародного освітнього та науково-технічного співробітництва України, співпраці у високотехнологічних галузях, трансферу технологій, захисту прав

інтелектуальної власності; проводить аналіз економічних процесів, які відбуваються в державах – основних партнерах України, та їх впливу на розвиток двостороннього торговельного та інвестиційного співробітництва, забезпечує проведення моніторингу світових економічних процесів, основних тенденцій на світовому ринку, а також міжнародної практики регулювання зовнішньоекономічної діяльності; сприяє залученню допомоги від іноземних держав та міжнародних організацій тощо» [124].

Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку серед своїх завдань має: «формування та забезпечення реалізації єдиної державної політики щодо розвитку і функціонування ринку цінних паперів та похідних (деривативів) в Україні, сприяння адаптації національного ринку цінних паперів до міжнародних стандартів; здійснення державного регулювання та контролю за емісією і обігом цінних паперів та похідних (деривативів) на території України; захист прав інвесторів шляхом здійснення заходів щодо запобігання і припинення порушень законодавства на ринку цінних паперів та законодавства про акціонерні товариства, застосування санкцій за порушення законодавства у межах своїх повноважень; сприяння розвитку ринку цінних паперів та похідних (деривативів); здійснення державного регулювання та контролю у сфері спільного інвестування та ін.» [141].

Державна аудиторська служба України здійснює контроль за: цільовим, ефективним використанням і збереженням державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів; реалізацією інвестиційних проектів. Також вживає в установленому порядку заходів до усунення виявлених під час здійснення державного фінансового контролю порушень законодавства та притягнення до відповідальності винних осіб, а саме вимагає від керівників та інших осіб підприємств, установ та організацій, що контролюються, усунення виявлених порушень законодавства; здійснює контроль за виконанням таких вимог [122].

Фонд державного майна України «розробляє та вносить в установленому порядку Кабінету Міністрів України проекти законів та інших нормативно-правових актів, видає власні нормативно-правові акти; бере участь у: підготовці спільних проектів щодо фінансування міжнародними організаціями структурних перетворень в економіці держави, приватизації та післяприватизаційної підтримки підприємств; формуванні інвестиційної політики; сприяє залученню недержавних інвестицій в об'єкти державного сектора економіки, зокрема шляхом реалізації інвестиційних проектів на засадах спільної чи інвестиційної діяльності та ін. «[152].

Державний інноваційний фонд (як одне із своїх основних завдань) «здійснює забезпечення реалізації державної політики у сфері інноваційної діяльності шляхом здійснення фінансової, інвестиційної та матеріально-технічної підтримки заходів, спрямованих на впровадження науково-технічних розробок і нових технологій у виробництво, освоєння випуску нових видів продукції, у тому числі імпортозамінної. Він здійснює фінансування інноваційних проектів через регіональні відділення, підприємства, інноваційні структури та центри, що належать до сфери його управління, шляхом інвестиційного вкладу, надання позики, лізингу виконавцям інноваційних проектів та організації з ними сумісної діяльності, а також сприяє в установленому порядку передачі технологій, а також залученню внутрішніх та зовнішніх інвестицій до реалізації інноваційних проектів. Держіннофонд має право здійснювати реінвестиції в підприємства після реалізації інноваційних проектів з метою збільшення обсягу випуску інноваційної продукції» [103].

Основним завданням Антимонопольного комітету України є участь у формуванні та реалізації конкурентної політики в частині: «1) здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції на засадах рівності суб'єктів господарювання перед законом та пріоритету прав споживачів, запобігання, виявлення і припинення порушень

законодавства про захист економічної конкуренції; 2) контролю за концентрацією, узгодженими діями суб'єктів господарювання та дотриманням вимог законодавства про захист економічної конкуренції під час регулювання цін (тарифів) на товари, що виробляються (реалізуються) суб'єктами природних монополій; 3) сприяння розвитку добросовісної конкуренції; 4) методичного забезпечення застосування законодавства про захист економічної конкуренції; 5) здійснення контролю щодо створення конкурентного середовища та захисту конкуренції у сфері публічних закупівель; 6) проведення моніторингу державної допомоги суб'єктам господарювання та здійснення контролю за допустимістю такої допомоги для конкуренції» [113].

Також до проведення оцінки інвестиційного проекту із значними інвестиціями обов'язково залучається Антимонопольний комітет України – «центральный орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову та бюджетну політику, центральный орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну правову політику, центральный орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, центральный орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері, в якій передбачається реалізувати інвестиційний проект із значними інвестиціями, та орган місцевого самоврядування (якщо державна підтримка надається таким органом для реалізації інвестиційного проекту із значними інвестиціями). До проведення оцінки можуть також залучатися інші державні органи відповідно до компетенції» [118].

Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі приймає рішення: «про порушення антидемпінгового розслідування; про позитивні або негативні висновки стосовно наявності демпінгу та методи, що дають можливість визначити демпінгову маржу; про позитивні або негативні висновки щодо наявності шкоди та її розмір; щодо визначення причинно-наслідкового

зв'язку між демпінговим імпортом та шкодою; про застосування антидемпінгових заходів» [132].

Перелічені органи виконують спеціальні функціональні повноваження щодо захисту інвестицій в конкретних сферах економічної діяльності країни. Також доцільно вказати на спеціально створюваних для провадження заходів із захисту прав та законних інтересів в сфері інвестиційної діяльності суб'єктів [79].

Окремі центральні органи виконавчої влади, зокрема міністерства, формують конкурсні комісії щодо розгляду інвестиційних проектів, які потребують державної підтримки. Наприклад, конкурсна комісія Міненерго здійснює оцінку економічної ефективності інвестиційних проектів, а також приймає рішення щодо можливості надання державної підтримки/допомоги для реалізації інвестиційних проектів, в якому зазначаються форма та обсяг державної підтримки/допомоги для кожного інвестиційного проекту в межах загального обсягу державної підтримки/допомоги в поточному бюджетному періоді, а також пропозиції щодо необхідного виду та розміру забезпечення виконання зобов'язань перед державою та плати за надання державної гарантії з урахуванням заяви для участі у відборі суб'єкта інвестиційної діяльності [128].

Міжвідомча комісія з питань державних інвестиційних проектів є колегіальним органом. Основним її завданням є відбір державних інвестиційних проектів, розроблення та реалізація яких здійснюється з використанням державних капітальних вкладень (крім тих, що здійснюються із залученням державою кредитів (позик) від іноземних держав, іноземних фінансових установ і міжнародних фінансових організацій, та проектів, що реалізуються за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку) [33].

Окремо доцільно виокремити суди та правоохоронні органи як суб'єкти, безпосереднім завданням яких є відновлення порушених прав та

забезпечення протидії порушенням прав інвесторів. М.В. Завальний називає такі характерні ознаки, притаманні суб'єкту правоохорони: 1) публічне виконання основних напрямків діяльності від імені держави та під її контролем, заради задоволення інтересів держави та суспільства; 2) здійснення функцій, які властиві (у переважній більшості) органам виконавчої влади; 3) реалізація повноважень як у випадку вчинення правопорушення, так і у випадку необхідності його попередження; 4) можливість застосування юридичних заходів впливу на інших суб'єктів у формі переконання або примусу; 5) реалізація названого виду діяльності особами, які відповідають нормативно визначеним, професійним вимогам; 6) законодавчо передбачений порядок оскарження дій суб'єкта правоохорони в адміністративному і судовому порядках [46, с. 7]. Із перелічених функцій видно, що саме на правоохоронні органи покладено основне навантаження щодо припинення порушень прав інвесторів, визначення винних, їх притягнення до відповідальності та відновлення порушених відносин.

На думку І.М. Білодіда, до правоохоронної системи входять: 1) власне правоохоронні органи, а саме: Національна поліція України; органи прокуратури; Державна прикордонна служба; Служба безпеки України; органи і установи виконання покарань та ін.; 2) органи, які поряд з основними функціями займаються й правоохоронною діяльністю, до яких належать: органи державної лісової охорони; органи рибоохорони; Державна санітарно-епідеміологічна служба; Державна служба України з надзвичайних ситуацій; Державна екологічна інспекція тощо. Крім того, діють так звані «приватні» правоохоронні інститути, до яких відносяться адвокатура, нотаріат, приватні детективні та охоронні структури. Вказана система правоохоронних органів покликана у своїй повсякденній діяльності виконувати завдання держави із захисту прав, свобод та законних інтересів фізичних та юридичних осіб, суспільства та держави [8, с. 47]. Слід підкреслити, що дослідження кожного з правоохоронних органів в частині

захисту інвестицій в контексті цього підрозділу не є раціональним, тому представляється доцільним розглянути окремі аспекти діяльності суду та правоохоронних органів в означеній сфері.

Прокуратура України приймає активну участь у захисті інвестицій. Зокрема створено Департамент кримінально-правової політики та захисту інвестицій, який здійснює інформаційно-аналітичну діяльність з питань протиправного втручання у господарську та інвестиційну діяльність. У взаємодії з підрозділом міжнародно-правового співробітництва Департамент здійснює співпрацю з міжнародними (урядовими та неурядовими) та громадськими організаціями з питань реформування органів прокуратури та захисту інвестицій, а також розробляє стандарти організації і процесуального керівництва досудовим розслідуванням кримінальних правопорушень у сфері господарської та інвестиційної діяльності, їх впровадження, імплементація та забезпечення ефективного використання у практичній діяльності. За дорученням Генерального прокурора Департаментом здійснюється організація і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, участь у судовому провадженні та підтримання публічного обвинувачення у кримінальних провадженнях стосовно суб'єктів інвестиційної діяльності та щодо протиправного втручання в господарську та інвестиційну діяльність (крім тих, досудове розслідування, в яких здійснюється детективами Національного антикорупційного бюро України) [108].

Як приклад ефективності такої діяльності можна навести, що в 2018 році агрохолдинг з іноземними інвестиціями придбав неподалік Києва земельну ділянку із цілісним майновим комплексом та промисловим обладнанням збанкрутілого підприємства. Надалі побудував сучасну потужну фабрику. Незважаючи на наявність судових рішень, які підтверджують законність угод з продажу, за заявою особи, зацікавленої у багатомільйонному майні підприємства, розпочато кримінальне провадження за фактом начебто незаконного ним заволодіння. Дії правоохоронних органів

обґрунтовано сприймалися у бізнес-спільноті та суспільстві, як сприяння у спробі рейдерського захоплення майна. Після втручання Офісу Генерального прокурора у кримінальному провадженні прийнято остаточне і законне рішення про його закриття у зв'язку з відсутністю складу кримінальних правопорушень [49].

Органи правосуддя також слід віднести до суб'єктів захисту інвестицій. Як відмічають К. Манойленко та А. Клян, інвестор може звернутися до українських судів з позовом як до держави, в особі суб'єктів владних повноважень, так і до осіб приватного права. Однак практика показує, що у інвесторів низький рівень довіри до національних судів. Так, відповідно до Індексу інвестиційної привабливості за перше півріччя 2021 року, підготованого Європейською бізнес асоціацією (ЕВА), 90% опитаних інвесторів вважають судову систему в Україні слабкою. Особливо знижується рівень довіри в тому випадку, коли стороною у спорі в національному суді виступає держава [84]. Слід відмітити, що успіхи у боротьбі з корупцією позначаються й на рівні довіри до судів.

У підсумку представленого наукового дослідження слід узагальнити, що така різноманітність суб'єктів забезпечення захисту інвестицій дає можливість поділити їх на чотири великі групи [79]:

- по-перше, суб'єкти, які володіють загальною компетенцією та відповідають за створення нормативно-правового підґрунтя, а також за формування та реалізацію державної інвестиційної політики Верховна Рада, (Президент, Кабінет Міністрів);

- по-друге, суб'єкти спеціальної компетенції, для яких діяльність щодо захисту інвестиції є однією із головних задач (наприклад, Антимонопольний комітет). Такими суб'єктами формуються та впроваджуються ключові елементи механізму захисту інвестицій, які відповідають їх компетенції та функціональному призначенню;

- по-третє, спеціально утворювані суб'єкти, безпосередньою метою діяльності яких є реалізація заходів щодо безпосереднього сприяння захисту інвестицій (зокрема, Робоча група з питань реалізації механізму залучення інвестицій у сферу охорони здоров'я МОЗ тощо);

- по-четверте, суди та органи державної влади, що виконують правоохоронну функцію, зокрема в контексті протидії правопорушенням та відновлення порушених прав осіб у сфері інвестування.

Кожен із вказаних суб'єктів володіє своїм, особливим правовим статусом, а відтак важливим завданням законодавця є забезпечення належної взаємодії між ними [79].

2.3. Адміністративно-правові форми та методи забезпечення захисту інвестицій в Україні.

Сьогодні, українському законодавцю, як ніколи, важливо створити умови не тільки для залучення інвестицій в державу, а й належним чином захистити їх, оскільки в умовах повномасштабної військової агресії нашої країні потрібні гроші для того, щоб протистояти ворогові. Зауважимо, що забезпечення захисту інвестицій є складною за своєю сутністю та змістом діяльністю, яка знаходить своє відображення через сукупність форм та методів, які, з огляду на специфіку представленої проблематики, мають адміністративно-правовий характер.

Тлумачний словник української мови поняття «форма» розглядає як: тип, будова, спосіб організації чого-небудь; зовнішній вияв якого-небудь явища, пов'язаний з його сутністю, змістом; спосіб існування змісту, його внутрішня структура, організація і зовнішній вираз; спосіб здійснення, виявлення будь-якої дії [168, с. 617]. Форма в правовому розумінні зазвичай проявляється як втілення правовідносин. М.М. Лазаренко зазначає, що

форма, як зовнішній вияв правовідносин проявляється не так шляхом того, що можемо спостерігати, як шляхом дотримання правил і порядку вчинення певних процесуальних і процедурних дій [70, с. 112]. Таким чином, форма, на погляд названого автора, у контексті правовідносин є дотримання встановленого порядку реалізації діяльності. Разом із цим таке розуміння можна назвати дещо завузьким, адже форма являє собою певну діяльність суб'єктів, що втілюється шляхом дотримання обов'язків та реалізацією прав.

Як справедливо підкреслює О.М. Фесенко, у сфері інвестиційної діяльності можуть використовуватися будь-які форми державно-управлінської діяльності [186, с.141]. В.Я. Малиновський відмічає, що серед різноманітних підходів до класифікації форм управлінської діяльності найбільш поширеною є така: а) видання нормативних актів управління (встановлення норм права); б) видання ненормативних (індивідуальних) актів управління (застосування норм права); в) здійснення організаційних дій; г) виконання матеріально-технічних операцій. Зважаючи на вищесказане та практику державного управління, автор робить висновок, що форма вираження змісту управлінської діяльності – це встановлення правових норм; застосування таких норм; організаційна робота; здійснення матеріально-технічних операцій [83, с. 478-479]. Перелічене розкриває внутрішні прояви різноманітного змісту форми управлінської діяльності.

Формами управління у сфері забезпечення екологічної безпеки України Л.О. Ємець розуміє зовнішньо виражені однорідні дії органів державної влади, їх відокремлених та структурних підрозділів, посадових осіб, які в основному реалізуються на підставі нормативно-правових актів, у межах визначеної компетенції з метою забезпечення такого стану навколишнього природного середовища, за якого здійснюється попередження погіршення екологічної обстановки, виникнення небезпеки для здоров'я людей, а також із метою оптимізації власної повсякденної діяльності та внутрішньої структурно-функціональної організації [39, с. 65]. Загальними ознаками форм

управлінської діяльності, виходячи з означеного визначення, можна назвати: однорідність дій, які реалізуються уповноваженими суб'єктами в межах їх компетенції та спрямовані на досягнення визначеної мети.

Подібної думки дотримуються й інші вчені, зокрема, В.Я. Малиновський під формою державного управління розуміє будь-яке зовнішнє вираження конкретних однорідних дій державного органу, його структурних підрозділів та службових осіб, котрі здійснюються з метою реалізації функцій управління. При цьому будь-яка процесуальна форма не є самоціллю, а лише засобом досягнення певних цілей. Відповідно і управлінські процедури повинні бути раціональними, без надмірних бюрократичних формальностей, щоб не створювати перешкод на шляху правильного за суттю та оперативністю державного управління [83, с. 477-478].

М.М. Бліхар під формами адміністративно-правового регулювання інвестиційної діяльності розуміє зовнішнє вираження управлінських відносин органів виконавчої влади, що здійснюється ними відносно осіб, які вкладають майнові та інтелектуальні цінності в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності з метою впорядкування цієї діяльності. Авторка вирізняє три основні групи форм такого регулювання: перша – управління державними інвестиціями; друга – регулювання умов інвестиційної діяльності; третя – контроль за здійсненням інвестиційної діяльності [9, с.172-173]. Перелічені форми відображають прояви впливу держави на інвестиційну діяльність з метою її упорядкування та приведення до ладу з публічними інтересами.

В літературі справедливо зазначають, що спеціальні форми державного управління інвестиційною діяльністю визначаються специфікою об'єкта управління, оскільки він потребує поєднання різних форм управління та їх комплексного застосування. Ці форми поділяють на дві групи. До першої групи слід віднести форми проведення структурної перебудови економіки та

залучення інвестицій шляхом сприяння розвитку конкуренції на інвестиційному ринку через залучення інвестицій на основі емісії цінних паперів під конкретні проекти з метою широкого залучення коштів підприємств і населення, залучення матеріальних, фінансових та інших ресурсів позабюджетних інвестиційних, пенсійних, страхових та інших фондів, страхових компаній, банків, внутрішніх інвестиційних позик, використання кредитних ліній і кредитів міжнародних фінансових організацій, використання капіталу, що має повернутися до України в результаті забезпечення економічної стабілізації та створення відповідної законодавчої бази, проведення податкової політики, спрямованої на стимулювання інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання. До другої групи належать заходи, спрямовані на розвиток і захист внутрішнього інвестиційного ринку та прав інвесторів [193, с. 297]. Тобто, форми управління в сфері інвестиційної діяльності мають відображати її специфіку та ґрунтуватися на конкретних завданнях. Як підкреслює О.Г. Хрімлі, форми захисту прав інвесторів у сфері господарювання є елементом механізму захисту прав, складовими якого є діяльність держави, її уповноважених органів і самої особи щодо створення юридичних умов, котрі сприяють недопущенню зупинки процесу реалізації права, а в разі такої – його відновлення [189с. 20]. Отже, завданням реалізації форм захисту інвестицій є сприяння розвитку інвестування та відновлення порушених прав інвесторів.

Форми захисту інвестицій є одним із проявів державного управління, такого впливу на суспільні відносини за якого відбувається створення сприятливих умов для вкладень в українську економіку, недопущення протиправного впливу та необґрунтованого втручання в діяльність об'єктів інвестування.

Спираючись на вищезазначені ознаки форм управлінської діяльності, І.М. Риженко під формою адміністративно-правового захисту права власності розуміє зовнішній вираз підзаконної правотворчої та

правореалізаційної діяльності суб'єктів публічного адміністрування, що виражається у їх волевиявленні з метою захисту права власності суб'єктів господарювання [157, с. 245]. Таким чином, авторка наголошує на двох основних формах захисту власності: створення правових норм та їх реалізацію.

Таким чином, під адміністративно-правовими формами забезпечення захисту інвестицій найбільш доцільно розуміти зовнішній вияв практичної діяльності спеціально уповноважених суб'єктів, яка спрямована на створення сприятливих безпекових, організаційних, управлінських та економічних умов для інвестування в економіку країни, а також попередження та припинення порушень прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб у цій сфері [73].

В правовій літературі зазвичай виділяють дві основні групи форм управлінської діяльності: загальні та спеціальні. Зокрема, С.С. Бандурка до загальних форм у сфері захисту права власності суб'єктів господарювання відносить: а) видання нормативних актів управління; б) видання індивідуальних адміністративних актів управління; в) укладення адміністративних договорів. До спеціальних форм забезпечення захисту права власності суб'єктів господарювання відноситься виконання, дотримання та використання. Виконання – це реалізація зобов'язуючих адміністративно-правових норм, що проявляється в активних діях суб'єктів права власності, та осіб, які на нього посягають, що здійснюється ними незалежно від їхнього бажання, а в силу виконання своїх юридичних обов'язків. Дотримання – це форма реалізації забороняючих адміністративно-правових норм, коли суб'єктам та об'єктам адміністративно-правового захисту права власності суб'єктів господарювання заборонено здійснювати недозволені дії. Використання – це форма реалізації уповноважуючих адміністративно-правових норм, коли суб'єкти та об'єкти адміністративно-правових відносин за власним бажанням використовують можливості, надані

йому адміністративно-правовою нормою [3, с. 65]. Перелічені С.С. Бандуркою форми стосуються всіх проявів управлінської діяльності та з урахуванням специфіки мети та завдань забезпечення захисту інвестицій можуть застосовуватися й в означеній сфері.

Серед науковців, які досліджують захист інвестицій, висловлюються й інші думки. Так, на погляд О.Г. Хрімлі, доцільно говорити саме про господарсько-адміністративну форму захисту прав інвесторів у сфері господарювання, оскільки це більш повно відображає її сутність, а саме: захист прав та законних інтересів інвесторів у сфері господарювання шляхом звернення до адміністративних органів держави [189, с. 132]. Господарсько-адміністративна форма захисту прав інвесторів у сфері господарювання, на переконання автора, має такі різновиди: а) звернення до державних органів та органів місцевого самоврядування для реалізації своїх прав, а саме звернення до: Президента, Кабміну, міністерств та інших державних органів, органів місцевого самоврядування; б) звернення до контролюючих органів держави за консультацією; в) оскарження рішень, дій (бездіяльності) контролюючих органів [189, с. 148]. Уявляється, що позиція О.Г. Хрімлі є більш вузькоспрямованою та охоплює лише активну позицію інвесторів щодо відстоювання порушених прав на основі звернення до суб'єктів, наділених владними повноваженнями із вирішення питань повернення прав інвесторів до стану, який передував їх порушенню.

Закон України «Про інвестиційну діяльність» у статті, присвяченій формам державного регулювання інвестиційної діяльності, містить такі шляхи його здійснення: подання фінансової допомоги у вигляді дотацій, субсидій, субвенцій, бюджетних позик на розвиток окремих регіонів, галузей, виробництв; заходів щодо розвитку та захисту економічної конкуренції; роздержавлення і приватизації власності; визначення умов користування землею, водою та іншими природними ресурсами; політики ціноутворення; проведення державної експертизи інвестиційних проектів;

інших заходів [135]. Так, нормотворча форма забезпечення захисту інвестицій реалізована, зокрема, в положенні вищезазначеного закону. Вона означає, що інвестиції не можуть бути безоплатно націоналізовані, реквізовані або до них не можуть бути застосовані заходи, тотожні за наслідками. Такі заходи можуть застосовуватися лише на основі законодавчих актів України з відшкодуванням інвестору в повному обсязі збитків, заподіяних у зв'язку з припиненням інвестиційної діяльності. Порядок відшкодування збитків інвестору визначається в зазначених актах [73].

Правозастосовна форма не є однорідною в її складі. В. Дума та В. Цимбалюк виділяють такі типові різновиди: а) організаційно-розпорядчий (оперативно-виконавчий); б) правоохоронний; в) правосуддя (судовий). Перші два мають саме адміністративно-правовий характер. При організаційно-розпорядчій формі здійснення правозастосування забезпечується виконання приписів норм права, які мають позитивний уповноважуючий характер, а за допомогою індивідуального правозастосовного рішення здійснюється позитивне (конструктивне) індивідуальне регулювання суспільних відносин. Правозастосовні рішення при здійсненні правоохоронного різновиду правозастосовної діяльності приймаються на основі охоронних та зобов'язуючих норм права. Отже, правозастосовна правоохоронна діяльність – це форма діяльності державних органів і окремих недержавних організацій, що спрямована на охорону законності та правопорядку, захист прав і свобод людини, боротьбу з правопорушеннями та розв'язання справ по них [36, с. 60-61].

Окремою формою можна назвати гарантування інвестицій. За загальним правилом, визначеним Законом України «Про інвестиційну діяльність», Держава гарантує стабільність умов здійснення інвестиційної діяльності, що проявляється, зокрема, у тому, що умови договорів, укладених між суб'єктами інвестиційної діяльності, зберігають свою чинність на весь

строк дії цих договорів і у випадках, коли після їх укладення законодавством (крім податкового, митного та валютного законодавства, а також законодавства з питань ліцензування певних видів господарської діяльності) встановлено умови, що погіршують становище суб'єктів або обмежують їх права, якщо вони не дійшли згоди про зміну умов договору [135]. Господарський кодекс України передбачає такі гарантії для іноземних інвесторів: застосування державних гарантій захисту іноземних інвестицій у разі зміни законодавства про іноземні інвестиції; гарантії щодо примусового вилучення, а також від незаконних дій органів влади та їх посадових осіб; компенсація і відшкодування збитків іноземним інвесторам; гарантії у разі припинення інвестиційної діяльності; гарантії переказу прибутків та використання доходів від іноземних інвестицій; інші гарантії здійснення інвестиційної діяльності [25].

Аналізуючи чинне законодавство доцільно зазначити, що законодавець не завжди достатньо чітко вирізняє адміністративно-правові форми та методи діяльності, об'єднуючи ці елементи. Зокрема, відповідно до Закону України «Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків» до форм державного регулювання віднесено: «прийняття актів законодавства з питань діяльності учасників ринків капіталу та організованих товарних ринків; провадження нагляду, здійснення регулювання та контролю щодо реалізації прав та виконання обов'язків учасниками ринків капіталу та організованих товарних ринків; регулювання емісії (видачі), обігу, викупу та погашення цінних паперів, укладення і виконання деривативних контрактів та вчинення і виконання правочинів щодо інших фінансових інструментів; видача ліцензій на провадження відповідного виду діяльності в межах професійної діяльності на ринках капіталу та організованих товарних ринках, а також забезпечення контролю за такою діяльністю; заборона здійснення професійної діяльності на ринках капіталу та організованих товарних ринках у разі відсутності ліцензії на відповідну діяльність або зупинення такої

діяльності на певний строк (до одного року) відповідно до законодавства, а також притягнення до відповідальності за порушення правил здійснення такої діяльності згідно із законом; контроль за дотриманням емітентами порядку реєстрації випуску цінних паперів, звіту про результати емісії цінних паперів та затвердження проспекту цінних паперів; створення системи захисту прав інвесторів у фінансові інструменти і контролю за дотриманням цих прав емітентами цінних паперів та особами, які провадять професійну діяльність на ринках капіталу; контроль за достовірністю та повнотою розкриття інформації емітентами та особами, які провадять професійну діяльність на ринках капіталу та організованих товарних ринках; встановлення правил і стандартів здійснення операцій на ринках капіталу та організованих товарних ринках, а також провадження контролю за дотриманням таких правил і стандартів; пруденційний нагляд за професійними учасниками ринків капіталу та організованих товарних ринків у межах діяльності, яка провадиться такими учасниками на підставі виданої Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку ліцензії проведення інших заходів відповідно до закону» [116]. Таким чином, прослідковується недостатньо виразне розмежування форм та методів роботи.

Далі в рамках представленої проблематики зауважимо, що адміністративно-правові форми забезпечення захисту інвестицій можуть мати як активний, так і пасивний прояв. До прикладу, додержання прав і законних інтересів суб'єктів інвестиційної діяльності, а також заборона державним органам та їх посадовим особам втручатися в діяльність суб'єктів інвестиційної діяльності, крім випадків, коли таке втручання допускається чинним законодавством і здійснюється в межах компетенції цих органів та посадових осіб, проголошене Законом України «Про інвестиційну діяльність», можна вважати пасивною формою. Така діяльність не потребує вчинення специфічних заходів. Пасивною формою забезпечення захисту

інвестицій може бути визнано, зокрема, й звільнення від оподаткування певної групи інвесторів, які інвестують в ті галузі економіки, що мають актуальну суспільну вагомість. Для прикладу, з метою розвитку садівництва Податковим кодексом передбачено звільнення від сплати земельного податку за земельні ділянки сільськогосподарських підприємств усіх форм власності та фермерських (селянських) господарств, зайняті молодими садами, ягідниками та виноградниками до вступу їх у пору плодоношення, а також гібридними насадженнями, генофондовими колекціями та розсадниками багаторічних плодкових насаджень [106]. Значно більше діяльності із забезпечення захисту інвестицій вчиняється саме через активні форми, що обумовлені ініціативністю суб'єктів.

Тож, проведений аналіз дає змогу класифікувати адміністративно-правові форми забезпечення захисту інвестицій наступним чином: 1) загальні, тобто, що є властивими для всіх видів управлінської діяльності, зокрема: нормотворчість та правозастосування; та 2) спеціальні, які характерні саме для сфері захисту інвестицій: а) гарантувальні, що передбачають забезпечення сталості інвестицій шляхом реалізації заходів, спрямованих на протидію неправомірній діяльності у цій сфері; б) організаційно-координаційні, яскравим прикладом яких є проведення інформаційно-координаційних заходів із релокації підприємств; в) стимулюючі (до прикладу, звільнення від податків) [73].

Підсумовуючи викладене стосовно форм забезпечення захисту, слід зазначити, що їм притаманні такі риси: однорідність діяльності як ознака належності до конкретної форми; вчинення дій виключно уповноваженими суб'єктами в межах їх компетенції; спрямованість на досягнення мети – забезпечення умов ефективної роботи інвестицій, а також недопущення недодержання прав інвесторів та відновлення порушених прав.

Реалізація вказаних вище форм передбачає необхідність використання спеціального набору інструментів та засобів, тобто методів. Академічний

тлумачний словник української мови характеризує «метод» як спосіб пізнання явищ природи та суспільного життя; прийом або система прийомів, що застосовується в якій-небудь галузі діяльності (науці, виробництві тощо); спосіб дії [164, с. 692]. Таким чином якщо форма – це зовнішній прояв діяльності, то метод – це спосіб її втілення. Р.П. Бойчук під методом розуміє особливий спосіб або систему способів, які застосовні до будь-якої науково-практичної діяльності. Жоден спосіб не є повноцінним і завжди реалізується в сукупності, проте саме за особливостями окремого способу відрізняють і систематизують методи. Методи прямого впливу безпосередньо діють на функціонування суб'єктів. Такий безпосередній вплив здійснюється за допомогою інструментів (засобів) адміністративно-правового характеру, які регламентують діяльність суб'єктів господарювання, та економічних інструментів прямого впливу. Методи непрямого впливу – це методи, які регламентують поведінку суб'єктів ринку не прямо, а опосередковано, через створення певного економічного середовища, яке змушує їх діяти в потрібному державі напрямі. До методів непрямого впливу належать інструменти фіскальної, бюджетної, грошово-кредитної, інвестиційної, амортизаційної, інноваційної та інших напрямів економічної політики, а також методи морального переконування [12, с. 10]. Загалом, методи є прийомами впливу на поведінку суб'єктів правовідносин, спосіб реалізації прав та обов'язків. Те який метод застосовуватиметься залежить від суб'єкта його застосування, та від конкретної сфери суспільних відносин.

Щодо сфери захисту інвестицій в державі то окремо доцільно зупинитися саме на адміністративних методах. В теорії адміністративного права, метод державного управління – це спосіб практичної реалізації функцій державного управління шляхом організаційно-розпорядчого впливу суб'єкта управління на поведінку і суспільну діяльність керованого об'єкта з метою досягнення поставлених управлінських цілей. Головна мета такого впливу – активізація діяльності державних службовців для досягнення цілей

діяльності органу державної влади шляхом різнобічної мотивації їх інтересів і потреб [83, с. 415-416]. Вочевидь мова йде про вплив на посадових осіб з метою посилення позитивної відповідальності останніх за ефективне та професійне виконання посадових обов'язків, однак такий вплив здійснюється й на підпорядкованих фізичних та юридичних осіб.

Адміністративні методи зорієнтовані на такі мотиви поведінки, як: усвідомлена необхідність дисципліни; почуття обов'язку, відповідальності; прагнення людини працювати у певній організації; розуміння можливості адміністративного покарання тощо. Цим методам притаманний прямий характер впливу: будь-який регламентуючий чи адміністративний акт підлягає обов'язковому виконанню. Адміністративні методи повинні відповідати правовим нормам, що діють на певному рівні управління, а також актам вищестоящих органів управління [83, с. 419].

Разом із цим, доцільно додати, що не всі адміністративні методи є правовими. Як справедливо підкреслює М.В. Толкачев, ці методи мають ознаку опосередкованості. У їх змісті можна виокремити організаційно-правові методи, які підпорядковані строго певного предмету регулювання правовідносин, пов'язаних з організацією діяльності в сфері державного управління. Адміністративно-правові методи знаходяться у системних зв'язках один з одним і утворюють один із рівнів системи способів адміністративно-правового регулювання [179, с. 37].

Доцільно погодитися з думкою науковців про те, що адміністративно-правовими методами є способи і прийоми безпосереднього та цілеспрямованого впливу виконавчих органів (посадових осіб) на підставі закріпленої за ними компетенції, у встановлених межах та відповідній формі на підпорядковані їм органи і громадян. Як відомо, адміністративні методи управління виходять із самої сутності державного управління, яка передбачає владність одних і підпорядкованість інших. У цьому випадку через відповідну систему органів державного управління, їх службових осіб

держава здійснює необхідні функції в економічній сфері. До ознак, що відрізняють адміністративні методи від інших, відносять: прямий вплив на об'єкт управління за допомогою встановлення його прав та обов'язків, індивідуалізованих команд управління; односторонній вибір органом управління способу виконання завдання чи конкретного варіанта поведінки, однозначне вирішення відповідної ситуації, що має обов'язкову силу для виконавця; безумовну обов'язковість розпоряджень та вказівок, невиконання яких може потягти за собою відповідальність [193, с. 307].

Таким чином, адміністративно-правові методи забезпечення захисту інвестицій – це сукупність визначених в нормах адміністративної галузі права прийомів, способів, інструментів та засобів, які використовуються спеціально уповноваженими суб'єктами з метою практичного втілення у життя окреслених вище форм [78].

Зауважимо, адміністративно-правові методи, у тому числі й в сфері інвестування, не є однорідними. Серед них В.Я. Малиновський вирізняє регламентаційні, розпорядчі та нормативні. Сутністю регламентаційних методів є встановлення складу елементів системи і стійких організаційних зв'язків між ними за допомогою закріплення визначених обов'язків (як за системою в цілому, так і за окремими її ланками), загальної регламентації, тобто розмежування і закріплення завдань, функцій, прав і відповідальності, встановлення взаємозв'язків. Вони здійснюються за допомогою статутів, положень, посадових інструкцій та інших регламентаційних документів. Наступною групою адміністративних методів управління є методи розпорядчого впливу. Розпорядчі методи відображають поточне використання встановлених організаційних зв'язків, їх часткове коригування в разі зміни умов роботи. В основі розпорядчого впливу лежать повноваження органів виконавчої влади – закріплені в установленому порядку їх права та обов'язки. Нормативні методи доповнюють по суті регламентаційні та розпорядчі. Вони призначені для підтримки стабільності

організаційних зв'язків за допомогою дисциплінарних вимог і систем відповідальності [83, с. 425]. Під методами адміністративного правового регулювання інвестиційної діяльності М.М. Бліхар розуміє зовнішнє вираження управлінських відносин органів виконавчої влади, що здійснюється ними відносно осіб, які вкладають майнові та інтелектуальні цінності в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності з метою впорядкування цієї діяльності [9, с. 17].

Більш широку класифікацію адміністративно-правових методів в сфері інвестиційної діяльності пропонують автори посібника з інвестиційного права, а саме:

- нагляд, за допомогою якого можна оцінити стан справ в інвестиційній діяльності, але він не дає змоги суб'єктам, що його здійснюють, втручатись у діяльність учасників інвестиційної діяльності;
- регулювання, що означає встановлення загальної політики у сфері інвестиційної діяльності та принципів щодо її реалізації через державне фінансування, пільги тощо;
- керівництво – має за мету практичне втілення в життя загальної політики та принципів, здійснення контролю за учасниками інвестиційної діяльності, розроблення напрямів їх діяльності;
- переконання – є особливим засобом правового впливу і полягає в дотриманні суб'єктами інвестиційної діяльності певних вимог унаслідок їх внутрішнього визнання, а не через неусвідомлене підкорення вказівкам владних органів. Основними формами переконання є організація державних та громадських заходів, спрямованих на вирішення конкретних завдань (облік, контроль, проведення семінарів тощо); економічне та правове виховання; роз'яснення завдань державного управління через засоби масової інформації; заохочення;
- адміністративний примус – це система засобів впливу на свідомість і поведінку учасників інвестиційних правовідносин з метою

досягнення чіткого виконання встановлених обов'язків, розвитку інвестиційних відносин у рамках закону, забезпечення правопорядку і законності [193, с. 308].

Доцільно зазначити, що вплив на учасників інвестиційної діяльності щодо стимулювання додержання ними правомірної поведінки безпосередньо пов'язаний із захистом не лише публічних інтересів держави, але й прав та законних інтересів інших інвесторів, зокрема у добросовісній конкуренції. А.М. Чорна відзначає, що адміністративному праву притаманні як загальні методи правового регулювання (імперативний і диспозитивний, які реалізуються шляхом: а) використання приписів; б) установлення заборон; в) надання дозволів), так і спеціальні, притаманні тільки цій галузі: методи субординації, координації, реординації, адміністративного договору, реєстрації, стимулювання інвестицій та ін. [194, с. 129-130].

Перелічені як загальні, так і спеціальні методи, застосовуються й щодо забезпечення захисту інвестицій. Так, втілюючи координаційні методи в своїй роботі, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку проводить з метою співпраці та координації діяльності щодо здійснення державного регулювання ринків фінансових послуг у встановлені законом строки оперативні наради за участю Національного банку України і Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, або бере участь у таких нарадах, що проводяться зазначеними органами; за результатами оперативних нарад складає відповідні протоколи та/або укладає міжвідомчі угоди [141].

Прикладом рекомендаційного адміністративно-правового методу можна назвати повноваження Антимонопольного комітету вносити до органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування обов'язкові для розгляду подання щодо анулювання ліцензій, припинення операцій, пов'язаних із зовнішньоекономічною діяльністю суб'єктів господарювання, у разі порушення ними законодавства про захист економічної конкуренції;

надавати обов'язкові для розгляду рекомендації органам влади, органам місцевого самоврядування, органам адміністративно-господарського управління та контролю, суб'єктам господарювання, об'єднанням щодо припинення дій або бездіяльності, які містять ознаки порушень законодавства про захист економічної конкуренції, та усунення причин виникнення цих порушень і умов, що їм сприяють [113]. Такі рекомендації не являються імперативними вказівками для обов'язкового застосування, але разом із цим суб'єкти, яким вони адресовані, зобов'язані їх розглянути та прийняти внаслідок цього певні рішення. Також Антимонопольний комітет може вносити до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, установ, організацій, суб'єктів господарювання, об'єднань пропозиції щодо здійснення заходів, спрямованих на обмеження монополізму, розвиток підприємництва і конкуренції, запобігання порушенням законодавства про захист економічної конкуренції, а також щодо припинення дій або бездіяльності, які можуть мати негативний вплив на конкуренцію [113]. Вочевидь такими пропозиціями реалізується метод переконання визначеного кола суб'єктів щодо дотримання законодавства, спрямованого на убезпечення порушення прав інвесторів [78].

Повністю виправдано можна вважати застосування залучених методів роботи з інформацією про фактично наявний інвестиційний проект, методи виконання та контролю (поточного і наступного, загальних і вибіркового перевірок, документальної та фактичної ревізії), а також методи, запозичені з наукового пізнання (системний і функціональний аналіз, методи теорії стратегічного прийняття рішень, економіко-статистичного моделювання, прогнозування, соціального експериментування). Окремим компонентом, що визначає метод правового регулювання захисту інвестицій є заходи впливу, що вживаються по відношенню до порушника правових настанов у сфері інвестиційної діяльності. Санкції до порушника у сфері інвестиційних відносин неоднорідні. Вони можуть носити виключно майновий характер у

випадку, якщо санкції встановлені сторонами в договорі. Але санкції можуть носити й більш важкі наслідки, зачіпаючи безпеку, права інвесторів, особистість правопорушника у разі невиконання адміністративних або кримінальних норм [186, с. 142]. Тож, з метою забезпечення попередження порушення вимог інвестиційного законодавства та захисту інтересів інвесторів можуть застосовуватися відразу декілька методів, наприклад, загально-наукові методи аналізу, планування та прогнозування, що втілюється через нормотворчість суб'єктів державного управління [78].

Таким чином, форми та методи займають провідне місце в механізмі забезпечення захисту інвестицій, як фактору його ефективної організації та функціонування. Вони безпосередньо обумовлені об'єктивними цілями та завданнями інвестиційної політики держави та характеризуються прямим зв'язком з компетенцією та повноваженнями суб'єктів їх застосування. Так, адміністративні форми є зовнішнім проявом практичної діяльності, спрямованої на захист інвестицій. В свою чергу методи характеризують інструменти та засоби, які використовуються спеціально уповноваженими суб'єктами в процесі реалізації відповідних форм. Як суттєвий недолік слід відзначити, що вказані форми не віднайшли свого законодавчого закріплення, що є суттєвою прогалиною як на теоретичному, так і практичному рівні. А відтак, важливим напрямком діяльності законодавця є розширення не тільки кола, а й змісту відповідних форм [78].

2.4. Адміністративно-правові засади взаємодії суб'єктів забезпечення захисту інвестицій в Україні.

Забезпечення захисту інвестицій в державі є доволі складним механізмом, реалізація якого покладається на різноманітні суб'єкти, які, задля досягнення певної мети, повинні постійно взаємодіяти одне з одним.

Так, автори тлумачного словника української мови розкривають взаємодію як взаємний зв'язок між предметами у дії, як погоджену дію між ким-, чим-небудь [162, с. 346]. У філософській інтерпретації «взаємодія» визначає існування і структурну організацію будь-якої матеріальної системи, її об'єднання поряд з іншими тілами в систему більшого порядку, властивості всіх тіл, процесів і явищ. Точний вияв факторів, які становлять причину у формі взаємодії зовнішнього з внутрішнім, дає можливість виокремити причинний зв'язок таким чином, що виявляється трансформація причини і наслідку [54, с. 33]. А відтак, загалом для взаємодії характерною є погоджена активність декількох учасників.

В науковій літературі стосовно взаємодії висловлювалися різноманітні підходи. Зокрема, позиція М.А. Єпіхіної щодо трактування феномену взаємодії пов'язана з її розглядом як процесу безпосередньої або опосередкованої взаємодії суб'єктів, який породжує взаємну зумовленість і зв'язок. Особливістю взаємодії є її причинна детермінація: кожна з взаємодіючих сторін виступає як причина іншої і, одночасного, як наслідок впливу протилежної сторони [40, с. 60]. Авторка наголошує на взаємному впливі учасників взаємодії, а також взаємообумовленості їх активності.

Схожій позиції дотримуються й інші автори. Наприклад, С.П. Кожушко вказує на те, що поняття взаємодії є однією із загальних категорій пізнання і нерозривно пов'язана з такими засадничими категоріями, як: рух, простір, час, структура; відображає процеси дії різних об'єктів один на одного, їх взаємну обумовленість, зміну стану, взаємоперехід і визначається як процес інтеграційної діяльності суб'єктів. Сутність взаємодії полягає в нерозривності прямої та зворотної дії, органічному поєднанні змін суб'єктів, що впливають один на одного. Вона є цілісною, внутрішньо диференційованою, саморозвиваючою системою. Таке розуміння взаємодії передбачає взаємну зміну керуючих та керованих дій, переконує в

необхідності розгляду змін взаємодіючих суб'єктів і самого процесу взаємодії як зміни її станів [57, с. 248].

Ю.О. Безуса розглядаючи взаємодію в діяльності поліції, окреслює її як застосовану на нормативних актах, взаємозалежну, погоджену за місцем і часом діяльність декількох його суб'єктів, спрямована на виконання загальної задачі зміцнення законності і правопорядку і боротьбу зі злочинністю [5]. П.С. Єспринцев визначає взаємодію правоохоронних органів з іншими органами у запобіганні організованій злочинності як узгоджену за метою, місцем та часом, врегульовану кримінальним процесуальним законодавством України і відомчими (міжвідомчими) нормативно-правовими актами спільну діяльність незалежних один від одного підрозділів (чи окремих працівників), щодо поєднання наявних можливостей, сил, методів і засобів для успішного проведення комплексу взаємопов'язаних і взаємообумовлених кримінологічних заходів та процесуальних дій з метою пошуку і фіксації фактичних даних про діяльність організованих груп та злочинних організацій національного та транснаціонального характеру, їх членів, підготовлені та вчинені кримінальні правопорушення, детермінанти та які найефективніше забезпечують збереження національної безпеки силами і засобами, що є у розпорядженні суб'єктів такої взаємодії, ґрунтуючись на принципах взаємоузгодженості дій та взаємодоповнення запобіжних заходів [41, с. 56].

Таким чином, під взаємодією суб'єктів забезпечення захисту інвестицій в державі найбільш доцільно розуміти спільну, взаємоузгоджену діяльність спеціально уповноважених суб'єктів, яка має спільну мету, котра полягає у тому, щоб створити належні правові, організаційні, економічні та інші умови для того, щоб зберегти інвестиції національних та зарубіжних інвесторів, тим самим сприяючи фінансовій, економічній та політичній стабільності країни. Значення відповідної взаємодії полягає у тому, що: по-перше, вона дозволяє узгодити діяльність різних суб'єктів та попередити дублювання їх

повноважень у відповідній сфері; по-друге, забезпечити всебічне та комплексне вирішення завдань щодо захисту інвестицій; по-третє, розподілити навантаження між спеціально уповноваженими державними та недержавними інституціями [77].

У тлумачному словнику української мови категорія «засада» розглядається як: 1. основа чогось; те головне, на чому ґрунтується, базується що-небудь; 2. вихідне, головне положення, принцип; основа світогляду, правило поведінки. 3. спосіб, метод здійснення чого-небудь [163, с. 300]. Таким чином, засада – це певне підґрунття, основа існування чого-небудь. М.І. Шатерніков у своєму дослідженні правових засад діяльності господарських судів формулює їх як визначені в нормативно-правових актах, а тому санкціоновані й забезпечені уповноваженими державою органами, непорушні правила діяльності місцевих, апеляційних та касаційного господарського суду щодо захисту порушених або оспорюваних прав й охоронюваних законом інтересів суб'єктів підприємницької діяльності, вжиття заходів, спрямованих на запобігання правопорушенням, а також діяльності, пов'язаної із організацією господарського судочинства [196, с.112].

В.О. Невядовський визначає правові засади контролю за якістю вищої освіти в Україні як систему нормативно-правових актів, норми яких спрямовані на врегулювання та упорядкування суспільних відносин, що виникають під час діяльності уповноважених суб'єктів контролю за якістю вищої освіти, а також встановлюють юридичний зміст, форми, порядок реалізації та інші практичні аспекти даного різновиду контрольної діяльності [95, с. 78-79]. Отже, основним призначенням правових засад є надання порядку суспільним відносинам за рахунок встановлення напрямків та меж поведінки їх учасників. В загальному розумінні правові засади – це нормативне підґрунття для виникнення, реалізації та припинення суспільних відносин.

Д.Г. Заброда надає таке визначення категорії «адміністративно-правові засади» – сукупність закріплених у нормах адміністративного права параметрів (характеристик) суспільного явища та правовідносин, що потребують урегулювання за допомогою адміністративно-правових засобів. У змісті адміністративно-правових засад пропонується виокремлювати категоріальний; нормативний; інституційний; інструментально-технологічний елементи [45, с. 49]. Таким чином, адміністративно-правові засади містяться у різноманітних нормативно-правових актах, що врегульовують ту чи іншу сферу суспільних відносин.

Д.В. Крилов при дослідженні адміністративно-правового регулювання публічно-сервісної діяльності з реалізації державної податкової політики надавав таку класифікацію нормативно-правових актів, які визначають засади розглядуваних ним правовідносин: 1) Конституція України та законодавчі акти, які регулюють питання оподаткування та сервісної складової функціонування всіх державних інституцій; 2) міжнародні нормативно-правові акти, які визначають необхідність демократичних перетворень та стандарти надання публічних послуг органами публічної адміністрації в цілому; 3) програмні документи (стратегії, концепції, програми), що закладають фундамент для вироблення державної податкової політики в цілому та щодо здійснення публічно-сервісної діяльності зокрема; 4) акти Уряду та Президента України, які визначають процедурні складові реалізації публічно-сервісної діяльності при реалізації державної податкової політики; 5) нормативно-правові акти центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямована на реалізацію економічної, фінансової, соціальної та іншої державної політики; 6) нормативні та індивідуальні акти Міністерства фінансів України як органу, що спрямовує і координує діяльність Державної податкової служби України; 7) нормативні та індивідуальні акти Державної податкової служби України, які безпосередньо регламентують процедуру здійснення публічно-сервісної діяльності як

напрямку податкової політики [66, с. 15]. Перелічена структура відображає перехід від правових засад, які містяться у акті найвищої юридичної сили, до відомчих та локальних нормативно-правових актів, що приймаються на виконання, та в межах Конституції та законів України. Специфіка віднесення правових засад до адміністративних вочевидь криється саме у тих нормах, які їх закріплюють, охоронюваність засобами державного примусу.

Таким чином, адміністративно-правові засади взаємодії суб'єктів забезпечення захисту інвестицій представляють собою сукупність нормативно-правових актів різної юридичної сили, які містять норми, що в своїй єдності спрямовані на забезпечення ефективної, спільної, взаємоузгодженої діяльності державних та недержавних інституцій, що спрямована на створення стабільного інвестиційного середовища, а також умов, за яких правам, свободам та інтересам учасників таких правовідносин не будуть загрозувати негативні зовнішні та внутрішні чинники.

Розгляд адміністративно-правових засад досліджуваної взаємодії почнемо з Конституції України, оскільки вона містить загальні настанови взаємовідносин між всіма суб'єктами захисту інвестицій. Так, норми Конституції визначають напрями та засади відповідальності держави за свою діяльність, завдання органів державної влади, органів місцевого самоврядування, правовий режим власності в Україні, загальні гарантії його забезпечення. Разом із цим такий Конституційний принцип забезпечення державою захист усіх суб'єктів права власності та господарювання, що має безпосереднє відношення до захисту інвестицій, як підкреслює Т.А. Цибульник, виконується не повною мірою, а тому дуже важливим є взаємодія саме органів публічної влади. Налагодження плідної спільної роботи органів публічної влади означає внесок у розроблення основ узгодженої та обґрунтованої державної політики в економічній сфері (у тому числі у сфері протидії протизаконному захопленню майна інвесторів) та її спільної реалізації [191, с. 165].

Стаття 6 Конституції України передбачає, що Державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України. Як зазначає Ф.В. Веніславський, відповідно до змісту самої концепції поділу державної влади на законодавчу, виконавчу й судову, одним з її головних завдань та основним функціональним призначенням є саме забезпечення найбільшої ефективності державної влади, спільної високопрофесійної діяльності різних гілок державної влади в інтересах носія суверенітету і єдиного джерела влади – народу, а в кінцевому підсумку – її відповідальності. Це з необхідністю передбачає не лише відокремлення функцій та повноважень різних гілок державної влади, але й їх тісну взаємодію та співпрацю. Більше того, взаємодія гілок державної влади є одним з фундаментальних принципів конституційного ладу України [20]. Справедливим є висновок С. Ігнатовського про те, що механізми захисту інвестицій створюються у тісній взаємодії усіх гілок влади, включаючи правоохоронну та судову. Взаємодія державних органів повинна бути чітка, абсолютна і конкретна, всі разом повинні забезпечити беззаперечне право власника і право акціонера на управління його активами. Це є запорукою гарантування надійності вкладання грошей, а отже, і питанням успішного залучення серйозних інвестицій [51].

Як приклад посилення взаємодії органів законодавчої влади з органами виконавчої влади можна навести утворення Тимчасової спеціальної комісії Верховної Ради України з питань захисту прав інвесторів, основними завданнями якої є: «1) підготовка та подання на розгляд до Верховної Ради України в установленому порядку законодавчих ініціатив щодо захисту прав інвесторів, забезпечення рівного захисту прав, інтересів і майна суб'єктів інвестиційної діяльності незалежно від форми власності, а також ефективного інвестування в економіку України, розвитку міжнародного

економічного співробітництва та інтеграції; 2) визначення пріоритетних напрямів вдосконалення законодавства щодо створення умов для інвестиційної діяльності; 3) забезпечення захисту прав інвесторів (бізнесу); 4) здійснення парламентської співпраці з бізнес-асоціаціями та профільними структурами для сприяння створенню безперешкодних умов для залучення інвестицій; 5) збір та аналіз у межах повноважень інформації для проведення парламентських слухань щодо випадків порушення прав бізнесу судовою владою, органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади України, у тому числі правоохоронними органами, порушень прав інвесторів шляхом зловживань положеннями чинного законодавства України» [151].

Деякі законодавчі акти спрямовані на специфікацію врегулювання взаємодії окремих суб'єктів із захисту інвестицій, зокрема Закон України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» визначає порядок взаємодії Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку та Національного банку України. Ним зазначається, що у процесі здійснення інформаційної взаємодії Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку та Національний банк України забезпечують захист та конфіденційність отриманої інформації з урахуванням вимог законів та міжнародних договорів України. Також наголошується на тому, що у процесі здійснення інформаційної взаємодії Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку та Антимонопольний комітет України забезпечують захист та конфіденційність отриманої інформації з урахуванням вимог законів України «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації» та міжнародних договорів України [147]. Нормами цього закону акцентовано увагу на додержання захищеності інформації, отриманої під час взаємодії, згідно вимог чинного законодавства.

Закон України «Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків» врегульовує відносини Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку з правоохоронними органами та іншими державними органами. Так, працівники правоохоронних органів сприяють уповноваженим особам Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку у виконанні ними своїх службових обов'язків. На прохання уповноважених осіб Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку правоохоронні органи надають інформацію, яка є в їх розпорядженні і необхідна для забезпечення належного контролю за ринками капіталу та організованими товарними ринками. Правоохоронні органи можуть відмовити в наданні відповідної інформації, якщо її розголошення може зашкодити інтересам розслідування кримінальних правопорушень або здійснюваним у законному порядку оперативно-розшуковим заходам. У разі недопуску працівників Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку до проведення перевірки відповідно до цього Закону, застосування щодо них насильства органи Національної поліції на прохання уповноважених осіб Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку зобов'язані негайно вжити заходів щодо забезпечення проведення перевірки в примусовому порядку. Органи приватизації зобов'язані надавати Національній комісії з цінних паперів та фондового ринку необхідні документи про об'єкти державної власності, які приватизуються, якщо в процесі приватизації цих об'єктів буде здійснена емісія цінних паперів згідно з чинним законодавством. Органи виконавчої влади зобов'язані надавати Національній комісії з цінних паперів та фондового ринку необхідні документи та інформацію з питань, віднесених до її компетенції, з метою дотримання вимог чинного законодавства про ринки капіталу та організовані товарні ринки [116]. Розглянутий вище Закон встановлює вимоги щодо інформаційного забезпечення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку потрібного для впровадження заходів із захисту інвестицій,

необхідність адекватного реагування поліції на забезпечення контрольних заходів, спрямованих на виявлення правопорушень.

Щодо взаємодії місцевих органів публічної влади, то її основи визначені в Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» та Законі України «Про місцеві державні адміністрації». Проте, як цілковито обґрунтовано наголошує Т.А. Цибульник, у цих законах немає чіткого розмежування повноважень цих органів публічної влади взагалі. Слід зазначити, що розмежування повноважень як усередині кожної системи влади, так і у відносинах між ними, значно покращать становище у будь-якій сфері. Вирішення такої масштабної проблеми, як рейдерство, потребує чіткого розмежування повноважень органів публічної влади у даній сфері шляхом внесення змін у закони «Про місцеві державні адміністрації» і «Про місцеве самоврядування в Україні» саме з питань взаємодії цих органів щодо протидії рейдерству, трансформації деяких делегованих повноважень органів місцевого самоврядування у власні (самоврядні) [191, с. 166].

Активну взаємодію з іншими органами влади з метою посилення захисту інвестицій здійснює Міністерство юстиції України, серед основних повноважень його є: «сприяння розвитку надання юридичних послуг з метою реалізації прав, свобод і законних інтересів громадян та юридичних осіб; участь у розробленні та розповсюдженні освітніх програм у сфері захисту прав, свобод і законних інтересів громадян; надання роз'яснень з питань, пов'язаних з діяльністю Мін'юсту, його територіальних органів, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління Міністерства, а також стосовно актів, які ним видаються тощо» [126]. Також Комісія з розгляду скарг на дії державних реєстраторів при Міністерстві юстиції працює в щоденному режимі, за фактами встановлення зловживання з боку реєстраторів чи заявників, в режимі он-лайн передаються матеріали до Національної поліції, яка в свою чергу в автоматичному режимі опрацьовує отримані матеріали [90]. Підписано Меморандум про співробітництво у сфері

боротьби з рейдерськими захопленнями майна та бізнесу, у рамках співпраці сторонами буде створено робочі групи з представників Міністерства юстиції й Національної поліції України, а також представників інших органів влади та громадськості. Останні працюватимуть над питаннями запобігання вчиненню протиправних дій щодо розпорядження корпоративними правами та майном, вдосконаленням законодавства та посиленням відповідальності за вчинення правопорушень. У рамках даного Меморандуму планується залучити Національне антикорупційне бюро України [191, с. 165-166].

Слід зазначити, що Національною поліцією України та Міністерством юстиції України було підписано Меморандум про співпрацю у сфері надання безоплатної правової допомоги. Серед напрямків визначено: організація спільних заходів, спрямованих на підвищення рівня правової поінформованості громадян щодо захисту своїх прав, зокрема права на безоплатну правову допомогу, шляхом проведення конференцій, семінарів, круглих столів, зустрічей та інших заходів; розроблення узгоджених пропозицій до проектів законів та інших нормативно-правових актів, планів дій, що зачіпають права, свободи та законні інтереси громадян; оперативне розміщення інформації, зміст якої може становити спільний інтерес, на офіційних веб-сайтах тощо [86].

З.С. Варналій справедливо наголошує на тому, що захист інвестицій має включати боротьбу з рейдерством, у тому числі шляхом: «вироблення пропозиції щодо формування законодавчої та нормативної бази з питань безпеки підприємництва та розроблення комплексної програми боротьби з рейдерством; координація діяльності правоохоронних органів, підприємницьких об'єднань, недержавних охоронних структур стосовно економічного і фізичного захисту підприємництва; розроблення системи своєчасного виявлення, запобігання та припинення рейдерських акцій на ринку корпоративного контролю; запровадження системи заходів щодо боротьби із силовими захопленнями підприємств; посилення боротьби з

корупцією в правоохоронних органах (ретельно розглянуто вище); підвищення ефективності прокурорського нагляду за законністю на ринку злиття та поглинання підприємств; створення умов для зниження інвестиційної привабливості рейдерства, зокрема підвищення ризиків та зниження доходності» [19, с. 13]. Перелічені заходи можуть бути реалізовані в порядку взаємодії органів законодавчої та виконавчої влади, насамперед тих, що виконують правоохоронні функції.

Указ Президента України «Про заходи щодо протидії рейдерству» було прийнято з метою забезпечення належного захисту державою суб'єктів права власності і господарювання, ефективної протидії протиправному позбавленню власників їх прав, створення сприятливих умов для ведення бізнесу. Ним передбачається серед іншого удосконалення засад оскарження рішень, дій або бездіяльності у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень та у сфері державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань; посилення відповідальності за порушення законодавства у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень та у сфері державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань та інші заходи [133], які мають бути впроваджені Верховною Радою, іншими центральними органами виконавчої влади.

Визначаючи адміністративно-правові засади взаємодії суб'єктів забезпечення захисту інвестицій, доцільно звернути увагу на правоохоронні органи, як на такі, що мають низку повноважень, у тому числі й у сфері протидії рейдерству, як вагомому небезпечному явищу що негативно впливає на рівень інвестиційної привабливості країни. Мова йде про такі правоохоронні органи, як: прокуратура, Служба безпеки України, Національна поліція, оскільки діяльність саме цих інституцій має безпосереднє відношення щодо захисту інвестицій, яка реалізується шляхом

попередження, виявлення, припинення правопорушень та притягнення винних у їх вчиненні до відповідальності.

Так, адміністративно-правові засади діяльності прокуратури визначаються відповідно до Конституції та Закону України «Про прокуратуру», її функціональними повноваженнями є наступні: «підтримання публічного обвинувачення в суді; організація і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку; представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом» [145]. Викладені повноваження конкретизуються у підзаконних нормативно-правових актах, зокрема Наказах Генеральної прокуратури України, на рівні яких встановлюється, що прокурори міст з районним поділом координують діяльність правоохоронних органів, здійснюють взаємодію з органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування у боротьбі зі злочинністю та корупцією на території міста. У постановках координаційних і міжвідомчих нарад визначають спільні з прокурорами районів у місті заходи, спрямовані на протидію злочинності та корупції. Взаємодіють з цих питань зі спеціалізованими прокуратурами, розташованими на території міста [143]. Зазначене вище дає змогу констатувати, що прокуратура в рамках забезпечення захисту інвестицій здійснює запобігання та усунення правопорушень, у тому числі й з боку інших правоохоронних органів, а також відновлення порушених прав інвесторів та притягнення до відповідальності винних. Саме взаємодія прокуратури з іншими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування підвищує ефективність антикорупційної діяльності, виявлення фактів зловживання владою та порушенням прав і законних інтересів інвесторів [Error! Reference source not found.].

Міністерство внутрішніх справ серед головних своїх завдань має: «забезпечення формування державної політики у сфері охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку, а також надання поліцейських послуг. Для його досягнення МВС узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до його компетенції, розробляє пропозиції щодо його вдосконалення та в установленому порядку вносить їх на розгляд Кабінету Міністрів України; розробляє проекти законів та інших нормативно-правових актів з питань, що належать до його компетенції; розробляє проекти державних програм з питань забезпечення публічної безпеки і порядку, протидії злочинності, безпеки дорожнього руху, охорони державного кордону, захисту об'єктів і територій на випадок виникнення надзвичайних ситуацій; проводить відповідно до закону оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність; здійснює інформаційну взаємодію з іншими державними органами, правоохоронними органами іноземних держав та міжнародними організаціями та реалізує інші повноваження» [123]. Доцільно підкреслити, що одним із завдань МВС, безумовно є захист майнових прав інвесторів, у тому числі запобігання та припинення протиправних посягань на майно інвесторів як форм рейдерських захоплень. Така діяльність реалізується й на основі взаємодії, адміністративно-правові засади якої врегульовані спеціальними актами. Наприклад, Порядком взаємодії Міністерства внутрішніх справ України з центральними органами виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України, визначено організаційні та процедурні питання взаємодії Міністерства внутрішніх справ України з Національною поліцією України, Адміністрацією Державної прикордонної служби України, Державною службою України з надзвичайних ситуацій, Державною міграційною службою України у процесі формування та реалізації державної політики у відповідних сферах, обміну інформацією між

Міністерством внутрішніх справ України та Службами, періодичність її подання. Порядок спрямований на забезпечення узгодженості, плановірності та цілісності формування державної політики, ефективності її реалізації у сферах забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, а також надання поліцейських послуг [127].

Національна поліція України – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [142]. Реалізація завдань поліції здійснюється в порядку взаємодії як з іншими органами державної влади, насамперед правоохоронними, так і у взаємодії з органами місцевого самоврядування. Обов'язок щодо здійснення останньої регламентовано безпосередньо нормами Закону «Про Національну поліцію», який зобов'язує керівників територіальних органів поліції не менше одного разу на два місяці проводити відкриті зустрічі з представниками органів місцевого самоврядування на рівнях областей, районів, міст та сіл з метою налагодження ефективної співпраці між поліцією та органами місцевого самоврядування і населенням. На таких зустрічах обговорюється діяльність поліції, визначаються поточні проблеми та обираються найефективніші способи їх вирішення. Також керівники територіальних органів поліції з метою підвищення авторитету та довіри населення до поліції систематично інформують громадськість про стан правопорядку, заходи, які вживаються щодо попередження правопорушень [142].

На Службу безпеки України покладається у межах визначеної законодавством компетенції захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, науково-технічного і оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних

служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб, а також забезпечення охорони державної таємниці [150]. Чинним законодавством передбачено можливість залучення цих органів до найбільш резонансних і значущих справ, пов'язаних із рейдерськими атаками, шкода від яких може заподіяти (або вже заподіяла) серйозні збитки державі та суспільству, зашкодити її зовнішньоекономічній діяльності. Тобто, частіш за все органи Служби безпеки уповноважені реагувати на рейдерські атаки, які відбулися на державних підприємствах, діяльність та продукція яких має загальнодержавне значення [192].

Таким чином, адміністративно-правові засади взаємодії суб'єктів захисту інвестицій визначаються різними за юридичною силою нормативно-правовими актами, які слід розподілити на такі групи: 1) Конституція, яка визначає засади захисту власності та діяльності органів державної влади, проголошує право на захист своїх прав; 2) Закони, що спрямовані на регулювання адміністративно-правового статусу суб'єктів взаємодії; 3) підзаконні нормативно-правові акти, які окреслюють межі такої взаємодії; 4) міжвідомчі та внутрішньовідомчі акти, що спрямовані на деталізацію форм та методів здійснення цієї взаємодії. Окрім того, на нашу думку, розглядувані нормативно-правові акти найбільш доцільно поділити на групи в залежності від напрямів реалізації такої взаємодії: 1) сприяння залучення інвестицій; 2) створення стабільних умов розвитку інвестиційного клімату в державі; 3) припинення порушень щодо інвестицій та відновлення порушених прав, свобод та інтересів [**Error! Reference source not found.**].

Завершуючи представлений підрозділ дисертаційного дослідження можемо констатувати, що на сьогоднішній день стан адміністративно-правових засад взаємодії суб'єктів забезпечення захисту інвестицій слід оцінити неоднозначно. Так, з одного боку система таких засад представлена великою кількістю нормативно-правових актів різної юридичної сили, кожен з яких врегульовує лише окремий аспект здійснення такої спільної

діяльності. Однак, з іншої сторони, правозастосовна практика свідчить про те, що сьогодні це питання врегульовано досить поверхнево, що в свою чергу може призвести до: по-перше, неузгодженості дій спеціально уповноважених суб'єктів; по-друге, дублюванню їх повноважень; по-третє, зниженню якості та ефективності діяльності, спрямованої на забезпечення захисту інвестицій в державі [**Error! Reference source not found.**].

Висновки до розділу 2

З'ясовано, що рівні забезпечення захисту інвестицій можуть бути охарактеризовані як щаблі діяльності уповноважених на це суб'єктів, кожен з яких обумовлюється ступенем розповсюдженості їх повноважень щодо підтримки та забезпечення законних прав, свобод та інтересів інвесторів. Серед відповідних рівнів доцільно виділити наступні: 1) міжнародний рівень, який характеризується наявністю наддержавних органів, що сприяють захисту інвестицій. Надано рівні захист, переважно, стосується іноземних інвестицій, однак ним можуть також користуватися й вітчизняні інвестори, наприклад, через Європейський суд по правам людини; 2) національний рівень захисту інвестицій, на якому розкриваються актуальні спроможності вітчизняної правової системи щодо підтримки та захисту інтересів інвесторів та створення сприятливого інвестиційного клімату; 3) регіональний (місцевий) рівень, котрий проявляється в діяльності місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування та спрямовується на адаптацію та адекватне застосування норм щодо захисту інвестицій відповідно до соціальних, економічних, природних, безпекових та інших умов того чи іншого регіону.

Аргументовано, що напрямками забезпечення захисту інвестицій є різновиди спрямувань (векторів) діяльності уповноважених суб'єктів за для

досягнення конкретної мети – створення стабільних умов та можливостей залучення та функціонування інвестицій в країні. До відповідних напрямів віднесено наступні: 1) нормативний, який передбачає встановлення ступеню оптимальної урегульованості інвестиційної діяльності, за якого зберігається свобода інвесторів від надмірного втручання владних суб'єктів із одночасним погодженням публічних та приватних інтересів; 2) недопущення зловживань з боку представників органів державної влади; 3) правозахисний, спрямований на запобігання порушень прав інвесторів та їх відновлення в разі порушення; 4) забезпечення сталості умов інвестування, їх незалежність від політико-соціальних умов життя держави, незмінність протягом часу, необхідного для отримання інвестором результатів економічних вкладень. Завдяки здійсненню діяльності щодо захисту інвестицій у вказаних вище напрямках вирішуються такі завдання, як: стимулювання збільшення обсягів вкладень в економіку; розвиток тих сфер господарювання, що мають особливу суспільну цінність та значимість; забезпечення рівномірності економічного життя всіх регіонів країни.

Встановлено, що суб'єкти забезпечення захисту інвестицій – це носії владних повноважень, які в межах визначеної нормами чинного законодавства компетенції, реалізують заходи, спрямовані на стимулювання та убезпечення вкладень інвесторів в економіку країни від зовнішніх та внутрішніх негативних чинників та будь-яких проявів протиправної діяльності. А відтак, ключовими характеристиками вказаних суб'єктів є: по-перше, вони приймають рішення імперативного характеру; по-друге, їх діяльність спрямована на запобігання та припинення порушень прав, свобод та інтересів інвесторів, зменшення негативного впливу зовнішніх обставин на їх діяльність.

Узагальнено, що різноманітність суб'єктів забезпечення захисту інвестицій дає можливість поділити їх на чотири великі групи: по-перше, суб'єкти, які володіють загальною компетенцією та відповідають за

створення нормативно-правового підґрунтя, а також за формування та реалізацію державної інвестиційної політики Верховна Рада, (Президент, Кабінет Міністрів); по-друге, суб'єкти спеціальної компетенції, для яких діяльність щодо захисту інвестиції є однією із головних задач (наприклад, Антимонопольний комітет). Такими суб'єктами формуються та впроваджуються ключові елементи механізму захисту інвестицій, які відповідають їх компетенції та функціональному призначенню; по-третє, спеціально утворювані суб'єкти, безпосередньою метою діяльності яких є реалізація заходів щодо безпосереднього сприяння захисту інвестицій (зокрема, Робоча група з питань реалізації механізму залучення інвестицій у сферу охорони здоров'я МОЗ тощо); по-четверте, суди та органи державної влади, що виконують правоохоронну функцію, зокрема в контексті протидії правопорушенням та відновлення порушених прав осіб у сфері інвестування.

Доведено, що під адміністративно-правовими формами забезпечення захисту інвестицій найбільш доцільно розуміти зовнішній вияв практичної діяльності спеціально уповноважених суб'єктів, яка спрямована на створення сприятливих безпекових, організаційних, управлінських та економічних умов для інвестування в економіку країни, а також попередження та припинення порушень прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб у цій сфері.

Обґрунтовано, що адміністративно-правові форми забезпечення захисту інвестицій слід класифікувати наступним чином: 1) загальні, тобто, що є властивими для всіх видів управлінської діяльності, зокрема: нормотворчість та правозастосування; та 2) спеціальні, які характерні саме для сфері захисту інвестицій: а) гарантувальні, що передбачають забезпечення сталості інвестицій шляхом реалізації заходів, спрямованих на протидію неправомірній діяльності у цій сфері; б) організаційно-координаційні, яскравим прикладом яких є проведення інформаційно-координаційних заходів із релокації підприємств; в) стимулюючі (до прикладу, звільнення від податків).

З'ясовано, що адміністративно-правові методи забезпечення захисту інвестицій – це сукупність визначених в нормах адміністративної галузі права прийомів, способів, інструментів та засобів, які використовуються спеціально уповноваженими суб'єктами з метою практичного втілення у життя окреслених вище форм.

Аргументовано, що форми та методи займають провідне місце в механізмі забезпечення захисту інвестицій, як фактору його ефективної організації та функціонування. Вони безпосередньо обумовлені об'єктивними цілями та завданнями інвестиційної політики держави та характеризуються прямим зв'язком з компетенцією та повноваженнями суб'єктів їх застосування. Так, адміністративні форми є зовнішнім проявом практичної діяльності, спрямованої на захист інвестицій. В свою чергу методи характеризують інструменти та засоби, які використовуються спеціально уповноваженими суб'єктами в процесі реалізації відповідних форм. Як суттєвий недолік відзначено, що вказані форми не віднайшли свого законодавчого закріплення, що є суттєвою прогалиною як на теоретичному, так і практичному рівні. А відтак, важливим напрямком діяльності законодавця є розширення не тільки кола, а й змісту відповідних форм.

Встановлено, що під взаємодією суб'єктів забезпечення захисту інвестицій в державі найбільш доцільно розуміти спільну, взаємоузгоджену діяльність спеціально уповноважених суб'єктів, яка має спільну мету, котра полягає у тому, щоб створити належні правові, організаційні, економічні та інші умови для того, щоб зберегти інвестиції національних та зарубіжних інвесторів, тим самим сприяючи фінансовій, економічній та політичній стабільності країни. Значення відповідної взаємодії полягає у тому, що: по-перше, вона дозволяє узгодити діяльність різних суб'єктів та попередити дублювання їх повноважень у відповідній сфері; по-друге, забезпечити всебічне та комплексне вирішення завдань щодо захисту інвестицій; по-

третє, розподілити навантаження між спеціально уповноваженими державними та недержавними інституціями.

Наголошено, що визначаючи адміністративно-правові засади взаємодії суб'єктів забезпечення захисту інвестицій, доцільно звернути увагу на правоохоронні органи, як на такі, що мають низку повноважень, у тому числі й у сфері протидії рейдерству, як суспільно небезпечному явищу що негативно впливає на рівень інвестиційної привабливості країни. Мова йде про такі правоохоронні органи, як: прокуратура, Служба безпеки України та Національна поліція, оскільки діяльність саме цих інституцій має безпосереднє відношення до захисту інвестицій, яка реалізується шляхом попередження, виявлення, припинення правопорушень та притягнення винних у їх вчиненні до відповідальності.

Обґрунтовано, що адміністративно-правові засади взаємодії суб'єктів забезпечення захисту інвестицій представляють собою сукупність нормативно-правових актів різної юридичної сили, які містять норми, що в своїй єдності спрямовані на забезпечення ефективної, спільної, взаємоузгодженої діяльності державних та недержавних інституцій, що спрямована на створення стабільного інвестиційного середовища, а також умов, за яких правам, свободам та інтересам учасників таких правовідносин не будуть загрозовувати негативні зовнішні та внутрішні чинники.

Узагальнено, що адміністративно-правові засади взаємодії суб'єктів захисту інвестицій визначаються різними за юридичною силою нормативно-правовими актами, які слід розподілити на такі групи: 1) Конституція, яка визначає засади захисту власності та діяльності органів державної влади, проголошує право на захист своїх прав; 2) Закони, що спрямовані на регулювання адміністративно-правового статусу суб'єктів взаємодії; 3) підзаконні нормативно-правові акти, які окреслюють межі такої взаємодії; 4) міжвідомчі та внутрішньовідомчі акти, що спрямовані на деталізацію форм та методів здійснення цієї взаємодії. Окрім того, на нашу думку, розглядувані

нормативно-правові акти найбільш доцільно поділити на групи в залежності від напрямів реалізації такої взаємодії: 1) сприяння залучення інвестицій; 2) створення стабільних умов розвитку інвестиційного клімату в державі; 3) припинення порушень щодо інвестицій та відновлення порушених прав, свобод та інтересів.

Констатовано, що на сьогоднішній день стан адміністративно-правових засад взаємодії суб'єктів забезпечення захисту інвестицій слід оцінити неоднозначно. Так, з одного боку система таких засад представлена великою кількістю нормативно-правових актів різної юридичної сили, кожен з яких врегульовує лише окремий аспект здійснення такої спільної діяльності. Однак, з іншої сторони, правозастосовна практика свідчить про те, що сьогодні це питання врегульовано досить поверхнево, що в свою чергу може призвести до: по-перше, до неузгодженості дій спеціально уповноважених суб'єктів; по-друге, дублюванню їх повноважень; по-третє, зниженню якості та ефективності діяльності, спрямованої на забезпечення захисту інвестицій в державі.

РОЗДІЛ 3

ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНІ

3.1. Напрямки вдосконалення адміністративного законодавства, яке регулює забезпечення захисту інвестицій в Україні.

Проведений у попередніх підрозділах дисертаційного дослідження аналіз дає змогу дійти до висновку, що на сьогоднішній день, адміністративне законодавство, яке регулює забезпечення захисту інвестицій, потребує комплексного вдосконалення. Разом із тим, перш ніж опрацювати шляхи вдосконалення відповідного законодавства, слід визначитись із проблемами, які на сьогоднішній день перешкоджають нормальному функціонуванню досліджуваного у роботі інституту. Так, в першу чергу слід виділити нормативно-правові проблеми, які пов'язані: по-перше, з морально застарілим законодавством у інвестиційній галузі, адже більшість нормативних актів були прийняті досить давно та не враховують особливостей сучасного економічного, політичного та соціального розвитку нашої країни; по-друге, непослідовність та відсутність чіткої політики регулювання курсу, а також загальної стратегії фінансово-економічного розвитку країни; по-третє, практика свідчить про те, що законодавець не встигає за сучасними змінами в фінансово-економічній сфері, а також діє непослідовно в рамках управління цією галуззю. Все це призводить до зниження довіри населення.

Наступну групу проблем складають організаційно-управлінські. В даному контексті, перш за все, слід відзначити недостовірність макроекономічних показників. В даному контексті зауважимо, що близько 60% всіх грошових надходжень в країну, які ми вважаємо прямими іноземними інвестиціями, насправді є просто поверненням капіталу в країну

через офшорні та європейські компанії. Це відбувається для страхування валютних коливань в країні, до того ж захист таких «іноземних інвесторів» в правовому полі набагато більший, ніж для внутрішнього інвестора. При цьому, близько 20% цих коштів залишається в країні, через яку здійснюється діяльність, у вигляді податків. Ще однією організаційною проблемою є те, що інструменти, які використовує держава, такі як облігації - не привабливі для інвестора, не конкурентні на ринку, і не дивлячись на те, що вони гарантуються державою, рівень довіри до таких цінних паперів низький. За 2023 рік таким чином було залучено менше 1% від загального об'єму інвестицій.

Таким чином, в умовах сьогодення ми маємо велику кількість проблем, що обумовлюють наявність прогалин у адміністративному законодавстві, яке регулює питання забезпечення захисту інвестицій. Останні найбільш доцільно поділити на дві групи: 1) нормативно-правові, які обумовлені непослідовною законотворчою діяльністю, а також хаотичним веденням державної політики у сфері захисту інвестицій; 2) організаційно-управлінський напрямок, який включає: а) недостовірність економічних показників, що вводять в оману інвесторів; б) не ефективність інструментів, що використовуються для захисту інвестицій; в) недосконалість інформаційного забезпечення інвестиційної галузі, що підриває довіру населення та інвесторів до держави; г) неякісне кадрове забезпечення суб'єктів, що уповноважені реалізовувати діяльність за відповідним напрямом.

Варто відзначити, що в останні роки проблемі забезпечення сприятливого інвестиційного клімату взагалі, а також захисту інвестицій, зокрема, приділялась значна увага як з боку законодавця, так і вітчизняних науковців. Виділяючи підхід законодавця варто акцентувати увагу на «Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року», в якій зазначається, що «протягом останніх 10 років стан фінансової безпеки (при

середньому значенні оцінки стану фінансової безпеки за цей період на рівні 42 відсотків від оптимального значення) оцінювався як незадовільний, причиною чого стали постійний дефіцит державного бюджету та пов'язане з цим значне боргове навантаження, недостатній розвиток довгострокового інвестиційного кредитування економіки та фондового ринку. Внаслідок наявності структурних проблем фінансова система України виявилася неспроможною належним чином витримати виклики збройної агресії Російської Федерації та тимчасової окупації частини території України і на декілька років опинилася в кризовому стані» [148]. А відтак, ще навіть до початку повномасштабного вторгнення законодавець фактично визнавав, що існуючий на сьогодні в Україні інвестиційний клімат є не сприятливим.

Підтвердження даного факту також можна знайти у положеннях вказаної вище Стратегії. У даному документі йдеться про те, що «стан інвестиційно-інноваційної безпеки за період 2010 - 2019 років (із середнім значенням оцінок стану безпеки за цей період на рівні 32 відсотків від оптимального значення) також характеризувався як небезпечний. За підсумками 2019 року якісних змін у стані інвестиційно-інноваційної безпеки не відбулося. Рівень інвестиційно-інноваційної безпеки (31 відсоток у 2019 році та 29 відсотків за підсумком першого півріччя 2020 року) свідчить про неможливість забезпечити стале економічне зростання в умовах поточної недостатності та ресурсної орієнтованості інвестицій» [148].

Окрім зазначеного вище, у «Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року» вказується, що основними викликами та загрозами у сфері інвестиційно-інноваційної безпеки є: «відсутність сприятливих умов для залучення інвестицій та реінвестування, а також недостатнє інституційне забезпечення цих процесів; відсутність механізму оцінки (скринінгу) прямих іноземних інвестицій, які залучаються в об'єкти, що мають стратегічне значення для національної безпеки України; недосконалість регіональної і цілеспрямованої іміджевої інвестиційної політики, відсутність науково

обґрунтованого моніторингу інвестиційного потенціалу України та її регіонів; слабо розвинена інноваційна інфраструктура в цілому, і зокрема для ведення бізнесу та впровадження інновацій суб'єктами малого і середнього підприємництва; відсутність сприятливих умов для створення та розвитку технологічних компаній та інноваційних підприємств, стартапів; незадовільний стан об'єктів дослідницької інфраструктури; недостатній обсяг фінансування наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності; недостатній для забезпечення інтенсивного розвитку економіки у довгостроковому періоді обсяг фінансування основного капіталу; відсутність дієвих економічних стимулів, сприятливих умов для інноваційного оновлення виробництва, низький попит на інноваційну продукцію на внутрішньому ринку; недостатній рівень захисту прав інтелектуальної власності; протиправні спрямування до вітчизняних технологічних розробок та інновацій з боку іноземних суб'єктів і ризику їх несанкціонованого витоку за кордон; низький захист прав власності; корупція [148]. Незважаючи на те, що законодавець досить змістовно підійшов до окреслення проблем, які снують у галузі інвестиційно-інноваційної безпеки. Разом із тим, суттєвим недоліком є те, що в даному нормативному документі: по-перше, не окреслено таку проблему як захист інвестицій; по-друге, не розкрито правові, організаційні та інші механізми, спрямовані на те, щоб вирішити проблему захисту інвестицій.

Ще одним важливим стратегічним документом, якому ми приділимо увагу, - «Національна економічна стратегія на період до 2030 року». «Стратегія є основою під час розроблення міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади планів заходів, проектів програмних і стратегічних документів, проектів законів та інших актів законодавства; заходи щодо реалізації визначених Стратегією шляхів досягнення стратегічних цілей і відповідних завдань державної економічної політики включаються до планів діяльності Кабінету Міністрів України;

програмні та стратегічні документи Кабінету Міністрів України, плани діяльності міністерств та інших центральних органів виконавчої влади приводяться у відповідність із Стратегією (у разі потреби) і виконуються з урахуванням пріоритетності досягнення визначених Стратегією стратегічних цілей; моніторинг стану виконання Стратегії проводиться на єдиному веб-порталі електронного урядування шляхом узагальнення інформації про хід її імплементації і аналізу ступеня досягнення визначених цільових індикаторів у звітному періоді. Результати моніторингу враховуються під час розроблення заходів щодо реалізації визначених Стратегією шляхів досягнення стратегічних цілей і відповідних завдань державної економічної політики на плановий період; результати моніторингу стану виконання Стратегії розглядаються щокварталу на засіданні Кабінету Міністрів України; перегляд Стратегії здійснюється у 2024 та 2027 роках з урахуванням результатів її виконання» [119].

Одним із Стратегічних напрямів вказаного вище нормативного документу є «Інвестиційна привабливість». Стратегічні цілі за напрямом: «створення сприятливих умов для залучення інвестицій; створення привабливої екосистеми для накопичення та примноження вітчизняного капіталу; забезпечення дохідного характеру державного інвестування» [119]. У документі йдеться про те, що Україна не використовує ефективні інструменти компенсації ризику-дохідності. Майже в усіх конкурентів України за інвестиції є координаційні органи для інвесторів. Створення фонду фондів, що відсутній в Україні, проте наявний в багатьох країнах світу, може залучати прямі іноземні інвестиції та державні кошти, щоб розподіляти їх серед інвестиційних фондів. Наприклад, у Греції діяльність такого фонду спрямована на конкурентний розвиток фондів венчурного капіталу, орієнтованих на підтримку малого та середнього бізнесу. В Україні функціонування такого фонду дало б змогу з меншим ризиком для інвесторів вкладати кошти у розвиток підприємництва [119].

Для покращення системи управління державними інвестиціями Мінекономіки за підтримки Світового банку планує реалізувати проект технічної допомоги, зокрема спрямований на запровадження автоматизації процесів управління державними інвестиціями та моніторингу середньострокового портфеля державних інвестицій на національному рівні, що сприятиме удосконаленню організаційних аспектів та підвищенню прозорості реалізації проектів [119].

Аналіз наведених вище стратегічних документів дає змогу дійти до наступних висновків: по-перше, створення сприятливого інвестиційного клімату було одним із найбільш пріоритетних завдань українського законодавця, навіть до початку повномасштабного вторгнення; по-друге, досить мало уваги приділяється безпосередньо питанню захисту інвестицій, воно лише опосередковано згадується в рамках більш широких питань, пов'язаних із залученням інвестицій в нашій країні.

З огляду на зазначене вище, першим кроком у напрямку вдосконалення адміністративного законодавства, яке регулює захист інвестицій в державі, є розробка та прийняття нової «Стратегії фінансової безпеки України на період до 2028 року». Даний нормативний документ має бути прийнято на зміну діючій «Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року». У вказаній Стратегії необхідно врахувати набутий досвід в умовах воєнного стану, а відтак адаптувати державну фінансову політику до сучасних реалій. Окрему увагу у документі слід приділити питанню захисту інвестицій. Реалізація зазначеного напрямку передбачає вирішення наступних завдань: 1) вдосконалення адміністративного законодавства, норми якого регулюють питання захисту інвестицій в державі; 2) гармонізація національного законодавства з міжнародними стандартами і угодами про захист інвестицій; 3) оптимізація суб'єктів, що відповідають за захист інвестицій; 4) запровадження ефективних механізмів вирішення спорів між інвесторами та державою, включаючи арбітражні та медіаційні процедури; 5) розробка

фінансових стимулів для залучення інвестицій, таких як податкові пільги, гранти та субсидії для інвесторів; б) проведення навчальних програм і тренінгів для працівників державних органів, які займаються питаннями інвестицій та захисту інвесторів; 7) оцінка ефективності існуючих механізмів захисту інвестицій.

Ще одним важливим кроком у напрямку вдосконалення адміністративного законодавства, яке регулює забезпечення захисту інвестицій в державі, є розробка «Державної програми покращення системи захисту інвестицій». В даному контексті слід зауважити, що за роки війни було прийнято цілий ряд державних програм у цій сфері. Так, доцільно вказати Державну програму «Доступні кредити 5-7-9%». Це програма банківського кредитування суб'єктів підприємництва: мікробізнесу (розмір річного доходу не перевищує суму у національній валюті, еквівалентну 2 млн. євро); малого бізнесу (розмір річного доходу не перевищує суму у національній валюті, еквівалентну 10 млн. євро); середнього бізнесу (розмір річного доходу не перевищує суму у національній валюті, еквівалентну 50 млн. євро) [44]. Кредит можна отримати на наступні цілі: 1) фінансування оборотного капіталу; 2) інвестиційні цілі: придбання та/або модернізація основних засобів, зокрема придбання транспортних засобів комерційного та виробничого призначення, крім придбання авто для власних цілей; придбання нежитлової нерухомості та/або земельних ділянок без подальшого надання в оренду або безоплатного користування третім особам; будівництво, реконструкція, ремонт у приміщеннях виробництва (крім офісних); придбання франчайзингу [44]. За час дії воєнного стану в Україні у рамках Державної програми «Доступні кредити 5-7-9%» укладено 42 847 кредитних договорів на загальну суму 170,5 млрд грн (у тому числі банками державного сектору – 32 072 кредити на суму 86,5 млрд грн), з яких: 11,73 млрд грн – на інвестиційні цілі; 8,97 млрд грн – як антикризові кредити; 3,74 млрд грн – як рефінансування попередньо отриманих кредитів; 36,18 млрд

грн – кредити для сільськогосподарських товаровиробників; 58,39 млрд грн – на антивоєнні цілі [89]. За Державною програмою «Доступні кредити 5-7-9%» ФРП уклав угоди про співробітництво з 45 банками. Держава продовжує здійснювати всі необхідні компенсаційні виплати на користь бізнесу за укладеними кредитними договорами у межах Програми [89].

У рамках проекту є Робота запроваджено програму «Власна справа». У 2023 році у рамках фінансування очікувано надано 10000 мікрогрантів. Стипендії присуджуються через дуже простий процес. Головна потреба отримувачів макрогрантів – створення робочих місць. Цим держава не лише підтримує представників бізнесу, а й вирішує проблему працевлаштування громадян. Кошти, надані представникам бізнесу, повертаються державі у вигляді податків і зборів [172]. За грантовою програмою “Власна справа” українці можуть отримати мікрогрант від 50 до 250 тис грн. Кошти можна витратити на придбання або лізинг обладнання, закупівлю сировини та матеріалів, оренду приміщення. Отримати мікрогрант може як діючий підприємець, так і людина без досвіду такої діяльності. Обов'язковою умовою надання коштів є створення 1-2 робочих місць залежно від суми гранту. Українці, що отримали мікрогранти у 2022 році, створили близько 8000 нових робочих місць [22].

В рамках представленої у роботі проблематики також слід вказати грантову програму в межах програми міжнародної співпраці «EU4Business: відновлення, конкурентоспроможність та інтернаціоналізація МСП». Програма спільно фінансується Європейським Союзом та урядом Німеччини. Вона спрямована на підвищення конкурентоспроможності економіки України, покращення інституційних та регуляторних умов на національному та місцевому рівнях, завдяки яким малі та середні підприємства (МСП) можуть скористатися новими економічними перспективами, які пропонує Угода про асоціацію з ЄС. Про грантові можливості в рамках програми. 1750 грантів до 4000 євро для мікробізнесу. Мета – відновлення діяльності

мікропідприємців на територіях України, що найбільше постраждали від бойових дій та були деокуповані, а також посилити стійкість мікробізнесу в умовах війни з усіх інших регіонів України [201].

Програма «Прискорення приватних інвестицій у сільське господарство». Урядова стратегія та план дій для залучення приватних інвестицій у сільське господарство включає наступні компоненти: «гарантування стабільності, передбачуваності та прозорості аграрної політики та системи державної підтримки; стимулювання диверсифікації (тобто розширення продукції, що випускається, у тому числі впровадження нових технологій у сільськогосподарське виробництво та сприяння комплексному розвитку сільських територій); зміцнення потенціалу національної системи безпеки харчових продуктів; покращення ефективного використання наявної інфраструктури для зберігання та транспортування агропродовольчих товарів, створення стабільного клімату для інвестицій в інфраструктуру та логістику; поліпшення безпеки володіння, цінності та прозорості використання державних земель сільськогосподарського призначення; створення передумов для поліпшення доступу до сільськогосподарських ресурсів для всіх типів сільськогосподарських виробників; поліпшення доступу до фінансових інструментів та інструментів управління ризиками для всіх зацікавлених сторін з використанням найкращої практики ЄС та міжнародних стандартів» [153].

Суттєвий вплив на питання захисту інвестицій в нашій країні відіграла програма релокації підприємств. Для підтримки релокації підприємств здійснюють ще й такі заходи:

- Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про оренду державного та комунального майна»» № 2181-IX від 01.04.2022 р. встановлює особливий порядок та умови оренди державного майна на час воєнного стану й наділяє Уряд відповідними повноваженнями, як-от щодо запровадження пільг для орендарів;

- Державна служба зайнятості надає підприємствам допомогу з кадрових питань, здійснює добір працівників; Державна служба України з питань праці забезпечує за потреби необхідний консультаційний супровід підприємств. Ідеться про оплату праці, звільнення, переведення, оголошення простою, облік робочого часу працівників, організацію ведення робіт, створення безпечних та здорових умов праці, надання адміністративних послуг тощо. Консультування релокованих підприємств є корисною послугою з огляду на зміни, які вносять до трудового законодавства для його адаптації до умов воєнного стану, і з цією метою Держпраці створило телеграм-бот для оперативного надання підприємцям відповідей на поширені запитання з трудового законодавства. Також запущено спеціальний інформаційний портал про трудові відносини в умовах воєнного стану;

- реалізація грантових програм підтримки бізнесу у воєнний час. Зокрема, програму «EU4Business: конкурентоспроможність та інтернаціоналізація МСП» фінансує ЄС та уряд Німеччини й реалізує німецька федеральна компанія Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH. Цей механізм розроблено спільно з Міністерством цифрової трансформації України, Міністерством економіки України, Офісом з розвитку підприємництва та експорту України й національним проектом з розвитку підприємництва та експорту «Дія.Бізнес». У рамках цього проекту мікрогранти в еквіваленті по 125 тис. грн (4000 євро) доступні з 13.05.2022 р. через портал «Дія». Пріоритет надають компаніям, які виробляють життєво необхідні товари та послуги для громадян України та ЗСУ [98].

Таким чином, з огляду на проведений вище аналіз, ми переконані, що важливим напрямком вдосконалення адміністративного законодавства у досліджуваній сфері є розробка «Програми вдосконалення системи захисту інвестицій в Україні». Вказаний нормативний документ повинен стати своєрідним підґрунтям, що створить додаткові гарантії для реалізації всіх

окреслених вище програм. Окрім того, за допомогою вказаної програми вбачається можливим сформулювати конкретні кроки, які будуть здійснені законодавцем у напрямку вирішення існуючих проблем у галузі захисту інвестицій в нашій країні.

Окрім зазначених вище нормативно-правових актів, необхідною є уніфікація інвестиційного законодавства. Л.А. Луць вказує, що уніфікація законодавства – це процес зближення законодавства шляхом встановлення чи введення у національні правові системи однакових (уподібнених) норм права (нормативно-правових приписів) [80]. Отже, з метою покращення адміністративного законодавства, яке регулює захист інвестицій, вбачається необхідним розробити та прийняти нові Закони України «Про інвестиції та інвестиційну діяльність» та «Про іноземні інвестиції». Зазначене пояснюється тим, що діюче на сьогодні законодавство у цій сфері видається морально застарілим та не відповідає викликам сьогодення.

Окремий нормативно-правовий акт, який доцільно прийняти в розрізі представленої проблематики, - «Порядок взаємодії суб'єктів забезпечення захисту інвестицій». Так, взаємодія - це такий стан взаємозв'язків між суб'єктами спільної діяльності, при якому вони справляють взаємний вплив один на одного та на відповідну сферу правовідносин з метою ефективного виконання як загальних, так і спеціальних завдань щодо забезпечення виконання кримінальних покарань [4, с. 132]. Найважливішою умовою встановлення реальної, а не фіктивної взаємодії виступає наявність спільного інтересу в кожного з суб'єктів взаємодії. Взаємодія неможлива без взаємного розуміння суті спільно розв'язуваних питань і згоди сторін стосовно предмета, процедур і результатів співробітництва. Слід окремо зазначити, що розуміння і згода сторін – учасників взаємодії, довіра між ними є необхідною умовою досягнення позитивних результатів [13, с.46].

Таким чином, взаємодія суб'єктів забезпечення захисту інвестицій є критично важливою для створення сприятливого інвестиційного клімату та

підвищення рівня довіри інвесторів. Значення такої взаємодії полягає у наступному: по-перше, спільна діяльність спеціально уповноважених суб'єктів дозволяє уникнути дублювання функцій та підвищити ефективність їх роботи; по-друге, комплексно підійти до розв'язання завдань, які стоять у сфері захисту інвестицій; по-третє, забезпечити прозорість та передбачуваність досліджуваної сфери суспільних відносин, що зробить її більш цікавою для інвесторів; по-четверте, допомагає ефективно боротися з правопорушеннями, такими як шахрайство, корупція, рейдерство; тощо.

Важливим напрямками вдосконалення адміністративного законодавства, яке регулює забезпечення захисту інвестицій в державі є покращення інфраструктури у цій сфері. Так, до прикладу, Ю.Б. Колупаєв, С.С. Залюбовська та І.О. Мельничук цілком слушно зазначають, що істотною перешкодою на шляху до залучення та ефективного використання іноземних інвестицій є недосконала інфраструктура. Недостатня кількість відповідних експертів, аудиторів, консультантів стримує збільшення надходжень закордонного капіталу. Аби виправити таке становище, слід створити мережу спеціальних установ — як державних, так і недержавних, які будуть займатися підготовкою таких фахівців для України, готуватимуть відповідні інвестиційні проекти за міжнародними стандартами. Крім того, зазначають науковці, на сьогоднішній день ми маємо ряд інших негативних моментів: бюрократичні бар'єри, відсутність правового забезпечення кредитування, страхування ризиків, низький рівень ділової та професійної кваліфікації, недостача привабливих інвестиційних програм і проектів, жорстка податкова система. Окрім того, автори вказують, що проблеми соціально-психологічного характеру в залученні інвестицій пов'язані з відсутністю ринкового менталітету у вітчизняних бізнесменів, що проявляється у їх нездатності самостійно приймати відповідальні рішення, швидко орієнтуватись у мінливому економічному середовищі [58].

Необхідним кроком у розрізі представленої проблематики є залучення нових інвестицій. Так, до прикладу Б. Данилишин вказує, що можливими шляхами для залучення інвестицій в умовах війни є наступні: «1) сприяння розвитку військово-промислового комплексу. Держава може залучати вітчизняних та іноземних інвесторів, які можуть бути зацікавлені в інвестуванні військових проєктів, таких як виробництво зброї або технологій для захисту; 2) залучення інвестицій у відновлення економічного потенціалу та створення робочих місць. Пріоритетами можуть бути відновлювальні проєкти у сферах інфраструктури, виробництва стратегічно важливих товарів, будівництва житла тощо; 3) підтримка національного виробництва. Держава може залучати інвестиції на підтримку національного виробництва, щоб зменшити залежність від імпорту та забезпечити стійкість економіки. Це також розширює можливості для інвестування військово-промислового комплексу; 4) залучення фінансової допомоги від міжнародних організацій та інших держав на реалізацію спеціалізованих проєктів підтримки та відбудови економіки в умовах війни; 5) створення сприятливого інвестиційного клімату. Попри війну, держава може проводити політику, спрямовану на створення сприятливого інвестиційного клімату, що зможе залучити інвесторів, які зацікавлені в довгостроковому розвитку економіки країни [30].

Окрім зазначеного вище, на нашу думку, перспективними способами залучення нових інвестицій в умовах воєнного стану є наступні: запровадження електронних систем управління та звітності, які зменшують можливості для корупції; підтримка стабільності національної валюти та контроль інфляції; використання іноземної допомоги для стабілізації економіки та підтримки реформ; активне просування позитивного іміджу України на міжнародній арені через дипломатичні канали та міжнародні Медіа; тощо.

В рамках покращення захисту важливим кроком є покращення системи кадрового забезпечення суб'єктів захисту інвестицій. В науці державного

управління кадрове забезпечення визначається як комплекс дій, спрямований на стан і розвиток системи державного управління, свідомість, поведінку та діяльність суб'єктів управлінського процесу з метою досягнення цілей та реалізації функцій держави, відображених у Конституції та законодавчих актах, шляхом запровадження державної кадрової політики, виробленої політичною системою та законодавчо закріпленої, через діяльність органів державної влади, наділених необхідною компетенцією [177, с. 90].

В.І. Фелик, переконливо доводить, що кадрове забезпечення характеризується низкою ознак, серед яких варто особливо відмітити такі: «1) являє собою триваючий в часі динамічний процес, який має неоднорідну структуру; 2) здійснюється на постійній основі, починається з професійної підготовки (період до призначення) та закінчується звільненням із подальшим призначенням пенсії або переведенням до іншого місця роботи (період після звільнення); 3) основний період кадрового забезпечення починається після призначення; здійснюється кадровими службами відповідної управлінської структури; 4) його організація на конкретному підприємстві, установі, організації регламентується законодавством, підвідомчими нормативно-правовими актами, а також локальними актами; 5) метою кадрового забезпечення є укомплектування підприємства, установи або організації кваліфікованими кадрами, постійна робота з кадрами, що включає підвищення кваліфікації, перепідготовку, забезпечення службової або трудової дисципліни, тощо» [183; 17; 7]. Тож, для вдосконалення кадрового забезпечення суб'єктів захисту інвестицій в Україні необхідно здійснити кілька важливих кроків: по-перше, систематично підвищувати кваліфікацію працівників. Цього можна досягти шляхом розробки спеціалізованих навчальних програм та регулярних курсів підвищення кваліфікації; по-друге, варто активізувати співпрацю з міжнародними організаціями. Організація стажувань та обмін досвідом з провідними міжнародними інституціями, а також залучення міжнародних експертів для

проведення тренінгів та консультацій сприятимуть підвищенню рівня професіоналізму працівників; по-третє, необхідно створити сприятливі умови для роботи, зокрема забезпечення гідної оплати праці, а також надання соціальних гарантій, таких як медичне страхування, тощо; по-четверте, доцільною є цифровізація процесів управління та захисту інвестицій, а також забезпечення високого рівня кібербезпеки для захисту інформації та інвестиційних даних.

І останнім кроком, який слід реалізувати у досліджуваній сфері, - є інформаційне забезпечення суб'єктів – учасників інвестиційних правовідносин. Г.І. Купалова пише, що інформаційне забезпечення – це система одержання, оцінки, зберігання та переробки даних, створена з метою вироблення управлінських рішень. Це стосується різних видів діяльності, наприклад виробничої і збутової, сервісного обслуговування, включаючи підвищення технологічності виробництва, якості вироблюваної продукції, зниження її собівартості, рекламу, інформацію про асортимент продукції, ціни, форми організації сервісу тощо. Отже, інформаційне забезпечення є важливим етапом та необхідною умовою організації і проведення економічного аналізу. Це пояснюється тим, що від складу, змісту, якості вихідних даних залежить ефективність аналітичного дослідження, об'єктивність і дієвість його результатів. Інформаційне забезпечення економічного аналізу – це створення бази даних, комплексу інформаційних засобів, необхідних для дослідження господарської діяльності та вирішення завдань управління [68]. Таким чином, одна з найбільших проблем, що напряду впливає на рівень довіри населення до держави - відсутність державної програми освіченості населення, соціальної реклами про способи інвестування, висвітлення державної політики захисту коштів громадян та іноземного капіталу, пояснення вигоди від таких вкладів, як персонально для інвестора так і для країни в цілому. А оскільки гроші це «кровоносна система

організму держави» і їх залучення впливає на добробут в цілому, та такі програми були б дуже важливі і ефективні.

Тож, для вдосконалення інформаційного забезпечення суб'єктів захисту інвестицій в Україні необхідно реалізувати комплексний підхід, який охоплює кілька ключових аспектів. Перш за все, слід створити централізовану інформаційну платформу, яка буде об'єднувати всі важливі дані та ресурси, пов'язані з інвестиційною діяльністю. Ця платформа повинна включати доступ до нормативно-правових актів, інформації про державні програми підтримки інвестицій, базу даних про інвестиційні проекти та можливості, а також контакти ключових суб'єктів та організацій, які займаються захистом інвестицій. Така платформа повинна бути доступною в режимі онлайн і регулярно оновлюватися. По-друге, необхідно забезпечити прозорість та доступність інформації для інвесторів. Це включає регулярне публікування звітів про діяльність суб'єктів захисту інвестицій, відкритий доступ до статистичних даних та аналітичних оглядів ринку. Важливо також забезпечити можливість зворотного зв'язку для інвесторів, щоб вони могли отримувати відповіді на свої запити та пропозиції. Третім важливим аспектом є розвиток інформаційної інфраструктури. Сюди входить впровадження сучасних інформаційних технологій для автоматизації процесів збору, обробки та зберігання даних. Також важливо забезпечити кібербезпеку та захист конфіденційної інформації інвесторів.

Підбиваючи підсумок представленого підрозділу дисертаційного дослідження слід узагальнити, що вдосконалення адміністративного законодавства, яке регулює забезпечення захисту інвестицій в державі має здійснюватись у наступних напрямках.

1) Стратегічний напрямок, в рамках якого вбачається необхідним розробити та прийняти «Стратегію фінансової безпеки України на період до 2028 року», а також «Програму вдосконалення системи захисту інвестицій в Україні»;

2) Нормативно-правовий, в рамках якого необхідною є уніфікації інвестиційного законодавства, зокрема вбачається необхідним прийняти два законодавчі акти: а) Закон України «Про інвестиції та інвестиційну діяльність»; та б) Закону України «Про іноземні інвестиції». Окрім того, необхідно розробити та прийняти підзаконний нормативно-правовий акт, який буде мати назву «Порядок взаємодії суб'єктів забезпечення захисту інвестицій».

3) Організаційно-управлінський напрямок, в межах якого вбачається необхідним покращення: а) інвестиційної інфраструктури (зокрема переглянути інструменти та засоби, які використовуються в рамках захисту інвестицій; покращення механізмів залучення нових інвестицій); б) системи кадрового забезпечення суб'єктів захисту інвестицій; в) переглянути систему ризиків у сфері захисту інвестицій; г) інформаційного забезпечення суб'єктів інвестиційних правовідносин.

3.2. Зарубіжний досвід захисту інвестицій в державі та можливості його використання в Україні.

Захист інвестицій в Україні на сьогоднішній день є надскладним завданням, яке слід вирішити вітчизняному законодавцю. А тому важливим кроком у даному напрямку має бути проведення комплексних теоретичних досліджень зокрема присвячених вивченню зарубіжного досвіду у цій сфері суспільного життя. Адже, як слушно у даному контексті зазначає Б. Вишивана, багато проблем у сфері регулювання інвестиційної діяльності у країнах Східної Європи є актуальними і для України. Оскільки залучені ними обсяги іноземних інвестицій суттєво перевищують українські, то вивчення й аналіз регулювання інвестиційної діяльності в цих країнах дозволить краще оцінити українські реалії, уникнути можливих помилок і виробити

обґрунтовані рекомендації щодо удосконалення регуляторної політики [21, с.75].

Переходячи безпосередньо до аналізу досвіду конкретних держав, перш за все, слід приділити увагу досвіду Сполучених Штатів Америки. Фінансова система США є складною й різноманітною, складається з безлічі державних федеральних та інших органів влади та управління, фінансових і адміністративних відомств та установ, приватних банків і корпорацій, які здійснюють як внутрішні, так і міжнародні фінансові операції. У силу величезного впливу на всю світову економіку і світові фінанси фінансова система США більшою мірою, ніж будь-яка інша національна система, є частиною світової фінансової системи. У США найбільша економіка у світі, на яку припадає майже чверть світового ВВП, одна п'ята глобальних прямих іноземних інвестицій (ПІІ) і більше третини ринкової капіталізації. Долар США є найбільш часто використовуваною валютою в глобальних комерційних і фінансових транзакціях, а також впливає на зміни в глобальних фінансових умовах [97, с.150-151].

Досвід інвестування в США, зазначає С.О. Гуткевич, показує, що державна інвестиційна діяльність здебільшого зосереджена на спеціалізованих галузевих або регіональних програмах, таких як військово-космічні, загальнонаціональний розвиток інфраструктури, екологічні програми та ліквідація наслідків стихійних лих. Уряд впливає на інвестиційний ринок через систему державних замовлень і здійснює контроль за дотриманням екологічних, санітарно-гігієнічних норм і техніки безпеки. Місцеві органи влади штатів здійснюють власну інвестиційну діяльність, виступаючи замовниками на будівництво різних інфраструктурних об'єктів та житлових комплексів. Основні механізми державного регулювання інвестиційного ринку в США включають податково-амортизаційну та фінансово-кредитну політику. У процесі інвестування приватні компанії-замовники та підрядники діють згідно з

загальними економічними нормами, насамперед податково-амортизаційного законодавства, а також екологічних, санітарно-гігієнічних та інших стандартів [29, с.11-12].

Варто також зауважити, що США відомі своєю потужною економічною інфраструктурою, значну частину якої становить банківська система. За даними Федеральної резервної системи, у вересні 2023 року промислове виробництво зросло на 0,3%, а завантаження виробничих потужностей піднялося до 79,7%, що відповідає середньому довгостроковому значенню. Ці показники демонструють здоров'я виробничого сектору, який є ключовим фактором для інвесторів. Стабільність та зростання промислового виробництва свідчать про сприятливе економічне середовище, підтримуване потужною банківською системою та ефективним судовим наглядом. Синергія між банками, судовою системою та урядом створює сприятливе середовище для інвестицій. Стабільність, передбачуваність і прозорість, забезпечені регулюванням, надійною правовою базою та ефективними механізмами вирішення спорів, роблять США привабливою країною як для внутрішніх, так і для іноземних інвесторів. Такі відносини не лише сприяють безперервному веденню бізнесу, але й загальному економічному зростанню та розвитку країни [56].

Тож, в США досить багато уваги приділяється захисту інвестицій, що робить фінансову цію країни досить привабливою, особливо для зовнішніх інвесторів. Сполучені Штати давно віддають перевагу іноземним інвестиціям, і історично так склалося, що уряд мало обмежував приплив іноземних інвестицій. Скептицизм щодо інвестицій з Китаю продовжує залишатися помітним – і двопартійним, тобто фактично є винятком із цієї загальної політики відкритості для іноземних інвестицій. З іноземні інвестиції, однак, підлягають перевірці та вживанню корективних заходів з міркувань національної безпеки Комітетом з іноземних інвестицій у Сполучених Штатах (CFIUS або Комітет). Останнім нормативним актом

CFIUS є Закон про модернізацію аналізу ризиків іноземних інвестицій 2018 року (FIRRMA). Хоча повідомлення CFIUS про транзакцію в більшості випадків залишається добровільним, FIRRMA встановила обов'язкові вимоги щодо подання документів для транзакцій, пов'язаних із певними типами компаній США та іноземних інвесторів. На додаток до цього загального режиму перевірки національної безпеки, Сполучені Штати мають певні галузеві обмеження та процедури перегляду, які регулюють іноземні інвестиції в регульовані галузі.

Ключовими нормативними документами, які регулюють інвестиційну діяльність в США, а також захист інвестицій, зокрема, у досліджуваній країні є наступними:

1. Закон про цінні папери 1933 року, який є одним із перших і найважливіших законів, прийнятих Конгресом для захисту інвесторів від шахрайства. Закон слугує двом основним цілям: 1) вимагає щоб інвестори отримували фінансову та іншу важливу інформацію щодо цінних паперів, які пропонуються для публічного продажу; 2) забороняє обман, введення в оману та інше шахрайство під час продажу цінних паперів. Тобто, якщо в США інвестор зазнав збитків через розголошення суттєвої інформації, або через отримання неточних даних про цінні папери, або ж було скоєно по відношенню до нього шахрайські дії, то він може звернутися до суду спираючись на положення саме вказаного вище законодавчого акту.

- 2) Закон про біржу цінних паперів 1934 року, яким було засновано SEC і накладено додаткові обмеження щодо поширення неправдивої, оманливої та неповної інформації на ринку цінних паперів і серед потенційних інвесторів. Він прямо забороняє шахрайство «будь-якого роду у зв'язку з пропозицією, купівлею або продажем цінних паперів». Відповідно до Закону компанії повинні зареєструватися перш ніж пропонувати цінні папери громадськості, і якщо вони цього не зроблять, то можуть бути притягнуті до юридичної відповідальності.

3) Закон про інвестиційні компанії 1940 року, який регулює організацію діяльності компаній, у тому числі спеціальних фондів, які переважно займаються інвестуванням, реінвестуванням та торгівлею цінними паперами.

4) Закон про інвестиційних консультантів 1940 року, норми якого зосереджуються на регулюванні діяльності фондів та інших організацій, залучених до інвестування та торгівлі цінними паперами. Закон, переважно, регулює функціонування суб'єктів, які допомагають роздрібним інвесторам вирішувати, куди вкладати свої гроші. Зі змінами Закон про інвестиційних консультантів 1940 року вимагає, щоб інвестиційні консалтингові фірми були зареєстровані, якщо вони мають під управлінням активи щонайменше 100 мільйонів доларів США. Окрім обов'язкової реєстрації, Закон також встановлює інші вимоги та заборони у галузі інвестиційної діяльності. Разом із Законом про цінні папери 1933 року, Законом про біржі цінних паперів 1934 року, Регламентом SEC і Правилами FINRA, він служить ключовим джерелом захисту від інвестиційного шахрайства для роздрібних інвесторів у Сполучених Штатах.

5) Закон Додда-Френка про реформу Волл-стріт і захист прав споживачів 2010 року встановив нові та посилені засоби захисту для роздрібних інвесторів у сферах регулювання фінансових продуктів і розкриття корпоративної інформації. Прийняттям зазначеного Закону Конгрес прагнув оновити національні федеральні закони про цінні папери, щоб вони краще відображали ризики на сучасних ринках цінних паперів.

6) Регламент діяльності Комісії з цінних паперів і бірж США (SEC). Відповідно до своїх повноважень Комісія з цінних паперів і бірж прийняла велику кількість нормативних актів, спрямованих на посилення захисту інвесторів у Сполучених Штатах. Правила SEC так чи інакше стосуються практично всіх аспектів поведінки публічних компаній та

інвестиційних фірм. Вони відіграють вирішальну роль у захисті інтересів інвесторів у США.

7) Правила діяльності Регуляторного органу фінансової індустрії (FINRA). Управління регулювання фінансової індустрії (FINRA) працює разом з SEC для регулювання ринків цінних паперів США. Зокрема, FINRA зосереджує свої зусилля на регулюванні брокерських фірм і окремих брокерів зокрема. Фірми та брокери повинні зареєструватися в FINRA. Окрім реєстрації та подання до арбітражу для вирішення претензій клієнтів, Правила FINRA встановлюють численні вимоги до брокерських фірм і брокерів у Сполучених Штатах. Якщо брокерські фірми та брокери порушують ці правила (з недбалості чи навмисно) інвестори, які зазнають збитків, можуть подати претензії, щоб притягнути їх до відповідальності. Одним із найважливіших правил FINRA є правило 211, яке встановлює вимогу до брокерів надавати «відповідні» інвестиційні рекомендації.

Не менш цікавим є питання страхування інвестицій в Сполучених Штатах Америки. Так, DFC – U.S. International Development Finance Corporation (Міжнародна фінансова корпорація розвитку США), «пропонує страхування, що покриває до 1 мільярда доларів збитків унаслідок валютних проблем, неправомірного втручання органів влади, політичного насильства і т.д. Захист від політичного насильства включає бойові дії внаслідок оголошеної або неоголошеної війни, революції, тероризм, саботаж та ін. Інвестори можуть застрахувати актив, дохід або обидва складники одночасно. Додатково, страхування може покрити видатки на евакуацію або збитки від пошкодження критичної інфраструктури. Слід зазначити, що станом на сьогодні DFC займає дуже активну позицію щодо підтримки проєктів інвестування в Україну, проєктів будівництва доступного житла» [174].

У 1970 році Конгрес створив агентство, відоме як Корпорація захисту інвесторів у цінні папери (SIPC). Єдина функція агентства полягає у тому,

щоб покривати збитки рахунків інвесторів, понесені банкрутством їх брокера чи дилера. SIPC не покриває будь-які збитки, понесені в результаті діяльності на ринку, шахрайства або будь-якої іншої причини збитку. Не всі види цінних паперів підходять для отримання відшкодування SIPC. Цінні папери, які SIPC не відшкодовує, включають товари, ф'ючерси, валюту, фіксовані та індексовані ануїтетні контракти та товариства з обмеженою відповідальністю (LP). Вони покриваються окремо страховими компаніями. Будь-який цінний папір, який не зареєстровано в SEC, також не матиме права на відшкодування. Як і FDIC, SIPC поширюється лише на фірми-учасники. Небагато інвесторів по всій країні втратили будь-які фактичні активи через банкрутство, коли SIPC був залучений. Між пропорційним розподілом відшкодування, поверненням усіх зареєстрованих сертифікатів цінних паперів і лімітами страхового покриття існує невелика ймовірність того, що інвестор зазнає чистих збитків у результаті неплатоспроможності брокера чи дилера. Багато брокерів і дилерів також надають своїм клієнтам додаткове покриття через приватного перевізника на додаток до захисту SIPC. Цей тип покриття відомий як страхування «надлишкового SIPC», і ліміти покриття для цього захисту часто високі, до 100 мільйонів доларів США на рахунок. Як і у випадку з SIPC, це покриття лише відшкодовує інвесторам збитки через неплатоспроможність брокера чи дилера. Ліміти покриття залежать від фірми [204].

Таким чином, в США функціонує досить ефективна та розвинута фінансова система, для якої властивим є високий рівень захисту інвестицій. Серед найбільш позитивних моментів досвіду вказаної вище країни слід виділити наступний: по-перше, висока стабільність законодавства у цій сфері, що створює сприятливий інвестиційний клімат в середині країни; по-друге, стабільна соціальна, економічна та політична ситуація (у порівнянні із більшістю держав світу); по-третє, розвинутий механізм страхування від політичних, військових та соціальних ризиків; по-четверте, держава створює

низку механізмів для стимулювання інвестиційної активності в середині держави.

Ще однією країною дальнього зарубіжжя, якій ми приділимо увагу в розрізі представленої у дисертаційній роботі проблематики – Китай. В економічній системі Китаю, де домінує держава, відносини між КПК, урядом КНР, бізнесом (державним і приватним) та іншими зацікавленими сторонами розмиті. Іноземні підприємства вважають, що Китай надає пріоритет політичним цілям, промисловій політиці та прагненню захистити соціальну стабільність за рахунок іноземних інвесторів, справедливості та верховенства права. Глобальні показники регуляторного управління Світового банку дали Китаю загальну оцінку 1,75 з 5 балів, пояснюючи відносно низьку оцінку тим, що зацікавлені сторони до 2020 року не мали легкодоступних і оновлених законів і правил; відсутність оцінки впливу, проведеної до видання нових законів; та інші проблеми щодо прозорості [203].

Іноземні інвестиції зіграли значну роль у прискоренні економічного розвитку Китаю та просуванні реформ після початку політики відкритості країни. Ставлення Китаю до іноземних інвестицій визначає особливості його внутрішнього законодавства про іноземні інвестиції та практику міжнародного інвестиційного права. Таке ставлення до іноземних інвестицій глибоко вкорінене в економічній і політичній історії Китаю, але воно розвивається зі зміною ролі Китаю в глобальній економіці. Протягом тривалого часу після ухвалення Закону про спільне китайсько-іноземне підприємство в 1979 році, першого національного законодавства щодо іноземних інвестицій, Китай підтримував окрему правову систему для іноземних інвесторів, підпорядковуючи підприємства з національними та іноземними інвестиціями (FIE) різні закони. з різними вимогами до їх встановлення та функціонування. Цей режим відрізнявся від законодавчої бази, що діяла в багатьох західних державах того часу, яка накладала той

самий набір вимог до іноземців, як і до громадян у законодавстві про компанії та товариства.

15 березня 2019 року Всекитайські збори народних представників Китаю ухвалили довгоочікуваний Закон про іноземні інвестиції відкривши нову главу нормативно-правового режиму для прямих іноземних інвестицій у другу за величиною економіку світу. Закон набув чинності 1 січня 2020 року, щоб замінити існуючі три закони та правила їх імплементації (разом «Три закони FIE»), які регулюють створення спільних китайсько-іноземних підприємств, китайсько-іноземних кооперативних спільних підприємств і повністю іноземні підприємства (разом FIE) та їх діяльність у Китаї. Закон про іноземні інвестиції прямо передбачає, що Китай запровадить національний режим попереднього входу з негативним списком. Це означає, що іноземні інвестиції регулюватимуться так само, як інвестиції китайських внутрішніх інвесторів, а для галузей, які не підпадають під дію негативного списку, міжнародні інвестори не потребуватимуть попереднього схвалення від влади Китаю для кожного окремого проекту [200]. Закон про іноземні інвестиції також передбачає, що китайський уряд захищає права інтелектуальної власності, якими володіють іноземні інвестори та FIE, створені в Китаї, і припиняє порушення прав інтелектуальної власності. Держава заохочує технологічне співробітництво, яке здійснюється на основі чесності, справедливості, вільної волі та ділової практики. Ні державні органи, ні їхні посадові особи не зможуть використовувати адміністративні ресурси для примусової передачі технологій. Закон також передбачає, що державні установи повинні захищати конфіденційність комерційних таємниць, отриманих під час виконання своїх урядових або адміністративних обов'язків, і не повинні незаконно розголошувати такі комерційні таємниці іншим.

Варто зауважити, що в Китаї для того, щоб залучити іноземні інвестиції, різні провінції та муніципалітети пропонують пільгові пакети, як-

то: тимчасове зниження податків та/або імпорتنих/експортних мит, зниження витрат на землекористування, субсидії на дослідження та розробку і фінансування нових компаній. Часто ці пакети передбачають, що іноземні інвестори повинні відповідати певним критеріям щодо експорту, місцевого вмісту, передачі технологій або іншим вимогам. Однак багато економічних секторів, які Китай вважає чутливими через широко визначені проблеми національної чи економічної безпеки, залишаються закритими для іноземних інвестицій.

Захист інвестицій у Китаї формується за рахунок поєднання правової бази, регуляторних заходів та політичної волі. Країна створила правову основу для захисту іноземних інвестицій, насамперед через Закон про іноземні інвестиції (FIL), який набув чинності 1 січня 2020 року. Китай є учасником численних двосторонніх інвестиційних угод (BIT) і угод про вільну торгівлю (FTA), які містять положення щодо захисту інвестицій. Ці угоди, зазвичай, охоплюють такі питання, як справедливе ставлення, захист від експропріації без компенсації та механізми вирішення суперечок, включаючи арбітраж. Слід зауважити, що Китай запровадив низку регуляторних заходів для сприяння та захисту іноземних інвестицій, серед яких важливе місце відводиться «Негативному списку», який окреслює сектори, де іноземні інвестиції обмежені або заборонені. За межами цих секторів іноземні інвестиції, як правило, дозволені та розглядаються так само, як і внутрішні. Було запроваджено посилені заходи для захисту прав інтелектуальної власності, включаючи суворіші заходи проти їх порушення.

Китай пропонує кілька шляхів вирішення інвестиційних суперечок. Іноземні інвестори можуть подавати скарги до китайських судів, хоча побоювання щодо неупередженості та прозорості залишаються. Крім того, Китай визнає та виконує арбітражні рішення відповідно до Нью-Йоркської конвенції, а іноземні інвестори також можуть звертатися до міжнародних арбітражних органів, таких як Міжнародний центр з вирішення

інвестиційних суперечок (ICSID). Уряд Китаю взяв на себе зобов'язання покращити бізнес-середовище та захистити іноземні інвестиції. Такі ініціативи, як «Один пояс, один шлях», включають конкретні заходи для забезпечення та сприяння інвестиціям у країнах-учасниках. Для залучення іноземних інвестицій у певні регіони та галузі пропонуються різноманітні податкові пільги, фінансова підтримка та пільгова політика.

Незважаючи на ці засоби захисту, іноземні інвестори в Китаї все ще можуть зіткнутися з проблемами. Часті зміни в правилах і політиках можуть створити непередбачуване бізнес-середовище. Деякі сектори залишаються обмеженими або суворо регульованими, що обмежує можливості для іноземних інвесторів. Занепокоєння щодо крадіжки інтелектуальної власності та правозастосування зберігається, незважаючи на покращення. Крім того, геополітична напруженість, зміни в економічній політиці та внутрішня політична динаміка можуть вплинути на стабільність і передбачуваність інвестиційного клімату.

Переходячи до розгляду досвіду європейських держав у сфері захисту інвестицій, то, перш за все, слід виділити Німеччину. державні органи ФРН традиційно проявляють велику активність у сфері розвитку відповідного сегмента міжнародно-правових відносин. Як результат, Німеччина посідає перше місце у світі серед країн, що уклали двосторонні міжнародні угоди про сприяння та захист інвестицій, причому всі вони складаються за єдиною моделлю, тільки з незначними модифікаціями. Із близько 2600 таких угод, укладених загалом у світі, Німеччина бере участь у 135 [171]. Такі контракти укладаються для забезпечення єдиного розуміння захисту інвестицій та його практичної реалізації. Правові та організаційно-управлінські умови захисту інвестицій у деяких країнах не завжди відповідають конституційним уявленням. Як правило, договори захисту інвестицій містять такі стандарти захисту: захист від експропріації без компенсації; чесне та справедливе ставлення (FET); режим найбільшого сприяння (MFN); Національний режим

= захист від дискримінації; захист від порушення державних обіцянок, так зване «парасолькове» положення\$ необмежений переказ капіталу та доходу. Деякі договори про захист інвестицій передбачають так звані процедури арбітражу між інвесторами та державою для врегулювання спорів щодо захисту інвестицій. Вони дозволяють інвестору відстоювати свої права незалежно від національних судів і дипломатичного втручання [202].

Федеральне міністерство економіки та захисту клімату дотримується більш сучасних та прозорих правил щодо захисту інвестицій і врегулювання спорів у цій сфері. Ще у лютому 2015 року Федеральне міністерство економіки разом з іншими міністрами торгівлі ЄС представило пропозицію щодо сучасного захисту інвестицій. Комісія ЄС широко розглянула ці підходи і восени 2015 року представила власну пропозицію щодо сучасного захисту інвестицій для угоди про плановане трансатлантичне торговельне та інвестиційне партнерство (ТТІР), яка була подана на ці переговори як пропозиція у листопаді 2015 року ЄС і держав-членів ЄС з Канадою (СЕТА) та угод про захист інвестицій ЄС і країни-члени ЄС із Сінгапуром і В'єтнамом, а також угоди про вільну торгівлю з Мексикою (станом на квітень 2021 року) і рамкова угода з Чилі вже містять пропозиції ЄС щодо реформованої процедури вирішення спорів із сучасним, прозорим інвестиційним судом (огляд угод із захистом інвестицій).

Відповідно до цілей коаліційної угоди, Федеральний уряд Німеччини, паралельно з ратифікацією СЕТА, працював над «ефективним обмеженням зловживання цими стандартами разом з партнерами угоди за допомогою обов'язкового тлумачення істотного захисту інвестицій 3 листопада 2022 року за ініціативою Німеччини Європейська Комісія та Канада ведуть переговори щодо тексту рішення, яке є обов'язковим згідно з міжнародним правом. Мета – покращити главу СЕТА про захист інвестицій. Рішення уточнює стандарти захисту в законі про захист інвестицій. Очікується, що на початку 2024 року буде посилено сферу дії державного регулювання

Міністерство економіки Німеччини забезпечує страхування ризиків для своїх інвесторів через Схему інвестиційних гарантій, щоб стимулювати німецькі компанії інвестувати в Україну вже зараз, а не чекати закінчення війни. Цей інструмент надає німецьким інвесторам захист від політичних ризиків, допомагаючи уникнути або компенсувати можливі втрати. Згідно з умовами схеми, федеральний уряд Німеччини доручив міжнародній консалтинговій компанії «PricewaterhouseCoopers» (PwC) впровадити схему інвестиційних гарантій. PwC виступає в ролі консультанта, аналізує ризики проєктів і супроводжує їх на всіх етапах участі в схемі. Схема покриває такі ризики, як воєнні дії, експропріація (націоналізація), терористичні акти, а також порушення контрактів. Вона охоплює як нові проєкти, так і нещодавно вкладені кошти, без обмежень за сумою інвестицій. Основною метою цієї схеми є зменшення довгострокових ризиків для німецьких інвесторів, запобігання або відшкодування збитків, а також спрощення доступу до фінансування для інвестиційних проєктів. Рішення щодо надання гарантій приймається на основі оцінки кожного конкретного випадку. Гарантія включає покриття політичних ризиків, зокрема і воєнних. Остаточне рішення про надання інвестиційної гарантії приймає міжвідомча комісія, яка засідає шість разів на рік. Однією з переваг Схеми інвестиційних гарантій є довгострокове покриття політичних ризиків у країнах з високим ризиком. Для запобігання втратам федеральний уряд активно врегульовує кризові ситуації, здійснює дипломатичне втручання та в деяких випадках бере участь у витратах для уникнення збитків. Також передбачено виплату компенсацій у разі настання ризикових обставин, а фінансування за програмою має особливі умови щодо вартості й обсягу (ре)фінансування [173].

Таким чином, система захисту інвестицій у Німеччині характеризується комплексною правовою базою, яка захищає та сприяє як національним, так і міжнародним інвестиціям. Ця система базується на різних законах, міжнародних угодах і правових механізмах, які забезпечують

інвесторам у Німеччині високий рівень юридичної визначеності. Членство в Європейському Союзі ще більше посилює захист інвестицій у Німеччині. Інвестори з держав-членів ЄС користуються фундаментальними свободами внутрішнього ринку, зокрема вільним рухом капіталу, що підвищує правову визначеність і захист їхніх інвестицій. Крім того, державні та приватні установи підтримують інвесторів у досліджуваній країні. Такі організації, як Товариство міжнародного співробітництва (GIZ) і Germany Trade & Invest (GTAI), надають рекомендації та інформацію для міжнародних інвесторів. Ці інституції роблять значний внесок у зміцнення довіри до Німеччини як інвестиційного місця та роблять її привабливою.

Наступна Європейська країна – Франція. Франція входить до десятки країн з найбільш розвинутою економікою, а в Європі поступається лише Німеччині та Великобританії, займає лідируючі позиції в автомобілебудуванні, аерокосмічній галузі, інформаційних технологіях, електроніці, виробництві хімікатів, фармацевтичній продукції, брендівих виробках тощо. Населення Франції високоосвічене: тут знаходяться кілька найбільш престижних університетів світу. Країна відома своєю розвинутою інфраструктурою та є осередком сучасної ділової культури. За даними Business France (a French government agency) більше ніж 20 000 іноземних компаній ведуть бізнес у Франції. Саме французького походження є 30 з 500 найбільших компаній світу [47]. Ця країна за показниками розвитку фінансового ринку займає вагоме місце у світі, в окремих аспектах переважаючи Німеччину (за капіталізацією акцій, величиною активів інвестиційних фондів). Франція у багатьох сферах є лідером з впровадження нових технологій на фінансовому ринку, зокрема банківських карток. Вона перша перейшла на бездокументарну форму емісії акцій. Серед 15 провідних світових банків у сфері синдикованого кредитування (за версією Thomson Financial) було 3 французьких, а в сфері проектного фінансування – усі 4. В умовах фінансової кризи французькі банки виявилися значно стійкішими,

ніж німецькі чи англійські. Банківськими рахунками володіють 99% населення старше 18 років, що є найвищим показником серед провідних країн світу [158, с.113-114].

У Франції немає суттєвих проблем у сфері виконання гарантій захисту іноземних інвесторів. Останній звіт Світового банку Doing Business-2020, у якому Франція займає 32-ге місце у плані захисту міноритарних інвесторів, це підтверджує. Сильними сторонами країни є її позиція як третьої сили Європи, висококваліфікована робоча сила, велика промислова база, сільськогосподарські ресурси, світова культурна репутація та географічне розташування в центрі Європи. На м'який контроль за іноземними інвестиціями у Франції вказує у своїй праці Дідьє Теофил, який зазначає, що фінансові відносини між Францією та іншими країнами в принципі не обмежені. Ця свобода підпорядковується певним гарантіям у ході захисту національних інтересів, які дозволяють уряду вимагати повідомлення або попередньої згоди потоків капіталу та іноземних інвестицій [205; 26].

Захист інвестицій у Франції ґрунтується на міцній правовій та інституційній базі, розробленій для забезпечення правової визначеності національним та іноземним інвесторам. Ця основа побудована навколо Конституції Франції, національного законодавства, двосторонніх інвестиційних договорів (ВІТ), а також нормативних актів Європейського Союзу. Конституція Французької Республіки гарантує право власності, включаючи приватні інвестиції і вимагає, щоб будь-яка експропріація була виправдана суспільними інтересами та супроводжувалася справедливою та попередньою компенсацією. Цей фундаментальний принцип забезпечує перший рівень захисту для інвесторів, гарантуючи, що їхні активи не можуть бути свавільно конфісковані державою. Французькі закони також передбачають низку спеціальних засобів захисту для інвесторів. Так, Цивільний кодекс і Господарський кодекс встановлюють чіткі правила щодо власності, договорів і бізнесу, забезпечуючи таким чином стабільну та

передбачувану правову базу. Інвестори також отримують переваги від захисту прав кредиторів та ефективних механізмів вирішення комерційних спорів. Франція має незалежну та неупереджену судову систему, яка забезпечує справедливе та прозоре вирішення спорів.

Крім того, слід зауважити, що Франція підписала численні двосторонні інвестиційні договори з різними країнами, посилюючи захист іноземних інвесторів. Ці ВІТ зазвичай включають положення про справедливе та недискримінаційне ставлення, захист від експропріації без належної компенсації, а також механізми врегулювання суперечок між інвесторами та державами, часто через міжнародний арбітраж. Ці угоди надають інвесторам додаткові гарантії щодо стабільності та передбачуваності інвестиційного середовища у Франції.

Правила Європейського Союзу також відіграють суттєву роль у захисті інвестицій у Франції. Як держава-член ЄС, Франція зобов'язана поважати принципи внутрішнього ринку, включаючи вільний рух капіталу та свободу заснування. Ці принципи гарантують, що інвестори з інших держав-членів ЄС отримають переваги від недискримінаційного ставлення та захисту від не виправданих обмежень щодо їхніх інвестицій у Франції. Французьке адміністративне та регуляторне середовище також розроблено таким чином, щоб бути прозорим та ефективним. Державне управління працює над наданням якісних послуг, тим самим зменшуючи ризики корупції та надмірної бюрократії. Процедури отримання дозволів та авторизацій, необхідних для діяльності бізнесу, є чіткими та прогнозованими, що полегшує діяльність інвесторів.

Таким чином, захист інвестицій у Франції забезпечується повною правовою та інституційною базою, що включає національні закони, міжнародні договори та європейські правила. Поєднання політичної та економічної стабільності, надійної судової системи та прозорого управління робить Францію привабливим та безпечним середовищем для інвестицій.

У підсумку представленого підрозділу дисертаційного дослідження слід узагальнити, що на сьогоднішній день в Європі та Світі сформувались досить різноманітні та водночас ефективні підходи щодо захисту інвестицій, що робить США, Китай, Німеччину та Францію одними із найпривабливіших держав з точки зору формування сприятливого інвестиційного середовища. А відтак, найбільш доцільним є використання наступного позитивного зарубіжного досвіду захисту інвестицій в українських реаліях:

- по-перше, всі держави володіють нормативно-правовою, економічною, політичною, соціальною стабільністю, тощо, що в свою чергу є запорукою довіри як зовнішніх, так і внутрішніх інвесторів;

- по-друге, з метою захисту інвестицій країни Світу приєднуються до чисельних договорів та угод, що робить їх позиції на міжнародному фінансовому ринку більш міцними;

- по-третє, наявність різноманітних механізмів залучення нових інвесторів. Наприклад, у Китаї активно використовується тимчасове зниження податків та/або імпорتنих/експортних мит, зниження витрат на землекористування, субсидії на дослідження та розробку і фінансування нових компаній;

- по-четверте цікавим є підхід щодо створення «Негативного списку», за допомогою якого вбачається можливим окреслити сектори державної економіки, до яких бажані залучення іноземних інвестицій та/або такі інвестиції обмежені чи взагалі заборонені;

- по-п'яте, застосування міжнародного арбітражу для вирішення спорів між інвесторами та урядом може бути ефективним методом захисту інвестицій та забезпечення прозорості та справедливості у вирішенні конфліктів у цій сфері;

- по-шосте, в Україні, на прикладі США, важливим питанням є забезпечення розвитку необхідної інфраструктури, такої як транспортна мережа, енергетичні мережі та інтернет-покриття, що може підвищити

привабливість країни для інвесторів. Втім, вказане питання, як вбачається, найбільш доцільно вирішувати вже після закінчення війни.

Висновки до розділу 3

Акцентовано увагу на тому, що нормативно-правові проблеми, які на сьогоднішній день перешкоджають ефективному захисту інвестицій в державі, обумовлені: по-перше, морально застарілим законодавством у інвестиційній галузі, адже більшість нормативних актів були прийняті досить давно та не враховують особливостей сучасного економічного, політичного та соціального розвитку нашої країни; по-друге, непослідовність та відсутність чіткої політики регулювання курсу, а також загальної стратегії фінансово-економічного розвитку країни; по-третє, практика свідчить про те, що законодавець не встигає за сучасними змінами в фінансово-економічній сфері, а також діє непослідовно в рамках управління цією галуззю.

Відзначено, що наступну групу проблем складають організаційно-управлінські. В даному контексті, відзначена недостовірність макроекономічних показників. Так, близько 60% всіх грошових надходжень в країну, які ми вважаємо прямими іноземними інвестиціями, насправді є просто поверненням капіталу в країну через офшорні та європейські компанії. Це відбувається для страхування валютних коливань в країні, до того ж захист таких «іноземних інвесторів» в правовому полі набагато більший, ніж для внутрішнього інвестора. При цьому, близько 20% цих коштів залишається в країні, через яку здійснюється діяльність, у вигляді податків. Ще однією організаційною проблемою є те, що інструменти, які використовує держава, такі як облігації - не привабливі для інвестора, не конкурентні на ринку, і не дивлячись на те, що вони гарантуються державою,

рівень довіри до таких цінних паперів низький. За 2023 рік таким чином було залучено менше 1% від загального об'єму інвестицій.

Узагальнено, що в умовах сьогодення ми маємо велику кількість проблем, які обумовлюють наявність прогалин у адміністративному законодавстві, яке регулює питання забезпечення захисту інвестицій. Останні найбільш доцільно поділити на дві групи: 1) нормативно-правові, які обумовлені непослідовною законотворчою діяльністю, а також хаотичним веденням державної політики у сфері захисту інвестицій; 2) організаційно-управлінський напрямок, який включає: а) недостовірність економічних показників, що вводять в оману інвесторів; б) не ефективність інструментів, що використовуються для захисту інвестицій; в) недосконалість інформаційного забезпечення інвестиційної галузі, що підриває довіру населення та інвесторів до держави; г) неякісне кадрове забезпечення суб'єктів, що уповноважені реалізовувати діяльність за відповідним напрямом.

Наголошено, що першим кроком у напрямку вдосконалення адміністративного законодавства, яке регулює захист інвестицій в державі, є розробка та прийняття нової «Стратегії фінансової безпеки України на період до 2028 року». У вказаній Стратегії необхідно врахувати набутий досвід в умовах воєнного стану, а відтак адаптувати державну фінансову політику до сучасних реалій. Окрему увагу у документі слід приділити питанню захисту інвестицій. Реалізація зазначеного напрямку передбачає вирішення наступних завдань: 1) вдосконалення адміністративного законодавства, норми якого регулюють питання захисту інвестицій в державі; 2) гармонізація національного законодавства з міжнародними стандартами і угодами про захист інвестицій 3) оптимізація суб'єктів, що відповідають за захист інвестицій; 4) запровадження ефективних механізмів вирішення спорів між інвесторами та державою, включаючи арбітражні та медіаційні процедури; 5) розробка фінансових стимулів для залучення інвестицій, таких

як податкові пільги, гранти та субсидії для інвесторів; б) проведення навчальних програм і тренінгів для працівників державних органів, які займаються питаннями інвестицій та захисту інвесторів; 7) оцінка ефективності існуючих механізмів захисту інвестицій.

Доведено, що важливим напрямком вдосконалення адміністративного законодавства у досліджуваній сфері є розробка «Програми вдосконалення системи захисту інвестицій в Україні». Вказаний нормативний документ повинен стати своєрідним підґрунтям, що створить додаткові гарантії для реалізації всіх існуючих Державних програм у фінансовій галузі. Окрім того, за допомогою вказаної програми вбачається можливим сформулювати конкретні кроки, які будуть здійснені законодавцем у напрямку вирішення існуючих проблем у галузі захисту інвестицій в нашій країні.

Акцентовано увагу на тому, що взаємодія суб'єктів забезпечення захисту інвестицій є критично важливою для створення сприятливого інвестиційного клімату та підвищення рівня довіри інвесторів. Значення такої взаємодії полягає у наступному: по-перше, спільна діяльність спеціально уповноважених суб'єктів дозволяє уникнути дублювання функцій та підвищити ефективність їх роботи; по-друге, комплексно підійти до розв'язання завдань, які стоять у сфері захисту інвестицій; по-третє, забезпечити прозорість та передбачуваність досліджуваної сфери суспільних відносин, що зробить її більш цікавою для інвесторів; по-четверте, допомагає ефективно боротися з правопорушеннями, такими як шахрайство, корупція, рейдерство; тощо.

Встановлено, що для вдосконалення кадрового забезпечення суб'єктів захисту інвестицій в Україні необхідно здійснити кілька важливих кроків: по-перше, систематично підвищувати кваліфікацію працівників. Цього можна досягти шляхом розробки спеціалізованих навчальних програм та регулярних курсів підвищення кваліфікації; по-друге, варто активізувати співпрацю з міжнародними організаціями. Так, організація стажувань та обмін досвідом з

провідними міжнародними інституціями, а також залучення міжнародних експертів для проведення тренінгів та консультацій сприятимуть підвищенню рівня професіоналізму працівників; по-третє, необхідно створити сприятливі умови для роботи, зокрема забезпечення гідної оплати праці, а також надання соціальних гарантій, таких як медичне страхування, тощо; по-четверте, доцільною є цифровізація процесів управління та захисту інвестицій, а також забезпечення високого рівня кібербезпеки для захисту інформації та інвестиційних даних.

Обґрунтовано, що для вдосконалення інформаційного забезпечення суб'єктів забезпечення захисту інвестицій в Україні необхідно реалізувати комплексний підхід, який охоплює кілька ключових аспектів. Перш за все, слід створити централізовану інформаційну платформу, яка буде об'єднувати всі важливі дані та ресурси, пов'язані з інвестиційною діяльністю. Ця платформа повинна включати доступ до нормативно-правових актів, інформації про державні програми підтримки інвестицій, базу даних про інвестиційні проекти та можливості, а також контакти ключових суб'єктів та організацій, які займаються захистом інвестицій. Така платформа повинна бути доступною в режимі онлайн і регулярно оновлюватися. По-друге, необхідно забезпечити прозорість та доступність інформації для інвесторів. Це включає регулярне публікування звітів про діяльність суб'єктів захисту інвестицій, відкритий доступ до статистичних даних та аналітичних оглядів ринку. Важливо також забезпечити можливість зворотного зв'язку для інвесторів, щоб вони могли отримувати відповіді на свої запити та пропозиції. Третім важливим аспектом є розвиток інформаційної інфраструктури. Сюди входить впровадження сучасних інформаційних технологій для автоматизації процесів збору, обробки та зберігання даних. Також важливо забезпечити кібербезпеку та захист конфіденційної інформації інвесторів.

Констатовано, що вдосконалення адміністративного законодавства, яке регулює забезпечення захисту інвестицій в державі, має здійснюватись у наступних напрямках.

1) Стратегічний напрямок, в рамках якого вбачається необхідним розробити та прийняти «Стратегію фінансової безпеки України на період до 2028 року», а також «Програму вдосконалення системи захисту інвестицій в Україні»;

2) Нормативно-правовий, в рамках якого необхідною є уніфікації інвестиційного законодавства, зокрема вбачається необхідним прийняти два законодавчі акти: а) Закон України «Про інвестиції та інвестиційну діяльність»; та б) Закону України «Про іноземні інвестиції». Окрім того, необхідно розробити та прийняти підзаконний нормативно-правовий акт, який буде мати назву «Порядок взаємодії суб'єктів забезпечення захисту інвестицій».

3) Організаційно-управлінський напрямок, в межах якого вбачається необхідним покращення: а) інвестиційної інфраструктури (зокрема переглянути інструменти та засоби, які використовуються в рамках захисту інвестицій; покращення механізмів залучення нових інвестицій); б) системи кадрового забезпечення суб'єктів захисту інвестицій; в) переглянути систему ризиків у сфері захисту інвестицій; г) інформаційного забезпечення суб'єктів інвестиційних правовідносин.

Акцентовано увагу на тому, що в США функціонує досить ефективна та розвинута система фінансова система, для якої властивим є високий рівень захисту інвестицій. Серед найбільш позитивних моментів досвіду вказаної вище країни слід виділити наступний: по-перше, висока стабільність законодавства у цій сфері, що створює сприятливий інвестиційний клімат в середині країни; по-друге, стабільна соціальна, економічна та політична ситуація (у порівнянні із більшістю держав світу); по-третє, розвинутий механізм страхування від політичних, військових та соціальних ризиків; по-

четверте, держава створює низку механізмів для стимулювання інвестиційної активності в середині держави.

Наголошено, що система захисту інвестицій у Німеччині характеризується комплексною правовою базою, яка захищає та сприяє як національним, так і міжнародним інвестиціям. Ця система базується на різних законах, міжнародних угодах і правових механізмах, які забезпечують інвесторам у Німеччині високий рівень юридичної визначеності. Членство в Європейському Союзі ще більше посилює захист інвестицій у Німеччині. Інвестори з держав-членів ЄС користуються фундаментальними свободами внутрішнього ринку, зокрема вільним рухом капіталу, що підвищує правову визначеність і захист їхніх інвестицій. Крім того, державні та приватні установи підтримують інвесторів у досліджуваній країні. Такі організації, як Товариство міжнародного співробітництва (GIZ) і Germany Trade & Invest (GTAI), надають рекомендації та інформацію для міжнародних інвесторів. Ці інституції роблять значний внесок у зміцнення довіри до Німеччини як інвестиційного місця та роблять її привабливою.

Узагальнено, що на сьогоднішній день в Європі та Світі сформувались досить різноманітні та водночас ефективні підходи щодо захисту інвестицій, що робить США, Китай, Німеччину та Францію одними із найпривабливіших держав з точки зору формування сприятливого інвестиційного середовища. А відтак, найбільш доцільним є використання наступного позитивного зарубіжного досвіду захисту інвестицій в українських реаліях:

- по-перше, всі держави володіють нормативно-правовою, економічною, політичною, соціальною стабільністю, тощо, що в свою чергу є запорукою довіри як зовнішніх, так і внутрішніх інвесторів;
- по-друге, з метою захисту інвестицій країни Світу приєднуються до чисельних договорів та угод, що робить їх позиції на міжнародному фінансовому ринку більш міцними;

- по-третє, наявність різноманітних механізмів залучення нових інвесторів. Наприклад, у Китаї активно використовується тимчасове зниження податків та/або імпорتنих/експортних мит, зниження витрат на землекористування, субсидії на дослідження та розробку і фінансування нових компаній;

- по-четверте цікавим є підхід щодо створення «Негативного списку», за допомогою якого вбачається можливим окреслити сектори державної економіки, до яких бажані залучення іноземних інвестицій та/або такі інвестиції обмежені чи взагалі заборонені;

- по-п'яте, застосування міжнародного арбітражу для вирішення спорів між інвесторами та урядом може бути ефективним методом захисту інвестицій та забезпечення прозорості та справедливості у вирішенні конфліктів у цій сфері;

- по-шосте, в Україні, на прикладі США, важливим питанням є забезпечення розвитку необхідної інфраструктури, такої як транспортна мережа, енергетичні мережі та інтернет-покриття, що може підвищити привабливість країни для інвесторів. Втім, вказане питання, як вбачається, найбільш доцільно вирішувати вже після закінчення війни.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, яке полягає у тому, щоб з'ясувати сутність, зміст та особливості адміністративно-правових засад забезпечення захисту інвестицій в Україні, на основі чого розробити пропозиції та рекомендації, спрямовані на вдосконалення адміністративно-правових засад здійснення відповідної діяльності. За результатами роботи напрацьовано ряд науково-практичних висновків та рекомендацій. Зокрема, у роботі:

1. Встановлено, що під захистом інвестицій найбільш доцільно розуміти систему правових, економічних та політичних інструментів та заходів, які в своїй сукупності спрямовані на забезпечення безпеки, стабільності та законності використання і реалізації інвестиційних активів та процесів. Його основна мета полягає у забезпеченні захисту прав та інтересів інвесторів від можливих ризиків, таких як економічні труднощі, правові конфлікти, політична нестабільність, корупція, військові конфлікти, тощо. А відтак, захист інвестицій створює сприятливі умови для здійснення інвестиційної діяльності, сприяє розвитку економіки та підвищенню довіри як внутрішніх, так і зовнішніх інвесторів до інвестиційного середовища країни.

Обґрунтовано, що особливостями захисту інвестицій в Україні в сучасних умовах є наступні: по-перше, наявність особливого набору державних гарантій, спрямованих на захисту інвестицій у різних галузях суспільного життя; по-друге, розгалужена система нормативно-правового регулювання досліджуваної сфери суспільного життя, що обумовлює перелік та специфіку рівнів та напрямів здійснення відповідної діяльності; по-третє, особливий порядок формування та реалізації державної політики у напрямку захисту інвестицій, яка характеризується наявністю особливих ризиків; по-четверте, наявність спеціального кола суб'єктів, до компетенції яких входить

здійснення діяльності, спрямованої на забезпечення захисту інвестицій в країні; по-п'яте, високий рівень корупції в країні, який ускладнює низку процесів, зокрема пов'язаних із залученням нових інвестицій. Підкреслено, що окремою, і найбільш специфічною особливістю, є те, що захист інвестицій в Україні відбувається в умовах ведення повномасштабного вторгнення з боку російської федерації, що в свою чергу вплинуло на безпекову складову в державі, а відтак створює додаткові перешкоди для збереження та захисту як приватних, так і державних інвестицій.

2. Виділено особливості захисту інвестицій в Україні в умовах воєнного стану, до яких віднесено наступні: по-перше, розширений перелік економічних, воєнних, політичних, соціальних та інших ризиків, які перешкоджають нормальному функціонуванню ринку інвестицій; по-друге, функціонування особливої системи страхування (перестраховання) воєнних та політичних ризиків під час здійснення діяльності Експортно-кредитного агентства; по-третє, застосування особливих інструментів, спрямованих на захист інвестицій; по-четверте, створення додаткових правових та організаційних механізмів, які спрямовані на забезпечення та захист інтересів внутрішніх інвесторів; по-п'яте, мінливість законодавства та державної політики, що прямо впливає на зниження рівня довіри як внутрішніх, так і зовнішніх інвесторів до інвестиційного клімату в країні; по-шосте, збільшення міжнародної підтримки, а також залучення коштів від іноземних партнерів; по-сьоме, посилення контролю за використанням ресурсів, а також розподілом економічних ресурсів.

3. Наголошено, що правові засади захисту інвестицій знаходять своє об'єктивне відображення у сукупності нормативно-правових актів різної юридичної сили та являють цілісну систему, що характеризує заходи, спрямовані на залучення, збереження та захист інвестицій задля підтримки економічного розвитку країни. Доведено, що в системі правових засад захисту інвестицій ключове місце відводиться нормам адміністративної

галузі права, адже саме за їх допомогою: 1) визначається коло та адміністративно-правовий статус суб'єктів захисту інвестицій (їх завдання, повноваження, компетенцію та гарантії діяльності); 2) розкриваються адміністративно-правові форми та методи забезпечення захисту інвестицій; 3) визначається порядок оцінки інвестиційних проєктів, що можуть претендувати на державну допомогу, а також процедури розгляду спорів в сфері інвестиційної діяльності; 4) закріплюються адміністративно-правові засади взаємодії суб'єктів забезпечення захисту інвестицій в державі.

4. Виокремлено наступні рівні забезпечення захисту інвестицій:

- 1) міжнародний, який характеризується наявністю наддержавних органів, що сприяють захисту інвестицій. На цьому рівні захист, переважно, стосується іноземних інвестицій, однак ним можуть також користуватися й вітчизняні інвестори, наприклад, через Європейський суд по правам людини;
- 2) національний рівень захисту інвестицій, на якому розкриваються актуальні спроможності вітчизняної правової системи щодо підтримки та захисту інтересів інвесторів та створення сприятливого інвестиційного клімату;
- 3) регіональний (місцевий) рівень, котрий проявляється в діяльності місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування та спрямовується на адаптацію та адекватне застосування норм щодо захисту інвестицій відповідно до соціальних, економічних, природних, безпекових та інших умов того чи іншого регіону.

Акцентовано увагу на тому, що напрямами забезпечення захисту інвестицій є наступні: 1) нормативний, який передбачає встановлення ступеню оптимальної урегульованості інвестиційної діяльності, за якого зберігається свобода інвесторів від надмірного втручання владних суб'єктів із одночасним погодженням публічних та приватних інтересів; 2) недопущення зловживань з боку представників органів державної влади; 3) правозахисний, спрямований на запобігання порушень прав інвесторів та їх відновлення; 4) забезпечення сталості умов інвестування, їх незалежність

від політико-соціальних умов життя держави, незмінність протягом часу, необхідного для отримання інвестором результатів економічних вкладень.

5. Аргументовано, що суб'єктів забезпечення захисту інвестицій слід поділити на чотири великі групи: по-перше, суб'єкти, які володіють загальною компетенцією та відповідають за створення нормативно-правового підґрунтя, а також за формування та реалізацію державної інвестиційної політики Верховна Рада, (Президент, Кабінет Міністрів); по-друге, суб'єкти спеціальної компетенції, для яких діяльність щодо захисту інвестиції є однією із головних задач (наприклад, Антимонопольний комітет). Такими суб'єктами формуються та впроваджуються ключові елементи механізму захисту інвестицій, які відповідають їх компетенції та функціональному призначенню; по-третє, спеціально утворювані суб'єкти, безпосередньою метою діяльності яких є реалізація заходів щодо безпосереднього сприяння захисту інвестицій (зокрема, Робоча група з питань реалізації механізму залучення інвестицій у сферу охорони здоров'я МОЗ тощо); по-четверте, суди та органи державної влади, що виконують правоохоронну функцію, зокрема в контексті протидії правопорушенням та відновлення порушених прав осіб у сфері інвестування.

6. Доведено, що під адміністративно-правовими формами забезпечення захисту інвестицій найбільш доцільно розуміти зовнішній вияв практичної діяльності спеціально уповноважених суб'єктів, яка спрямована на створення сприятливих безпекових, організаційних, управлінських та економічних умов для інвестування в економіку країни, а також попередження та припинення порушень прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб у цій сфері. Відповідні форми запропоновано поділити на дві великі групи: 1) загальні, зокрема: нормотворчість та правозастосування; та 2) спеціальні: а) гарантувальні, що передбачають забезпечення сталості інвестицій шляхом реалізації заходів, спрямованих на протидію неправомірній діяльності у цій сфері; б) організаційно-координаційні,

яскравим прикладом яких є проведення інформаційно-координаційних заходів із релокації підприємств; в) стимулюючі.

Встановлено, що адміністративно-правові методи забезпечення захисту інвестицій – це сукупність визначених в нормах адміністративної галузі права прийомів, способів, інструментів та засобів, які використовуються спеціально уповноваженими суб'єктами з метою практичного втілення у життя окреслених вище форм. До вказаних методів віднесено наступні: примус, переконання, рекомендаційний та санкціонуючий методи.

7. Констатовано, що на сьогоднішній день стан адміністративно-правових засад взаємодії суб'єктів забезпечення захисту інвестицій слід оцінити неоднозначно. Так, з одного боку система таких засад представлена великою кількістю нормативно-правових актів різної юридичної сили, кожен з яких врегульовує лише окремий аспект здійснення такої спільної діяльності. Однак, з іншої сторони, правозастосовна практика свідчить про те, що сьогодні це питання врегульовано досить поверхнево, що в свою чергу може призвести до: по-перше, неузгодженості дій спеціально уповноважених суб'єктів; по-друге, дублюванню їх повноважень; по-третє, зниженню якості та ефективності діяльності, спрямованої на забезпечення захисту інвестицій в державі.

8. З'ясовано, що вдосконалення адміністративного законодавства, яке регулює забезпечення захисту інвестицій в Україні, має здійснюватись у наступних напрямках:

1) Стратегічний напрямок, в рамках якого вбачається необхідним розробити та прийняти «Стратегію фінансової безпеки України на період до 2028 року», а також «Програму вдосконалення системи захисту інвестицій в Україні»;

2) Нормативно-правовий, в рамках якого необхідною є уніфікації інвестиційного законодавства, зокрема вбачається необхідним прийняти два законодавчі акти: а) Закон України «Про інвестиції та інвестиційну

діяльність»; та б) Закону України «Про іноземні інвестиції». Окрім того, необхідно розробити та прийняти підзаконний нормативно-правовий акт, який буде мати назву «Порядок взаємодії суб'єктів забезпечення захисту інвестицій».

3) Організаційно-управлінський напрямок, в межах якого вбачається необхідним покращення: а) інвестиційної інфраструктури (зокрема переглянути інструменти та засоби, які використовуються в рамках захисту інвестицій; покращити механізми залучення нових інвестицій); б) системи кадрового забезпечення суб'єктів захисту інвестицій; в) переглянути систему ризиків у сфері захисту інвестицій; г) покращити систему інформаційного забезпечення суб'єктів інвестиційних правовідносин.

9. Доведено, що найбільш доцільним є використання наступного позитивного зарубіжного досвіду захисту інвестицій в українських реаліях:

- по-перше, всі найбільш розвинуті держави володіють нормативно-правовою, економічною, політичною, соціальною стабільністю, тощо, що в свою чергу є запорукою довіри як зовнішніх, так і внутрішніх інвесторів;

- по-друге, з метою захисту інвестицій, країни Світу приєднуються до чисельних договорів та угод, що робить їх позиції на міжнародному фінансовому ринку більш міцними;

- по-третє, наявність різноманітних механізмів залучення нових інвесторів. Наприклад, у Китаї активно використовується тимчасове зниження податків та/або імпорتنих/експортних мит, зниження витрат на землекористування, субсидії на дослідження та розробку і фінансування нових компаній;

- по-четверте, цікавим є підхід щодо створення «Негативного списку», за допомогою якого вбачається можливим окреслити сектори державної економіки, до яких бажані залучення іноземних інвестицій та/або такі інвестиції обмежені чи взагалі заборонені;

- по-п'яте, застосування міжнародного арбітражу для вирішення спорів між інвесторами та урядом може бути ефективним методом захисту інвестицій та забезпечення прозорості та справедливості у вирішенні конфліктів у цій сфері;

- по-шосте, в Україні, на прикладі США, слід забезпечити правове підґрунтя розвитку необхідної інфраструктури, такої як транспортна мережа, енергетичні мережі та інтернет-покриття, що може підвищити привабливість країни для інвесторів. Втім, вказане питання, як вбачається, найбільш доцільно вирішувати вже після закінчення війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні виклики та загрози економічній безпеці України в умовах воєнного стану. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/publikatsiyi/analitichni-dopovidi/aktualni-vyklyky-ta-zahrozy-ekonomichniy-bezpetsi-ukrayiny-v>
2. Ахметжанов С. Регулюючий вплив як елемент "розумного" регулювання в економіці. URL: https://zn.ua/ukr/foreign_economics/regulyuyuchiy-vpliv-yak-element-rozumnogo-regulyuvannya-v-ekonomici.html
3. Бандурка С. С. Адміністративно-правові форми захисту приватної власності суб'єктів господарювання в Україні. Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави : тези доп. VI Міжнар. наук. -практ. конф. (м. Харків, 1 груд. 2017 р.). Харків: ХНУВС, 2017. 440 с.
4. Бараш Є.Ю. Організаційно-правові засади діяльності установ виконання покарань: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Бараш Євген Юхимович. Харків, 2006. 190 с.
5. Безуса Ю.О. Поняття та сутність взаємодії в діяльності поліції (міліції) країн СНД. Науковий вісник Публічного та приватного права. № 6. 2016. URL: <https://univd.edu.ua/science-issue/issue/975>
6. Березовська І.Р. Поняття і характеристика структурних елементів механізму застосування адміністративно-правових засобів забезпечення інформаційної безпеки України. Науковий вісник національної академії внутрішніх справ. 2013. № 2. С. 31-35.
7. Берлач А.І. Біржове право України: навч. посіб. Київ : Університет "Україна", 2008. 316 с.
8. Білодід І. М. Структура правоохоронної системи України. Право.ua. № 4. 2015. С. 44-50.

9. Бліхар М. М. Адміністративно-правові форми та методи регулювання інвестиційної діяльності. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2013. Вип. 3. С. 171-183.

10. Бойчук Р.П. Захист прав учасників інвестиційних відносин як основна компонента безпеки інвестиційного ринку України. Правове забезпечення адаптації інвестиційної моделі розвитку економіки України та ринків фінансових послуг до права Європейського Союзу. Харків:Право, 2017. С.104-111

11. Бойчук Р.П. Проблеми правового забезпечення інвестиційної безпеки України / Р. П. Бойчук // Право та інновації. 2017. № 4. С. 28-35.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apir_2017_4_5

12. Бойчук Р.П. Форми, методи та інструменти державного регулювання інвестиційної діяльності. Право та інноваційне суспільство. № 2 (7). 2016. С. 9-17

13. Бондар Г.Ю. Правове забезпечення взаємодії слідчих правоохоронних відомств у кримінальному судочинстві України: Дис ... канд. юрид. наук. Х., 2004. 230 с.

14. Бояринцева М.А. Зміст адміністративно–правового статусу громадян України: В кн. Виконавча влада і адміністративне право / За заг. ред. В.Б.Авер'янова. К.: Видавничий Дім „Ін–Юре”, 2002. 668с.

15. Боярунець А., Смолев О. Економічна дерегуляція: сьогодення та перспективи. URL:
http://www.ucipr.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=87:ekonomichna-deregulyaciya-sogodennya-ta-perspektivi&catid=8&Itemid=201&lang=ua

16. Братель С.Г. Адміністративно-правове регулювання правоохоронної сфери. Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави : тези доп. Міжнар. наук.практ. конф. (м.

Харків, 30 листоп. 2018 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Консультат. місія Європейського Союзу. Харків, 2018. 362 с. С. 93-94

17. Бухарев В. В. Адміністративно-правові засади забезпечення кібербезпеки України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Суми, 2018. 214 с.

18. Вакалюк В.А. Правове регулювання інвестиційної діяльності в Україні. Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. Вип. 16. 2017. С. 122-126

19. Варналій З. С. Роль державних інституцій в удосконаленні державного регулювання у сфері протидії рейдерству. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. № 1(154). 2014. С.9-14

20. Веніславський Ф.В. Проблеми української моделі організації державної влади. URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/problemy-ukrajinskoji-modeli-orhanizatsiji-derzhavnoji-vlady/>

21. Вишивана Б. Зарубіжний досвід регулювання інвестиційної діяльності та можливості його використання в Україні [Текст] / Богдана Вишивана // Світ фінансів. 2007. Вип. 1. С. 75-84.

22. Власна справа: 5 000 українців стали переможцями програми від початку року / Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/vlasna-sprava-5-000-ukraintsiv-staly-peremozhtsiamy-prohramy-vid-pochatku-roku>

23. Галуцько В. В. Правова охорона власності / В. В. Галуцько // Персонал. 2006. № 11. С. 68–72

24. Голенищева Є.Ю. Теоретичні засади державної інвестиційної політики. Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія: Державне управління. 2015. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNUCZUDU_2015_2_3.

25. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15/conv#n2451>

26. Гостєва О. Ю. Урахування зарубіжного досвіду щодо гарантій іноземним інвесторам в Україні в умовах сталого розвитку [Електронний ресурс] / О. Ю. Гостєва, В. В. Гришко // Економіка та право. 2020. № 2. С.77-83. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/есpr_2020_2_9

27. Гринів Т.Т. Іноземні інвестиції в Україні в умовах кризи: стан і перспективи розвитку / Т.Т. Гринів // Національний університет "Львівська політехніка", кафедра обліку та аналізу 2010. С. 69 - 73.

28. Гриценко Л. Л. Державна інвестиційна політика: сутність, цілі та завдання. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. 2012. Вип. 22 (2). С. 89–95. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkntu_e_2012_22%282%29__17

29. Гуткевич С.О. Інвестування: міжнародний досвід. Монографія/ С.О.Гуткевич, П.О. Сидоренко, А.С. Соломко, Р.Смик, В.Рябенко; за заг. ред. проф.Гуткевич С.О. Харків «Діса плюс», 2017. Т 2. 216 с.

30. Данилишин Б. Як залучити інвестора під час війни та забезпечити його захист. URL: <https://espresso.tv/yak-zaluchiti-investora-pid-chas-viyni-ta-zabezpechiti-yogo-zakhist>

31. Дараганова Н.В. Поняття «Адміністративно-правове регулювання охорони праці в Україні». Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО. Вип. 35. Ч. II. Т. 2. 2015. С. 98-101

32. Делія Ю.В. Правові основи місцевого самоврядування в Україні: проблеми теорії і практики: дис... канд. юрид. наук : Київ: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. 2003. 200 с.

33. Деякі питання управління державними інвестиціями. Постанова Кабінету Міністрів України від 22 липня 2015 р. № 571. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/571-2015-%D0%BF#n31>

34. Додатковий протокол до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод Париж, 20.11.1952. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

35. Дорошенко Т. В. Сутність інвестицій як економічної категорії / Т. В. Дорошенко // Фінанси України. 2000. № 11. С. 114-118.
36. Дума В., Цимбалюк В. Правозастосування та форми його здійснення. Правова інформатика. № 3 (11). 2006. С. 59-62
37. Економічна енциклопедія: У 3-х томах / Під ред. Мочерного С. В. К.: Академія, 2000. Т.1. С. 630.
38. Європейська конвенція з прав людини. Рим, 4.XI.1950.URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
39. Ємець Л.О. Адміністративно-правові форми управління у сфері забезпечення екологічної безпеки держави. Підприємництво, господарство і право. № 7. 2017. С. 62-67
40. Єпіхіна М.А. Дефініційний аналіз поняття «взаємодія» у філософському та соціологічному вимірі. Теорія та методика навчання та виховання. № 1. 2020. С. 53-63
41. Єпринцев П. С. Взаємодія правоохоронних органів з іншими органами у запобіганні організованій злочинності. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2022. № 59. С. 55-60
42. Єрмак А.П. Нормативно-правове забезпечення інвестиційної діяльності в Україні. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування. Т. 34 (73). № 1. 2023. С.29-34
43. Журавель А. В. Державні гарантії здійснення інвестиційної діяльності іноземними інвесторами / А. В. Журавель, Ю. А. Буяджи // Південноукраїнський правничий часопис. 2016. № 2. С. 98-102. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pupch_2016_2_29
44. Заболотна А. Які умови та особливості програми "Доступні кредити 5-7-9%"? URL: <https://help-biz.sensebank.com.ua/hc/uk/articles/360016885979-Які-умови-та-особливості-програми-Доступні-кредити-5-7->

54. Кваша О.О. Зміст і значення понять «взаємодія» та «система» у філософських і правових досліджень. Держава і право. 2012. Вип. 56. С. 32-38
55. Кількість SEO, які вважають вигідними інвестиції в Україну зросла майже вдвічі з 2022 року. URL: <https://eba.com.ua/kilkist-seo-yaki-vvazhayut-vygidnyumu-investytsiyi-v-ukrayinu-zrosla-majzhe-vdvichi-z-2022-roku/>
56. Клименко В. Держава проти банків. Досвід США у створенні рівноваги між банкірами та вкладниками. URL: <https://mc.today/uk/blogs/derzhava-proty-bankiv-dosvid-ssha-u-stvorenni-rivnovagy-mizh-bankiramy-ta-vkladnykamy/>
57. Кожушко С. П. Професійна взаємодія та її характеристики. Проблеми інженерно-педагогічної освіти. 2013. № 38-39. С. 247-252.
58. Колупаєв Ю. Б., Залюбовська С. С., Мельничук І. О. Проблеми залучення інвестиційних ресурсів в економіку України. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 8. С. 26–29.
59. Конвенція про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами. Конвенція ООН від 16.05.1965 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_060#Text
60. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр/conv#Text>
61. Корнієнко М.В. Права людини в умовах воєнного стану: загальноправовий дискурс. Південноукраїнський правничий часопис. 2022. № 1-2. С. 27–31
62. Корнієнко П.С. Особливості правозахисної діяльності як різновиду юридичної діяльності. Часопис Київського університету права. № 1. 2018. С. 71-75
63. Коссаk В.М. Правові засади іноземного інвестування в Україні. Львів: Центр Європи, 1999.

64. Кошман А. Огляд національних та міжнародних механізмів захисту права власності, порушеного через агресію російської федерації. Національний стандарт. 2022. 29 с.

65. Кредит до 60 млн грн будь-якому українському підприємству під 0% на час воєнного стану за програмою «5-7-9%» URL: <https://business.diia.gov.ua/cases/antikrizovi-risenna/kredit-do-60-mln-grn-bud-akomu-ukrainskomu-pidpriemstvu-pid-0-na-cas-voennogo-stanu-za-programou-5-7-9>

66. Крилов Д. В. Публічно-сервісна діяльність як основний напрямок державної податкової політики: адміністративно-правовий аспект Автореф докт юрид наук 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Дніпро. 2020. 36 с.

67. Крупка Я.Д. Облік інвестицій. Монографія.- Тернопіль: Економічна думка, 2001. 302с.

68. Купалова Г.І. Теорія економічного аналізу: Навч. посіб. К.: Знання, 2008. 639 с.

69. Кучеренко А. В. Конституційне право людини на підприємництво // Вісник Дніпропетровського університету ім. Альфреда Нобеля: Серія «Юридичні науки». 2013. № 2 (5). С. 38–44.

70. Лазаренко М.М. Співвідношення засобів, способів та форм захисту майнових прав іноземного інвестора в міжнародному приватному праві. Порівняльно-аналітичне право. № 6. 2017. С. 110-114

71. Лендел О.М. Теоретико-методичні аспекти здійснення інвестиційної діяльності в сучасних економічних умовах. Інвестиції: практика та досвід. 2016. № 18. С. 83–87.

72. Лобко М. М. Деякі аспекти правового режиму воєнного стану в Україні: порядок введення та припинення дії / М. М. Лобко, В. М. Семененко, А. Й. Фучко // Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені

Івана Черняхівського. 2019. № 2. С. 6-13. URL:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpvcvsd_2019_2_3

73. Лобунець Т. В., Гончар Г. П. Особливості інвестування бізнесу в умовах війни. URL:
<http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/2371/2374>

74. Луценко С.Ю. Адміністративно-правові засади взаємодії суб'єктів забезпечення захисту інвестицій в державі. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 4. С. 765–768. URL:
http://lsej.org.ua/4_2024/187.pdf

75. Луценко С.Ю. Адміністративно-правові форми забезпечення захисту інвестицій в державі. *Держава та регіони*. 2024. № 1(83). С. 157–161.

76. Луценко С.Ю. До характеристики напрямів забезпечення захисту інвестицій в державі. *Науково-практичні засади розвитку юридичної науки на сучасному етапі державотворення*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 15–16 лютого 2023 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2023. С. 117–120.

77. Луценко С.Ю. Поняття взаємодії суб'єктів забезпечення захисту інвестицій в державі. *Актуальні проблеми взаємодії правової науки та практики її застосування*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 16–17 березня 2022 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2022. С. 118–120.

78. Луценко С.Ю. Поняття та види адміністративно-правових методів забезпечення захисту інвестицій в державі. *Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 19–20 жовтня 2022 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2022. С. 165–167.

79. Луценко С.Ю. Правові засади захисту інвестицій в Україні у сучасних умовах. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. С. 782–785. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2023/187.pdf
80. Луценко С.Ю. Рівні забезпечення захисту інвестицій в Україні. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2023. № 7(59). С. 251–255.
81. Луценко С.Ю. Суб'єкти забезпечення захисту інвестицій в Україні. *Держава та регіони*. Серія Право. 2022. № 2(76). С. 148–153.
82. Луць Л.А. Європейські міждержавні правові системи: загальнотеоретична характеристика : дис... д-ра юрид. наук: 12.00.01. К., 2005. 448 с.
83. Малиновський В. Я. Державне управління: Навчальний посібник. 3-тє вид. переробл. та допов. К. : Атіка. 2009. 608 с.
84. Манойленко К., Клян А. Механізми захисту прав інвесторів в Україні. URL: <https://golaw.ua/ua/insights/publication/mehanizmi-zahistu-prav-investoriv-v-ukrayini/>
85. Марцин, В.С. Проблеми залучення іноземних інвестицій в Україну та їх державне регулювання. *Проблеми науки*. 2012. №10. С. 2–10 URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/51103/01-Martsion.pdf?sequence=1>
86. Меморандум про співпрацю між Національною поліцією України та Міністерством юстиції України у сфері надання безоплатної правової допомоги від 12 лютого 2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0002887-16#Text>
87. Мертенс А. В. Інвестиції. К.: Київське інвестиційне агентство. 2005. XIV. 416 с.
88. Міжнародний захист прав людини : навчальний посібник / кол. авторів ; за ред. О. Б. Онишко. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2022. 540 с.

89. Мінфін: За час дії воєнного стану в межах Державної програми «Доступні кредити 5-7-9%» видано 42847 пільгових кредитів на 170,5 млрд грн. / Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minfin-za-chas-dii-voiennoho-stanu-v-mezhakh-derzhavnoi-prohramy-dostupni-kredyty-5-7-9-vydano-42847-pilhovyykh-kredytiv-na-1705-mlrd-hrn>

90. Мін'юст на Нацполіція об'єднують зусилля у боротьбі з рейдерськими захопленнями майна та бізнесу. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/249305517>

91. Мірошніченко О. А. Право власності в розумінні Європейського суду з прав людини (загальна характеристика). Форум права. 2013. № 2. С. 371–374. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.

92. Могильська В.В. Стимулювання бізнесу в період воєнного стану в Україні. Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції „Формування механізму зміцнення конкурентних позицій національних економічних систем у глобальному, регіональному та локальному вимірах“, 01-02 червня 2022 року. Т.: ФОП Паляниця ВА, 2022. С. 195–197.

93. Мої кредити 5-7-9%. Сайт Ощадбанку. URL: https://www.oschadbank.ua/credit/579?gclid=CjwKCAiAIJKuBhAdEiwAnZb7lRjnImlXd8E6y2gcaNrD_OY_mphcFVuJ8YXQpBamJViwUz9fNscS2xoCuDgQAvD_BwE

94. МЦПД продовжує другий цикл публічних консультацій щодо реформ в Україні та їх міжсекторальний вплив. URL: <https://icps.com.ua/reforma-derehulyatsiyi--potrebu-rehulyatornoyi-hilyotynty/>

95. Невядовський В.О. Адміністративно-правові засади здійснення контролю за якістю вищої освіти в Україні. Дис докт юрид наук. 12.00.07. Суми. 2021. 403 с.

96. Негода О.А. Поняття інвестицій у законодавстві України та країн-членів Європейського Союзу. Юридичний науковий електронний журнал. № 12/2022 URL: http://lsej.org.ua/12_2022/44.pdf

97. Нікола С.О. Чинники розвитку фінансової системи у сучасних умовах. URL: <https://dspace.onu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ae65823d-60e8-4d5f-8510-17fb03e377b2/content>

98. Огляд реалізації програми релокації підприємств в Україні. Офіційний веб-сайт Національного інституту стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-realizatsiyi-prohramy-relokatsiyi-pidpryyemstv-v-ukrayini>

99. Остапенко О., Баїк О. Про воєнний стан як особливий вид адміністративно-правового режиму. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Юридичні науки» 2023. № 4 (40). URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2023/dec/32529/231576maket-136-144.pdf>

100. Охотнікова О. М., Гафинець О. І. Роль державного управління в механізмі гарантій захисту іноземних інвестицій в Україні // Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. 2013. № 5. С. 110–116.

101. Падалка О.А. Адміністративно-правовий статус Національної поліції України. Автореф дис канд юрид наук. 12.00.07. Харків. 2016. 23 с.

102. Петренко І. Сутність державної політики та державних цільових програм/ І. Петренко // Віче. № 10. URL: www.viche.info/journal/2566

103. Питання Державного інноваційного фонду. Постанова Кабінету Міністрів України від 2 березня 1998 р. № 243. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/243-98-%D0%BF#Text>

104. Питання Міністерства економіки. Постанова Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. № 459. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/459-2014-%D0%BF#Text>

105. Піхурець О.В. Охорона права на торговельну марку (цивільно-правовий аспект): дисс...канд.юр.наук : Харків: Національний університет внутрішніх справ. 2005. 203 с.

106. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/conv#n7798>

107. Поліщук А., Повстин О. В. Інвестиційний клімат як фактор національної безпеки. Львівський державний університет безпеки життєдіяльності. URL:
<https://sci.ldubgd.edu.ua/bitstream/123456789/6703/1/Поліщук.pdf>

108. Положення про Департамент кримінально-правової політики та захисту інвестицій Офісу Генерального прокурора. Наказ Генерального прокурора від 18 травня 2021 року № 156. URL:
https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fold.gp.gov.ua%2Fua%2Ffile_downloader.html%3F_m%3Dfslib%26_t%3Dfsfile%26_c%3Ddownload%26file_id%3D212375&psig=AOvVaw3fHCjp2P1o8rZZjB9WKQZj&ust=1711010413673000&source=images&cd=vfe&opi=89978449&ved=0CAgQr5oMahcKEwiYqYfRuIKFAxUAAAAAHQAAAAAQBA

109. Поляк О.І. Державні гарантії захисту інвестицій в Україні в умовах членства в СОТ. Інвестиції: практика та досвід. № 22. 2012. URL:
http://www.investplan.com.ua/pdf/22_2012/28.pdf

110. Правдюк Н.Л. Сутність інвестиційної діяльності: роль та значення інвестицій / Н.Л. Правдюк, Н.В. Слівінська // Вісник Запорізького національного університету. № 2 (6). 2010. С.195–198

111. Приймак І., Тимків Н. (2024). Страхування інвестицій від воєнних ризиків: сутність, необхідність та перспективи розвитку в Україні. Економіка та суспільство, (59). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-18>

112. Приходько І. В., Дацишин Д. Н. Інвестиційний клімат України в контексті зовнішньоекономічної діяльності. Інфраструктура ринку. 2020.

Вип. 49. С. 23–27. URL:
http://www.marketinfr.od.ua/journals/2020/49_2020_ukr/7.pdf

113. Про Антимонопольний комітет України. Закон України від 26 листопада 1993 року № 3659-XII URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12#Text>

114. Про внесення змін до Закону України «Про фінансові механізми стимулювання експортної діяльності» щодо страхування інвестицій в Україні від воєнних ризиків. Закон України від 22 листопада 2023 року № 3497-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3497-20#Text>

115. Про Всеукраїнську економічну платформу "Зроблено в Україні". Указ Президента України від 26 січня 2024 р. № 31/2024. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/312024-49569>

116. Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків. Закон України від 30 жовтня 1996 року № 448/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/96-%D0%B2%D1%80/conv#n45>

117. Про державну допомогу суб'єктам господарювання. Закон України від 1 липня 2014 року № 1555-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1555-18#Text>

118. Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні. Закон України від 17 грудня 2020 року № 1116-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1116-20#Text>

119. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року / Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 № 179 / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-п/conv#n25>

120. Про затвердження переліку воєнних та політичних ризиків та Умов і порядку страхування (перестраховання) воєнних та політичних ризиків під час здійснення видів діяльності Експортно-кредитного агентства. Постанова Кабінету Міністрів України від 9 квітня 2024 р. № 388 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/388-2024-п/conv#Text>

121. Про затвердження Положення про Департамент економіки та інвестицій виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації). Рішення Київської міської ради від 02.03.2023 № 6025/6066. URL:

https://dei.kyivcity.gov.ua/files/2023/3/16/Polozhennya_DEI.pdf

122. Про затвердження Положення про Державну аудиторську службу України. Постанова Кабінету Міністрів України від 3 лютого 2016 р. № 43. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/43-2016-%D0%BF#Text>

123. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України. Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 878. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-%D0%BF#Text>

124. Про затвердження Положення про Міністерство закордонних справ України Постанова Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. № 459. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/281-2016-%D0%BF#Text>

125. Про затвердження Положення про Міністерство фінансів України. Постанова Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. № 375. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/375-2014-%D0%BF#Text>

126. Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України. Постанова Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. № 228. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-%D0%BF#Text>

127. Про затвердження Порядку взаємодії Міністерства внутрішніх справ України з центральними органами виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 25 листопада 2016 року № 1250. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1682-16#Text>

128. Про затвердження Порядку відбору інвестиційних проєктів у вугільній галузі, для реалізації яких надається державна підтримка/допомога у формі державних гарантій. Постанова Кабінету Міністрів України від 13

вересня 2017 р. № 742. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-2017-%D0%BF#Text>

129. Про затвердження Порядку відбору інвестиційних проектів, для реалізації яких надається державна підтримка. Постанова Кабінету Міністрів України від 13 листопада 2013 р. № 835 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/835-2013-%D0%BF#Text>

130. Про затвердження Стандарту діяльності прокурорів у сфері захисту інвестицій під час досудового розслідування. Наказ Генерального прокурора від 26 січня 2022 року № 10. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010905-22#Text>

131. Про захист іноземних інвестицій на Україні. Закон України від 10 вересня 1991 року № 1540а-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540%D0%B0-12#Text>

132. Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту. Закон України від 22 грудня 1998 року № 330-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/330-14#Text>

133. Про заходи щодо протидії рейдерству. Указ Президента України від 22 липня 2019 року № 542/2019 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/542/2019#Text>

134. Про зовнішньоекономічну діяльність. Закон України від 16 квітня 1991 року № 959-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12/conv#n221>

135. Про інвестиційну діяльність / Закон України від 18.09.1991 № 1560-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12/conv#Text>

136. Про інститути спільного інвестування. Закон України від 5 липня 2012 року № 5080-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5080-17#Text>

137. Про Кабінет Міністрів України. Закон України від 27 лютого 2014 року № 794-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text>

138. Про міжнародні договори України. Закон України від 29 червня 2004 року № 1906-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>
139. Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80/conv#n167>
140. Про місцеві державні адміністрації. Закон України від 9 квітня 1999 року № 586-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text>
141. Про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку. Указ Президента України від 23 листопада 2011 року № 1063/2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1063/2011#Text>
142. Про Національну поліцію. Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
143. Про особливості організації роботи прокуратур міст з районним поділом. Наказ Генеральної прокуратури України від 11.07.2012 № 1/2ГН URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002900-12#Text>
144. Про правовий режим воєнного стану / Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19/conv#Text>
145. Про прокуратуру. Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18/conv#n8>
146. Про режим іноземного інвестування. Закон України від 19 березня 1996 року № 93/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80#Text>
147. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки. Закон України від 23 лютого 2006 року № 3480-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text>
148. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року «Про Стратегію економічної безпеки України на період до

2025 року» / Указ Президента України від 11.08.2021 № 347/2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021/conv#Text>

149. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні. Закон України від 22 березня 2012 року № 4618-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text>

150. Про Службу безпеки України. Закон України від 25 березня 1992 року № 2229-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text>

151. Про утворення Тимчасової спеціальної комісії Верховної Ради України з питань захисту прав інвесторів. Постанова Верховної Ради України від 6 жовтня 2022 року № 2637-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2637-IX#Text>

152. Про Фонд державного майна України. Закон України від 9 грудня 2011 року № 4107-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4107-17#Text>

153. Програма «Прискорення приватних інвестицій у сільське господарство» / Платформа громадської участі. Офіційний веб-сайт URL: <https://rozbudova.org/consultations/programa-pryskorennya-pryvatnyh-investytczij-u-silске-gospodarstvo/>

154. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про інвестиційну діяльність» щодо підтримки виробників та залучення іноземних інвестицій під час воєнного стану. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39756>

155. Пропозиції Міністерства розвитку громад та територій України до проекту закону «Про внесення змін до Закону України «Про інвестиційну діяльність» щодо підтримки виробників та залучення іноземних інвестицій під час воєнного стану». URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/bills_documents/document-2846305.pdf

156. Прохоренко М.М., Тимошенко А.В. Особливості адміністративно-правового забезпечення правового режиму воєнного стану.

Юридичний науковий електронний журнал. № 8/2023 URL:
http://lsej.org.ua/8_2023/69.pdf

157. Риженко І.М. Форми адміністративно-правового захисту права власності суб'єктів господарювання. Держава і право. Вип. 47. 2010. С. 243-246

158. Савастєєва О.М. Фінансові системи зарубіжних країн : навчальний посібник. / Савастєєва О.М. К.: ФОП Гуляєва В. М., 2019. 177 с

159. Санжарук Т. О. Поняття «суб'єкт права» та «суб'єкт правовідносин»: питання розмежування. Актуальні проблеми держави і права. Вип. 21. 2003. С. 91-95

160. Світлична Ю.О. Правовий захист іноземного інвестування як складова забезпечення правопорядку в Україні. Підготовка охоронців правопорядку в Харкові (1917–2017 рр.) : зб. наук. ст. і тез доп. на наук.-практ. конф. до 100-річчя підготовки охоронців правопорядку в Харкові (м. Харків, 25 листоп. 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків: ХНУВС, 2017. 340 с.

161. Скалецька З. Міжнародний захист права інтелектуальної власності в умовах воєнного стану. Академічні візії. Вип. 14. 2022. URL:
<https://academy-vision.org/index.php/av/article/download/210/184>

162. Словник української мови : [в 11 т.] / [АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні] ; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. - Київ : Наук. думка, 1970 - 1980. Т. 1 : А-В / ред. тому: П. Й. Горещький [та ін.]. 1970. XXVII. 799 с.

163. Словник української мови : [в 11 т.] / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні ; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. - Київ : Наук. думка, 1970 - 1980. Т. 3 : З / ред. тому: Г. М. Гнатюк, Т. К. Черторизька. 1972. 744 с.

164. Словник української мови : [в 11 т.] / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні ; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. - Київ :

Наук. думка, 1970 - 1980. Т. 4 : І-М / ред. тому: А. А. Бурячок, П. П. Доценко. – 1973. – 840 с.

165. Словник української мови : [в 11 т.] / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні ; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. - Київ : Наук. думка, 1970 - 1980. Т. 5 : Н-О / ред. тому: В. О. Винник, Л. А. Юрчук. 1974. 840 с.

166. Словник української мови : [в 11 т.] / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. - Київ : Наук. думка, 1970 - 1980. Т. 8 : Природа-Ряхтливий / ред. тому: В. О. Винник [та ін.]. 1977. 927 с.

167. Словник української мови : [в 11 т.] / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні ; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. - Київ : Наук. думка, 1970 - 1980. Т. 9 : С / ред. тому: І. С. Назарова [та ін.]. 1978. 916 с.

168. Словник української мови : [в 11 т.] / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні ; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. - Київ : Наук. думка, 1970 - 1980. Т. 10 : Т-Ф / ред. тому: А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк. 1979. 658 с.

169. Собкевич О. Підтримка інвестицій у промисловість України в умовах війни та повоєнного відновлення. Офіційний веб-сайт Національного інституту стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/pidtrymka-investytsiy-u-promyslovist-ukrayiny-v-umovakh-viyny-ta>

170. Справа «Совтрансавто-Холдинг проти України» (заява № 48553/99). Рішення Європейського суду з прав людини від 25.07.2002 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_043#Text

171. Стаканов, Р. Д. Прямі іноземні інвестиції в економіці Німеччини: до - та посткризовий період [Текст] / Р. Д. Стаканов, К. В. Ніколаєнко // Інвестиції: практика та досвід. Київ, 2011. № 17. С. 10-15.

172. Стефанюк О.Д., Галунець Н.І., Сідненко М.В. Пріоритети розвитку бізнесу у воєнний час. Економіка та суспільство. Вип. 49. 2023. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2361/2282>

173. Страхування інвестицій від воєнних ризиків в Україні / URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/strakhuvannya-investytsiy-vid-voennykh-ryzykiv-v-ukrayini>

174. Страхування інвестицій від політичних та воєнних ризиків, як інструмент їх залучення в Україну. URL: <https://www.dictio.com.ua/news/strahuvannya-investicij-vid-politichnih-ta-voiennih-rizikiv-yak-osnovniy-instrument-yih-zaluchennya-v-ukrayinu>

175. Стрельник В.В., Калита А.В., Тарасенко А.Ю. Захист права інтелектуальної власності в сучасних умовах. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО. Вип. 79. Ч. 1. 2023. С. 249-253

176. Ступак Д.Б. Теоретичні засади адміністративно-правового режиму воєнного стану. Сучасні дослідження актуальних проблем адміністративного права та процесу. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/256/7187/14942-1>

177. Ткаченко О. В. Методологічні засади дослідження кадрового забезпечення державного управління освітою в Україні / О. В. Ткаченко // Вісник Київського Національного університету ім. Т. Г. Шевченка. 2014. № 1 (1). С. 88-91

178. Товкун І. М. Міжнародні засоби захисту іноземних інвестицій. Право та інновації. № 4 (8). 2014. С. 124-131

179. Толкачов М. В. Сучасні методи адміністративно-правового регулювання. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Юридичні науки. 2016. Вип. 6(3). С. 36-39.

180. Торбич Б.В. Волос М.В. Гарбуз М.О., Соколов А.В., Солодкий І.С., Якубець М.Р. Принципи покращення інвестиційного клімату в умовах

воєнного стану. Galician economic journal, No 1 (86) 2024
https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2024.01

181. Угода між Урядом України та Урядом Чеської Республіки про сприяння та взаємний захист інвестицій від 20 жовтня 1995. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/203_412#Text

182. Фатхутдінов В.Г. Поняття суб'єктів, об'єктів та змісту адміністративно-правових відносин у сфері громадської безпеки. Держава та регіони. № 1 (59). 2018. С. 127-132

183. Фелик В. І. Адміністративно-правове забезпечення профілактичної діяльності Національної поліції України: монографія. Харків, 2016. 511 с.

184. Фесенко О. М. Види та адміністративно-правовий статус суб'єктів захисту інвестицій в Україні. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. Т. 3. 2019. С. 91-96

185. Фесенко О.М. Сучасний стан адміністративно-правового захисту інвестицій в Україні. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки. Т. 31 (70). № 3. 2020. С. 149-155

186. Фесенко О.М. Щодо механізму адміністративно-правового регулювання та захисту інвестиційної діяльності. Прикарпатський юридичний вісник. Вип. 1(26). Т. 4. 2019. С. 140-144

187. Хардінг Х. Публічні інвестиційні потреби на місцевому рівні в Україні. URL: <https://decentralization.ua/news/13743>

188. Хорошак Н.В. Адміністративне стягнення за законами України / Відп. ред. В.Б. Авер'янов. К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2004. 171 с.

189. Хрімлі О. Г. Захист прав інвесторів у сфері господарювання: теоретико-правовий аспект / НАН України, Ін-т економіко-правових досліджень. Київ: Юрінком Інтер. 2016. 320 с.

190. Цибульник Н.Ю. Деякі питання сектора безпеки України як об'єкта адміністративно-правового регулювання. Право і суспільство № 1. 2021. С. 151-157

191. Цибульник Т. Деякі проблемні питання взаємодії органів публічної влади щодо протидії рейдерству. Підприємництво, господарство і право. №12. 2016 С. 164-167

192. Цибульник Т.А. Особливості взаємодії органів місцевого самоврядування з правоохоронними органами у сфері протидії рейдерству. Право та інновації. 2017. № 1. С. 116-122.

193. Чернадчук В.Д., Сухонос В.В., Чернадчук Т.О. Основи інвестиційного права України: Навчальний посібник. Суми: ВТД «Університетська книга»; К.: Видавничий дім «Княгиня Ольга», 2005. 384 с.

194. Чорна А.М. Сутність і значення адміністративно-правового забезпечення прав суб'єктів підприємницької діяльності у сфері оподаткування. Visegrad Journal on Human Rights. № 1/1. 2017. С. 128-133

195. Шабельніков А. Захист інвестицій від воєнних ризиків: що робить держава. URL: <https://unba.org.ua/publications/8914-zahist-investicij-vid-voennih-rizikiv-sho-robit-derzhava.html>

196. Шатерніков М.І. Теоретичні підходи до визначення поняття «правові засади діяльності господарських судів». Європейські перспективи. № 6. 2015. С. 108-112.

197. Юлдашев О. Х. Міжнародне приватне право: Теоретичні та прикладні аспекти. К.: МАУП, 2004. 576 с. Бібліогр.: с. 553- 567

198. Янкович Н. Міжнародний арбітражний суд. URL: <https://www.international-arbitration-attorney.com/uk/international-court-of-arbitration/>

199. Ястремська О. М. Інвестиції: сучасне розуміння та класифікація / О.М. Ястремська, Н.Л. Яблонська-Агу // Економіка розвитку. 2014. №4. С. 116-121

200. China overhauls its Foreign Investment Regulatory Regime. URL: <https://www.nortonrosefulbright.com/de-de/wissen/publications/a885f4c3/china-overhauls-its-foreign-investment-regulatory-regime#:~:text=The%20Foreign%20Investment%20Law%20provides,free%20will%20and%20business%20practices.>

201. EU4Business: відновлення, конкурентоспроможність та інтернаціоналізація МСП. URL: <https://zaturcivskagromada.gov.ua/news/1692624688/>

202. Investitionsschutz.. URL: <https://www.bmwk.de/Redaktion/DE/Artikel/Aussenwirtschaft/investitionsschutz.html>

203. Investment Climate Statements: China 2023. URL: <https://www.state.gov/reports/2023-investment-climate-statements/china/>

204. Mark P. Cussen Who Insures Your Investment in the Stock Market. URL: <https://www.investopedia.com/ask/answers/are-my-investments-insured/>

205. Theophile D., Chriqui O. The Foreign Investment Regulation Review. Edition 7. France. URL: <https://thelawreviews.co.uk/edition/the-foreign-investment-regulation-review-edition-7/1209428/france>

ДОДАТКИ**Додаток А****СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ*****в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:***

1. Луценко С.Ю. Суб'єкти забезпечення захисту інвестицій в Україні. *Держава та регіони. Серія Право*. 2022. № 2(76). С. 148–153. DOI: <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2022.2.23>
2. Луценко С.Ю. Правові засади захисту інвестицій в Україні у сучасних умовах. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. С. 782–785. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-6/187>
3. Луценко С.Ю. Адміністративно-правові форми забезпечення захисту інвестицій в державі. *Держава та регіони*. 2024. № 1(83). С. 157–161. DOI: <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2024.1.25>
4. Луценко С.Ю. Адміністративно-правові засади взаємодії суб'єктів забезпечення захисту інвестицій в державі. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 4. С. 765–768. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-4/185>

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Луценко С.Ю. Поняття взаємодії суб'єктів забезпечення захисту інвестицій в державі. *Актуальні проблеми взаємодії правової науки та практики її застосування: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 16–17 березня 2022 р.)*. Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2022. С. 118–120.
6. Луценко С.Ю. Поняття та види адміністративно-правових методів забезпечення захисту інвестицій в державі. *Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 19–20 жовтня*

2022 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2022. С. 165–167.

7. Луценко С.Ю. До характеристики напрямів забезпечення захисту інвестицій в державі. *Науково-практичні засади розвитку юридичної науки на сучасному етапі державотворення: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 15–16 лютого 2023 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2023. С. 117–120.

Додаток Б

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. Президента Науково-дослідного
інституту публічного права,
доктор юридичних наук, професор

Сергій КОРОЄД

А К Т

**впровадження результатів дисертаційного дослідження
Луценка Станіслава Юрійовича на тему: «Адміністративно-
правові засади забезпечення захисту інвестицій в Україні», поданого на
здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081«Право» у
науково-дослідну діяльність Науково-дослідного інституту публічного
права**

Комісія в складі: заступника директора Інституту з наукової роботи, доктора юридичних наук, професора (голова комісії) Гаруста Юрія Віталійовича (голова комісії), завідувача відділу докторантури і аспірантури, доктора юридичних наук, професора Сороки Лариси Володимирівни, завідувача відділу науково-правових експертиз та законопроектних робіт, доктора юридичних наук, професора Куркової Ксенії Миколаївни, склала цей акт про те, що матеріали дисертації Луценка Станіслава Юрійовича на тему: «Адміністративно-правові засади забезпечення захисту інвестицій в Україні», (на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081«Право») мають необхідний теоретичний, методологічний рівень і практичну значимість та використовуються у науково-дослідній діяльності наукових відділів Науково-дослідного інституту публічного права під час проведення загальнотеоретичних і галузевих досліджень, спрямованих на вирішення теоретико-методологічних проблем науки адміністративного права, та використовуються Інститутом в межах реалізації науково-дослідної теми «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації №0120U105390).

Використання результатів дисертації сприятиме активізації та підвищенню ефективності наукової роботи працівників відділів та аспірантів Науково-дослідного інституту публічного права.

ВИСНОВОК

Результати дисертації Луценка Станіслава Юрійовича на тему: «Адміністративно-правові засади забезпечення захисту інвестицій в Україні» вважати впровадженими у науково-дослідну діяльність Науково-дослідного інституту публічного права, під час проведення загальнотеоретичних і галузевих досліджень, спрямованих на вирішення теоретико-методологічних проблем науки адміністративного права.

Голова комісії:

Члени комісії:

Юрій ГАРУСТ

Лариса СОРОКА

Ксенія КУРКОВА

Додаток В

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. Президента Науково-дослідного
інституту публічного права,
доктор юридичних наук, професор

Сергій КОРОЄД
«30» травня 2019 р.

АКТ

**упровадження результатів дисертаційного дослідження
Луценка Станіслава Юрійовича на тему: «Адміністративно-правові засади
забезпечення захисту інвестицій в Україні», поданого на здобуття ступеня
доктора філософії зі спеціальності 081«Право» в освітній процес Науково-
дослідного інституту публічного права**

Комісія в складі: заступника директора Інституту з наукової роботи, доктора юридичних наук, професора (голова комісії) Гаруста Юрія Віталійовича (голова комісії), завідувача відділу докторантури і аспірантури, доктора юридичних наук, професора Сороки Лариси Володимирівни, завідувача відділу науково-правових експертиз та законопроектних робіт, доктора юридичних наук, професора Куркової Ксенії Миколаївни, склала цей акт про те, що матеріали дисертації Луценка Станіслава Юрійовича на тему: «Адміністративно-правові засади забезпечення захисту інвестицій в Україні» (на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081«Право») мають необхідний теоретичний, методологічний рівень і практичну значимість та використовуються в освітньому процесі. Під час обговорення наданих матеріалів комісією було констатовано, що окремі положення дослідження було використано при розробленні лекційних курсів з дисципліни, яка викладається у Науково-дослідному інституті публічного права, а саме «Адміністративне право та процес: доктринальні та практичні проблеми», при підготовці відповідних підручників, навчальних посібників, а також у контексті інших дисциплін, які викладаються в Інституті. Лекційний курс окремих тем навчальних дисциплін увібрав положення цього дисертаційного дослідження.

ВИСНОВОК:

результати дисертаційного дослідження на тему: «Адміністративно-правові засади забезпечення захисту інвестицій в Україні» Луценка Станіслава Юрійовича вважати впровадженими в освітній процес Науково-дослідного інституту публічного права з дисципліни «Адміністративне право та процес: доктринальні та практичні проблеми».

Голова комісії:

Члени комісії:

Юрій ГАРУСТ

Лариса СОРОКА

Ксенія КУРКОВА